ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 33

ΠΕΡΙ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΙ ΑΔΑΜ
ΠΕΡΙ ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ
«ΠΑΥΛΟΣ ΚΛΗΤΟΣ...»
«ΕΓΩ ΚΥΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΣ...»
«Ο ΜΕΝ ΘΕΡΙΣΜΟΣ ΠΟΛΥΣ...»
«Ο ΠΑΤΗΡ ΜΟΥ ΕΩΣ ΑΡΤΙ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ...»

Κείμενον: B. Montfaucon

Μετάφρασις - Σχόλια
ΚΥΡΙΑΚΟΥ Γ. ΡΟΥΜΠΗ
πτυχιούχου
Θεολογίας, Φιλολογίας, Ἱστορίας - Ἀρχαιολογίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς ἀντιστοίχους σελίδας τοῦ κειμένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ ὁμιλία αὐτὴ καὶ αἱ ἄλλαι δύο ποὺ ἀκολουθοῦν, καθὼς καὶ ἡ τελευταία τοῦ προηγουμένου (32ου) τόμου, ἀποτελοῦν μίαν σειρὰν τεσσάρων ὁμιλιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξεφωνήθησαν μὲ ἀφορμὴν τὴν φράσιν «Σαῦλος δὲ ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου» (Πράξ. 9, 1), ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Χρυσόστομος λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ ὁμιλήσῃ ἐν γένει περὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ τῆς χρησιμότητος καὶ σπουδαιότητος ποὺ ἔχει ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀλλαγὴ τῆς ὀνομασίας ὡρισμένων προσώπων.

Εἰδικώτερον, εἰς τὴν πρώτην ὁμιλίαν, ἡ ὁποία ἐπέχει θέσιν εἰσαγωγῆς, ἀναφέρεται εἰς τὸν Παῦλον καὶ τὴν μεταστροφὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐκ ταύτης παρεχομένην ἀδιάσειστον ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

Εἰς τὴν δευτέραν, ἀπαντᾷ κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς κατηγοροῦντας αὐτὸν διὰ τὸ μῆκος τῶν ὁμιλιῶν του καὶ τούς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτούς, παραπονουμένους διὰ τὴν ἐνίοτε βραχυλογίαν του. Ἐπίσης, δίδει ἀπάντησιν εἰς τὸ διατὶ ὁ Σαῦλος ἐλέχθη καὶ Παῦλος, διατὶ ὁ Ἀδὰμ ὠνομάσθησαν τοιουτοτρόπως καὶ ποία εἶναι ἡ σκοπιμότης καὶ ἡ χρησιμότης τῶν ὀνομάτων αὐτῶν.

Εἰς τὴν τρίτην, ὁμιλεῖ πάλιν διὰ τοὺς κατηγοροῦντας αὐτόν, ἐπειδὴ δίδει μεγάλην ἔκτασιν εἰς τὰ προοίμια τῶν ὁμιλιῶν του, καὶ τονίζει τὴν σπουδαιότητα ποὺ ἔχει ἡ ἱκανότης νὰ ὑπομένῃ κανεὶς τοὺς ἐλέγχους, χωρὶς νὰ ὀργίζεται. Ἐπίσης ἐξηγεῖ διατὶ ὁ Παῦλος δὲν μετωνομάσθη μόλις ἐπίστευσεν ἀπὸ Σαῦλος εἰς Παῦλον καὶ ἀκόμη ὅτι ἡ μεταστροφή του δὲν ὑπῆρξε προϊὸν ἀνάγκης καὶ βίας, ἀλλὰ ἀγαθῆς διαθέσεως. Τέλος, ἀναφέρεται εἰς τὸ ῥητὸν «Σαούλ, Σαούλ, τί με διώκεις;» (Πράξ. 9, 4).

Εἰς τὴν τελευταίαν, τετάρτην, ὁμιλίαν, ἐπιτιμᾷ ὅσους ἔπαυσαν νὰ παρακολουθοῦν τὰς ὁμιλίας του καὶ ἐπαινεῖ ἐκείνους ποὺ τὰς παρακολουθοῦν, τοὺς ὁποίους καὶ προτρέπει νὰ μεταφέρουν τοὺς λόγους του εἰς τοὺς πρώτους. Ἐπίσης, ἀναφέρεται εἰς τὴν φράσιν «Παῦλος, κλητὸς ἀπόστολος» (Α' Κορινθ. 1, 1) καὶ ἐν τέλει ὁμιλεῖ περὶ ταπεινοφροσύνης.

Αἱ παραπάνω ὁμιλίαι δέον νὰ θεωρηθοῦν σὰν συνέχεια τῶν τεσσάρων ὁμιλιῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουν τὴν ἐπιγραφὴν «Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Πράξεων», τὰς ὁποίας ὅρα εἰς τὸν 30ὸν τόμον.

Ἐξεφωνήθησαν καὶ αὐταὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πεντηκοσταρίου, καθ' ὃ, ὡς γνωστόν, ἀναγιγνώσκεται τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Ἐλέχθησαν, βέβαια, εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, μᾶλλον περὶ τὸ 388.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ Γ. ΡΟΓΜΠΗΣ.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ

107 D ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΝΤΑΣ ΔΙΑ ΤΟ ΜΗΚΟΣ ΤΩΝ ΟΜΙΛΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΔΥΣΑΡΕΣΤΟΥΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΡΑΧΥΛΟΓΙΑΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΣΑΥΛΟΣ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑ ΠΟΙΟΝ ΛΟΓΟΝ Ο ΠΡΩΤΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΩΝΟΜΑΣΘΗ ΑΔΑΜ, ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΧΡΗ-ΣΙΜΑ ΚΑΙ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ· ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ.

Τί τέλος πάντων ἐπιβάλλεται νὰ κάνωμεν σήμερα;
Βλέπων δηλαδὴ τὸ μέγεθος τῆς συγκεντρώσεώς σας ἐ-
φοβήθηκα νὰ ὁμιλήσω διὰ μακρῶν. Διότι ὅταν ἡ διδασκα-
λία πηγαίνῃ μακρύτερα, σᾶς βλέπω νὰ πατᾶτε ὁ ἕνας τὸν
ἄλλον, νὰ στενοχωρῆσθε E καὶ ἡ θλῖψις ποὺ σᾶς προκαλεῖ
ἡ στενοχώρια ἀποβαίνει εἰς βάρος τῆς ἀκριβείας τῆς
ἀκροάσεως τῆς ὁμιλίας. Διότι ἕνας ἀκροατής, ὁ ὁποῖος
δὲν αἰσθάνεται ἄνετα, δὲν ἠμπορεῖ μὲ ζῆλον νὰ προσέχῃ
τὰ λεγόμενα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔβλεπα τὸ μέγεθος τῆς συγ-
κεντρώσεώς σας, ὅπως εἶπα, ἐφοβήθηκα νὰ ὁμιλήσω διὰ
μακρῶν, ἀλλὰ συλλογιζόμενος τὸν πόθον σας, φοβοῦμαι
νὰ συντομεύσω τὴν διδασκαλίαν. Ὅποιος διψᾷ, ἂν δὲν ἴδῃ
πρῶτα γεμάτην τὴν φιάλην, δὲν τὴν πλησιάζει μὲ εὐχα-
ρίστησιν εἰς τὰ χείλη του. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν σκο-
πεύῃ νὰ τὴν πιῇ ὁλόκληρον, πάλιν ἐπιθυμεῖ νὰ τὴν ἴδῃ
γεμάτην. 108 A Διὰ τοῦτο δὲν γνωρίζω πῶς νὰ ρυθμίσω
τὸν λόγον μου. Μὲ τὴν βραχυλογίαν θέλω νὰ συντομεύ-
σω τὴν κούρασιν σας, ἐνῷ μὲ τὸ μῆκος τοῦ λόγου μου θέ-
λω νὰ ἱκανοποιήσω τὴν ἐπιθυμίαν σας. Ἀλλὰ καὶ τὰ δύο
τὰ ἔκαμα πολλὰς φορὰς καὶ δὲν διέφυγα οὔτε μίαν φορὰν
τὴν κατηγορίαν. Γνωρίζω ὅτι πολλὲς φορὲς σᾶς ἐλυπήθην
καὶ ἐτελείωσα τὸν λόγον μου πρὶν ὁλοκληρώσω τὸ θέμα
καὶ οὔτε ὅσοι ἔχουν ψυχὴν ἀχόρταγον μὲ κατηγόρησαν,
αὐτοί, ποὺ, ἐνῷ συνεχῶς ἀπολαμβάνουν τὰ θεῖα νάματα,
ἐν τούτοις οὐδέποτε χορταίνουν, οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι ποὺ
διψοῦν καὶ πεινοῦν τὴν δικαιοσύνην,[1] καὶ ἐπειδὴ ἐφοβή-
θηκα τὰς διαμαρτυρίας των B πάλιν ἐπεξέτεινα τὴν διδα-
σκαλίαν ἐπὶ πολὺ καὶ δι' αὐτὸ κατηγορήθηκα. Αὐτοὶ δη-
λαδὴ ποὺ προτιμοῦν τὴν βραχυλογίαν μοῦ ἀπαιτοῦσαν καὶ
μὲ παρεκάλουν νὰ λάβω ὑπ' ὄψιν μου τὴν ἀδυναμίαν των
καὶ νὰ περικόψω τὸ μῆκος τῶν λόγων μου. Ὅταν λοιπὸν

1. Πρβλ. Ματθ. δ, 6

σᾶς δλέπω νὰ στενοχωρῆσθε σταματῶ νὰ ὁμιλῶ. Ὅταν πάλιν σᾶς δλέπω νὰ στενοχωρῆσθε μέν, χωρὶς ὅμως νὰ ἀπομακρύνεσθε, ἀλλὰ νὰ προετοιμάζεσθε διὰ περισσοτέραν διαδρομήν, μοῦ ἔρχεται ἐπιθυμία ν' ἀκονήσω τὴν γλῶσσαν μου. Ἀπὸ παντοῦ δύσκολα εἶναι τὰ πράγματα. Τί νὰ κάμω; Ὅποιος, δέδαια, δουλεύει εἰς ἕνα κύριον καὶ ὑπηρετεῖ ἀναγκαστικῶς μίαν γνώμην, εἶναι εὔκολον νὰ ἀρέση εἰς τὸν κύριόν του καὶ νὰ μὴ κάνῃ λάθη. Ἐγὼ ὅμως ἔχω πολλοὺς κυρίους, ἀφοῦ ἀναγκάζομαι νὰ ὑπηρετῶ τόσον μεγάλο πλῆθος C ποὺ ἡ γνώμη τῶν ἀνθρώπων ποὺ τὸ ἀποτελοῦν δὲν ταυτίζεται. Αὐτὰ τὰ εἶπα ὄχι διαμαρτυρόμενος διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ποὺ σᾶς προσφέρω, ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ, οὔτε διότι θέλω νὰ φύγω ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν σας. Πραγματικά, τίποτε δὲν εἶναι πιὸ τιμητικὸν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπηρεσίαν. Διότι οὔτε δασιλεὺς μὲ διάδημα καὶ πορφύραν δὲν ὑπερηφανεύεται διὰ τὰ σύμδολα τοῦ ἀξιώματός του ὅσον ἐγὼ τώρα καυχῶμαι διὰ τὴν δουλείαν ποὺ μοῦ ἐπιδάλλει ἡ ἀγάπη σας. Τὴν δασιλικὴν ἐξουσίαν τὴν διαδέχεται ὁ θάνατος, ἐνῷ αὐτὴν τὴν δουλείαν, ἐὰν διεξαχθῇ μὲ σωστὸν τρόπον, τὴν περιμένει ἡ δασιλεία τῶν οὐρανῶν. Μακάριος ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ ὁ φρόνιμος, ποὺ τὸν διώρισε ὁ κύριός του νὰ μοιράζῃ τὴν μερίδα τοῦ φαγητοῦ εἰς τοὺς συνδούλους του.[2] Σᾶς τὸ λέγω ἀληθινὰ ὅτι θὰ τοῦ ἐμπιστευθῇ ὅλα του τὰ ὑπάρχοντα. Εἶδες πόσον εἶναι τὸ κέρδος τῆς δουλείας αὐτῆς, ὅταν γίνεται μὲ D σοδαρότητα; Ἁπλώνεται εἰς ὅλα τὰ ὑπάρχοντα τοῦ κυρίου. Δὲν ἀποφεύγω λοιπὸν τὴν δούλευσιν, διότι δουλεύω μαζὶ μὲ τὸν Παῦλον. Πραγματικά, ἐκεῖνος ἦταν ὅτι· «Δὲν κηρύττομεν τὸν ἑαυτόν μας, ἀλλὰ κηρύττομεν τὸν μὲν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Κύριον καὶ Δεσπότην, τοὺς ἑαυτούς μας δὲ δούλους ἰδικούς σας πρὸς δόξαν τοῦ Ἰησοῦ».[3] Καὶ διατί ἀναφέρω τὸν Παῦλον; Ἂν αὐτὸς ποὺ εἶχε τὴν αὐτὴν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὡς ἀπαράλλακτος καὶ ζωντανὴ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ὑπῆρχεν ἐν μορφῇ Θεοῦ ἐκένωσε τὸν ἑαυτόν του διότι ἐμίκρυνε μόνος του πρὸς καιρὸν τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς θεότητός του καὶ ἔλαδε τὴν μορφὴν δούλου,[4] τί τὸ θαυμαστὸν τότε ἂν ὁ δοῦλος ἐγὼ ἔγινα χάριν τοῦ ἑαυτοῦ μου δοῦλος εἰς τοὺς συνδούλους μου; Λοιπὸν δὲν τὰ εἶπα αὐτὰ διὰ νὰ ξεφύ-

2. Πρβλ. Λουκ. 12, 42 καὶ 44.
3. Β' Κορινθ. 4, 5.
4. Πρβλ. Φιλιπ. 2, 6 καὶ 7.

γω ἀπὸ τὴν δεσποτείαν σας, ἀλλὰ ἀξιῶν νὰ τύχω συγγνώμης, ἂν δὲν παραθέσω τὴν τράπεζαν κατάλληλον διὰ τὰς γνώμας ὅλων σας. E Κάμετε λοιπὸν καλύτερα αὐτὸ ποὺ λέγω τώρα. Σεῖς ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χορτάσετε ποτέ, ἀλλὰ πεινᾶτε καὶ διψᾶτε διὰ δικαιοσύνην καὶ ἐπιθυμεῖτε μακροὺς λόγους, ἀνεχθῆτε, λόγῳ τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀδελφῶν σας, τὴν περικοπὴν τοῦ συνηθισμένου μήκους τῶν λόγων. Ἐξ ἄλλου ἐσεῖς ποὺ ποθῆτε τὴν δραχυλογίαν καὶ εἶσθε πιὸ ἀδύνατοι, νὰ ὑποστῆτε ἕνα μικρὸν κόπον χάριν τῶν ἀδελφῶν σας ποὺ δὲν χορταίνουν, ὑπομένοντες ὁ ἕνας τὰς ἐνοχλήσεις τοῦ ἄλλου, ποὺ σᾶς γίνονται ἀπὸ τὰ ἐλαττώματά του καὶ τὰς ἐλλείψεις τους, καὶ ἔτσι μὲ τὴν ὑπομονητικὴν αὐτὴν ἀνοχὴν νὰ ἐκπληρώσετε τελείως τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης.[5] Δὲν δλέπετε τοὺς ἀθλητὰς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων 109 A νὰ στέκουν εἰς τὸ μέσον τοῦ θεάτρου μέσα εἰς τὸ μεσημέρι κοντὰ εἰς τὸ σκάμμα, ποὺ εἶναι σὰν καμίνι καὶ νὰ δέχωνται τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου εἰς τὸ γυμνόν των σῶμα, σὰν νὰ ἦσαν τίποτε χάλκινα ἀγάλματα, καὶ νὰ μάχωνται μὲ τὸν ἥλιον, τὴν σκόνην καὶ τὴν πνιγμονήν, προκειμένου νὰ στεφανώσουν τὸ κεφάλι ποὺ τόσον τοὺς ἐταλαιπώρησεν μὲ φύλλα δάφνης; Διὰ σᾶς δὲν πρόκειται νὰ εἶναι τὸ ἔπαθλον στέφανος δάφνης, ἀλλὰ στέφανος δικαιοσύνης θὰ εἶναι ὁ μισθὸς τῆς ἀκροάσεως καὶ δὲν θὰ σᾶς κρατήσωμεν ἐδῶ μέχρι τὸ μεσημέρι, ἀλλὰ θὰ σᾶς ἐλευθερώσωμεν εὐθὺς μετὰ τὸ προοίμιον τῆς ὁμιλίας μας, ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας σας παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι δροσιὰ ἀκόμη καὶ δὲν καίεται ὁ ἀέρας ἀπὸ τὸν καταιγισμὸν τῶν ἀκτίνων, οὔτε σᾶς B διατάσσομεν νὰ ὑποφέρετε μὲ ἀκάλυπτον τὸ κεφάλι τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ σᾶς φέρομεν κάτω ἀπὸ τὴν ὡραίαν αὐτὴν ὀροφὴν καὶ σᾶς προσφέρομεν τὴν προστασίαν τῆς στέγης, ἐπειδὴ μὲ κάθε τρόπον προσπαθοῦμεν νὰ σᾶς δημιουργήσωμεν κάθε ἄνεσιν, ὥστε νὰ γίνουν μόνιμον κτῆμά σας ὅσα ἀκοῦτε ἐδῶ.

Ἂς μὴ γίνωμεν πιὸ μαλθακοὶ καὶ ἀπὸ τὰ παιδιά μας ποὺ πηγαίνουν εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐκεῖνα, πρὶν γίνῃ μεσημέρι, δὲν τολμοῦν εἰς καμμίαν περίπτωσιν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸ σπίτι, ἀλλά, ἐνῷ μόλις ἔχουν ἀποκοπῆ ἀπὸ τὸ στῆθος τῆς μητέρας των, μόλις ἄφησαν τὴν θηλὴν τοῦ στήθους ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι πέντε ἐτῶν, ἐπιδεικνύουν κάθε

5. Πρβλ. Γαλ. 6, 2.

καρτερίαν μὲ τὸ νεαρὸν καὶ τρυφερὸν σῶμά των. Μὰ εἴτε ζέστη ὑπερβολικὴ εἴτε δίψα εἴτε, ὁ,τιδήποτε ἄλλο τὰ παρενοχλεῖ, ἐν τούτοις περιμένουν νὰ ἔλθη τὸ τέλειον μεσημέρι C καὶ βασανίζονται παραμένοντα εἰς τὸ σχολεῖον.

Λοιπόν, ἂς μιμηθῶμεν τοὐλάχιστον αὐτὰ καὶ κανένα ἄλλον, αὐτὰ τὰ παιδιὰ ἐμεῖς οἱ ἄνδρες, ποὺ ἔχομεν τὴν ἀνάλογον ἡλικίαν. Διότι ἐὰν δὲν ἀνεχώμεθα ν' ἀκούωμεν τοὺς περὶ ἀρετῆς λόγους, ποῖος θὰ ἠμπορέση νὰ μᾶς πιστεύση ὅτι θὰ ὑπομείνωμεν τοὺς κόπους διὰ τὴν ἀρετήν; Ἂν εἴμεθα τόσον κακότροποι ὡς πρὸς τὴν ἀκρόασιν, ἀπὸ ποῦ θὰ γίνη φανερὸν ὅτι θὰ εἴμεθα πρόθυμοι διὰ τὴν δρᾶσιν; Ἐὰν ἀποφύγωμεν τὸ εὐκολώτερον, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἐπιτύχωμεν τὸ δυσκολώτερον; Ἀλλὰ ἡ στενοχωρία καὶ ἡ βία εἶναι πολλή. Ἄκουσε ὅμως, οἱ βιασταὶ ἁρπάζουν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν,[6] διότι ἡ ὁδὸς ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ζωὴν εἶναι στενὴ καὶ γεμάτη θλίψεις.[7] Ἐπειδὴ λοιπὸν βαδίζομεν τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδόν, D πρέπει νὰ στενοχωροῦμεν καὶ νὰ ὑποβάλλωμεν εἰς θλίψεις τὸν ἑαυτόν μας διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ διασχίσωμεν τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδόν. Αὐτὸς ποὺ παρέχει ἄνεσιν εἰς τὸν ἑαυτόν του, δὲν θὰ περάση εὔκολα τὴν στενὴν ὁδόν, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος ποὺ τὸν στενοχωρεῖ, τὸν θλίβει καὶ τὸν πιέζει.

2. Ἡ σημερινή μας συζήτησις δὲν εἶναι διὰ κοινὰ πράγματα ἀλλὰ δι' ἕνα θέμα ποὺ τὴν ἀρχήν του ἔλαβε χθές, ἀλλὰ δὲν εὑρῆκε τὴν λύσιν του, διότι ἐστάθηκαν πολλὰ τὰ προβλήματα. Τί σημαίνει τοῦτο; Ἡ ἔρευνά μας ἐστράφη γύρω ἀπὸ τὰ ὀνόματα ποὺ ἔδωσεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἁγίους. Αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ φανῆ ἀσήμαντον εἰς ἐκεῖνον ποὺ τὸ ἀκούει, ἀλλὰ κρύπτει μεγάλον θησαυρόν, ἂν κανεὶς τὸ προσέξη μὲ ἀκρίβειαν. E Τὸ χρυσοφόρον χῶμα ποὺ εὑρίσκεται εἰς τὰ μεταλλεῖα, οἱ ἀνίδεοι βλέποντάς το ἁπλῶς τὸ θεωροῦν ὡς ἀσήμαντον χῶμα ποὺ δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπον. Ὅσοι ὅμως τὸ μελετοῦν μὲ τὰ μάτια τοῦ τεχνικοῦ, γνωρίζουν τὸ πολύτιμον τοῦ χώματος αὐτοῦ καὶ ἀφοῦ τὸ ὑποβάλουν εἰς τὴν δοκιμασίαν τοῦ πυρός, ἀνακαλύπτουν τὴν ὑπεροχήν του. Ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἁγίων Γραφῶν, ὅσοι μὲν ἁπλῶς ἀναγινώσκουν τὰ γράμματα 110 A τὰ θεωροῦν ὡς ἀσήμαντα γραπτά, ποὺ δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὰ ἄλλα. Ὅταν ὅμως τὰ

6. Πρβλ. Ματθ. 11, 12.
7. Πρβλ. Ματθ. 7, 13 - 14.

μελετήσουν μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως, ὅπως οἱ τεχνικοὶ μὲ τὰ ὄργανα τῆς τέχνης των, τὰ παραδίδουν εἰς τὴν δοκιμασίαν τοῦ πυρὸς τοῦ Πνεύματος καὶ βλέπουν εὔκολα ὅλον τὸν χρυσόν των. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἔγινεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐρεύνης μας; Διότι δὲν ἐνεπλάκημεν τυχαῖα εἰς τὸ πρόβλημα αὐτό, διὰ νὰ μὴ μᾶς καταλογίση κανένας ἀπὸ ὑμᾶς ὅτι εἴμεθα ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου, ἀλλά, ἐπειδὴ ἐπεθυμήσαμεν νὰ ἐκθέσωμεν τὰ κατορθώματα τοῦ Παύλου, καθ' ἣν στιγμὴν ἀναγινώσκονται αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων, διὰ τοῦτο ἐθίξαμεν τὸ προοίμιον τῆς ἱστορίας. Καὶ εὑρήκαμεν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς διηγήσεως εἶχεν ὡς ἑξῆς: «Ὁ δὲ Σαῦλος σὰν νὰ ἔζη μέσα εἰς κάποιαν φονικὴν ἀτμόσφαιραν ἐξηκολούθει νὰ ἀποπνέη ἀπὸ μέσα του καὶ νὰ ἐκδηλώνη αἰσθήματα ἀπειλῆς καὶ φόνου κατὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου».[8] B Ἀμέσως μᾶς ἔφερε ταραχὴν ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ὀνόματος. Διότι εἰς ὅλας τὰς ἐπιστολὰς τὸν εὑρίσκομεν καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ προοίμια νὰ μὴ καλεῖται Σαῦλος, ἀλλὰ Παῦλος καὶ τοῦτο ὄχι μόνον εἰς τὴν ἰδικήν του περίπτωσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους τὸ ἐβλέπαμεν νὰ συμβαίνη. Πραγματικά, καὶ ὁ Πέτρος ἐλέγετο προηγουμένως Σίμων,[9] καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Ζεβεδαίου, ὁ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, μετωνομάσθησαν Υἱοὶ βροντῆς[10] κατόπιν. Τὸ ἴδιον ἔθιμον εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆ κανεὶς νὰ ἐπικρατῆ ἐπὶ μερικῶν περιπτώσεων καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ὁ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος πρότερον ἐλέγετο Ἀβράμ, μετὰ ταῦτα ὠνομάζετο Ἀβραάμ[11] καὶ ἡ Σάρρα προηγουμένως ὠνομάζετο Σάρα καὶ ἀργότερον ἐλέχθη Σάρρα,[12] C ἐπίσης δὲ καὶ ὁ Ἰακὼβ ἀργότερον προσηγορεύετο Ἰσραήλ.[13] Συνεπῶς, μοῦ ἐφάνη ἄτοπον ἕνα τέτοιον θησαυρὸν

8. Πράξ. 9, 1.
9. Πρβλ. Ἰωάν. 1, 43.
10. Πρβλ. Μάρκ. 3, 17.
11. Ὡς γνωστόν, ὁ Ἀβραὰμ ὠνομάζετο κατ' ἀρχὰς Ἄβραμ ἢ Ἀβράμ καὶ ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπεκλήθη Ἀβραάμ. Τὰ δύο ὀνόματα, κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς Γραφῆς, ἔχουν συμβολικὴν σημασίαν. Οὕτω, τὸ μὲν Ἄβραμ σημαίνει πατὴρ ὕψους, τὸ δὲ Ἀβραὰμ πατὴρ πλήθους. Πρβλ. Γεν. 17, 5.
12. Καὶ ἡ Σάρρα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπεκλήθη οὕτως, ἐνῷ προηγουμένως ἐλέγετο Σάρα. Τὸ ὄνομα αὐτὸ τὸ ἔλαβε ὡς δηλωτικὸν τῆς ἐπικειμένης γεννήσεως τοῦ Ἰσαάκ. Πρβλ. Γεν. 17, 15.
13. Τὸ ὄνομα αὐτὸ ἐδόθηκεν εἰς τὸν Ἰακὼβ μετὰ τὴν μυστηριώδη πάλην του μὲ τὸν ἄγγελον καὶ σημαίνει ὅτι εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἵσταται ἰσχυρὸς καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἢ διότι εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός του εὑρισκόμενος ἐλάκτισεν τὸν ἀδελφόν του καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς ταλαιπωρίας του ἐστάθη δυνατὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Πρβλ. Γεν.

ὀνομάτων νὰ τὸν παρακάμψω ἁπλῶς. Τὸ ἴδιον θὰ τὸ συναντήση κανένας καὶ εἰς περιπτώσεις ἀρχόντων ξένων. Πραγματικά, καὶ εἰς αὐτοὺς τὰ ὀνόματα εἶναι διπλᾶ. Κοιταξε: διεδέχθη, λέγει, τὸν Φήλικα ὁ Πόρκιος Φῆστος.[14] Καὶ ἀλλοῦ: Κάποιος ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἀνθυπάτου, ποὺ ὠνομάζετο Σέργιος Παῦλος.[15] Αὐτὸς ἐπίσης ποὺ παρέδωσε τὸν Χριστὸν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐλέγετο Πόντιος Πιλᾶτος. Ὄχι μόνον οἱ ἄρχοντες ἀλλὰ καὶ οἱ στρατιῶται εἶχαν πολλάκις διπλᾶ ὀνόματα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἰδιῶται ἀπὸ κάποιαν αἰτίαν καὶ σύμπτωσιν εἶχαν διπλῆν ὀνομασίαν. **D** Φυσικά, δὲν προκύπτει κανένα ὄφελος δι᾿ ἡμᾶς, ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸν λόγον ποὺ ὠνομάσθηκαν ἔτσι. Ὅταν ὅμως ὁ Θεὸς δίδη τὸ ὄνομα, χρειάζεται νὰ καταβάλλωμεν κάθε προσπάθειαν διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν αἰτίαν. Διότι, ἀσφαλῶς ὁ Θεὸς δὲν συνηθίζει νὰ λέγη ἢ νὰ πράττη κάτι τυχαῖα καὶ ἄσκοπα, ἀλλὰ τὸ κάθε τι τὸ κάνει μὲ τὴν ἀνάλογον σοφίαν. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἐλέγετο Σαῦλος, ὅταν ἦταν διώκτης, καὶ μετωνομάσθη εἰς Παῦλον, ὅταν ἐπίστευσεν; Μερικοὶ λέγουν, ὅτι, ἐπειδὴ ὅταν ἐθορύβει καὶ ἐτάρασσεν καὶ συνεκλόνιζε τὰ πάντα, διεσάλευε καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ὠνομάζετο Σαῦλος ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν πρᾶξιν του, ἀπὸ τὸ ὅτι δηλαδὴ διεσάλευε τὴν Ἐκκλησίαν. Ὅταν ὅμως μετενόησε διὰ τὴν παραφροσύνην του καὶ ἐσταμάτησε τὴν ταραχὴν καὶ ἔπαυσε τὸν πόλεμον **E** καὶ τὸν διωγμόν, τότε μετωνομάσθη εἰς Παῦλον ἐκ τοῦ παύω. Ὅμως ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἀνυπόστατος καὶ ἀναληθὴς καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἔφερα εἰς τὸ μέσον, διὰ νὰ μὴ παραπλανᾶσθε ἀπὸ ἀσημάντους αἰτιολογίας. Πρῶτον, τὸ ὄνομά του τοῦ τὸ ἔδωκαν οἱ γονεῖς του, οἱ ὁποῖοι βεβαίως δὲν ἦσαν προφῆται ὥστε νὰ προβλέπουν τὸ μέλλον. Ἔπειτα, ἂν ἐλέγετο Σαῦλος, διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐσάλευε καὶ ἐτάρασσε τὴν Ἐκκλησίαν, ἔπρεπε, ὅταν αὐτὸς ἔπαυσε νὰ σαλεύη τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ ἐγκαταλείψη ἀμέσως καὶ τὸ ὄνομα. Τώρα ὅμως τὸν βλέπομεν νὰ ἔχη ἐγκαταλείψει τὸν σάλον κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐγκαταλείπη τὸ ὄνομα, 111 **A** ἀλλὰ νὰ λέγεται ἀκόμη Σαῦλος. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσετε ὅτι εἶμαι παράφρων καὶ σᾶς τὰ λέγω ὅλα αὐτά, θὰ ἀναφερθῶ εἰς προηγούμενα μέρη τῶν Πράξεων διὰ νὰ σᾶς τὸ ἀποδείξω: «Ἔβγαλαν, λέγει, τὸν Στέφανον ἔξω

92, 28 καὶ Ὠσ. 12, 4.
14. Πρβλ. Πράξ. 24, 27.
15. Πρβλ. Πράξ. 13, 7.

τῆς πόλεως καὶ τὸν ἐλιθοβόλουν καὶ οἱ μάρτυρες ἔβγαλαν τὰ ἱμάτιά των καὶ τὰ ἀπέθεσαν εἰς τὰ πόδια κάποιου νεαρίου ὀνόματι Σαύλου.[16] Καὶ ἐν συνεχείᾳ: «Ὁ Σαῦλος δὲ ἐπεκρότει καὶ ἐπεδοκίμαζε μαζὶ μὲ τοὺς φονεῖς τὴν θανατικὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Στεφάνου».[17] Καὶ ἀλλοῦ: «Ὁ Σαῦλος ἐδημιούργει φθορὰν καὶ καταστροφὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσερχόμενος ἀπὸ σπίτι εἰς σπίτι καὶ σύρων (εἰς τὰς φυλακὰς) διὰ τῆς βίας ἄνδρας καὶ γυναῖκας».[18] Καὶ πάλιν: «ὁ Σαῦλος σὰν νὰ ἔζη εἰς κάποιαν φονικὴν ἀτμόσφαιραν ἐξηκολούθει νὰ ἀποπνέη ἀπὸ μέσα του καὶ νὰ ἐκδηλώνη αἰσθήματα ἀπειλῆς καὶ φόνου κατὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου».[19] Καὶ πάλιν: «Ἤκουσε μίαν φωνὴν νὰ τοῦ λέγη: «Σαούλ, Σαούλ, διατί μὲ διώκεις;»[20] Λοιπόν, αὐτὸς ἀπὸ τότε ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψη τὸ ὄνομά του, **B** διότι εἶχε σταματήσει τὸν διωγμόν. Τί λοιπόν; Ἀμέσως τὸ ἐγκατέλειψε; Καθόλου, βέβαια. Καὶ τοῦτο γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὰ ἑξῆς: Κοιτάξατε. «Ἐσηκώθηκεν δὲ ὁ Σαῦλος ἀπὸ τὸ ἔδαφος, ποὺ εἶχε πρὸ ὀλίγου πέσει, καίτοι δὲ ἦσαν ἀνοικτὰ τὰ μάτια του, δὲν ἔβλεπε κανένα».[21] Καὶ ἀλλοῦ: «Εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἀνανίαν. Προχώρησε εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ὀνομαζομένην Εὐθεῖαν καὶ θὰ εὕρης εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰούδα κάποιον ὀνόματι Σαῦλον».[22] Καὶ ἀλλοῦ: Εἰσελθὼν ὁ Ἀνανίας εἶπε: ἀδελφὲ Σαούλ, μὲ ἀπέστειλεν ὁ Κύριος, αὐτὸς ποὺ εἶδες εἰς τὴν ὁδόν, διὰ νὰ ἐπανεύρης τὸ φῶς σου».[23] Κατόπιν ἤρχισε νὰ κηρύσση καὶ νὰ ταράττη τοὺς Ἰουδαίους καὶ οὔτε τότε ἐγκατέλειψε τὸ ὄνομά του, ἀλλὰ ἀκόμη ἐλέγετο Σαῦλος· «Ἔγινε γνωστή», λέγει, «εἰς τὸν Σαῦλον ἡ ἐπιβουλὴ αὐτῶν»[24] **C** Ἆρά γε μόνον ἐδῶ; Ὄχι βεβαίως. Συνέβη πεῖνα, λέγει, καὶ οἱ μαθηταὶ καθώρισαν νὰ στείλουν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα βοήθειαν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν.[25] Ἔστειλαν τὴν βοήθειαν διὰ μέσου τοῦ Βαρνάβα καὶ Σαύλου.[26] Νὰ λοιπόν, ὑπηρετεῖ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ λέγεται ἀκόμη Σαῦλος. Εἰσῆλθε μετὰ ταῦτα

16. Πρβλ. Πράξ. 7, 58.
17. Πράξ. 7, 59.
18. Πράξ. 8, 3.
19. Πράξ. 9, 1.
20. Πράξ. 9, 4.
21. Πράξ. 9, 8.
22. Πράξ. 9, 11.
23. Πρβλ. Πράξ. 9, 17.
24. Πράξ. 9, 24.
25. Πρβλ. Πράξ. 11, 28 - 29.
26. Πρβλ. Πράξ. 11, 30.

εἰς Ἀντιόχειαν ὁ Βαρνάβας καὶ ὅταν εἶδε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ἐκεῖ εἶχαν πιστεύσει πάρα πολλοὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Ταρσὸν διὰ νὰ εὕρῃ τὸν Σαῦλον.[27] Πολλοὺς ὁδηγεῖ εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὀνομάζεται Σαῦλος.

Καὶ παρακάτω : «Ἦσαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν μερικοὶ προφῆται καὶ διδάσκαλοι, ἀνήκοντες εἰς τὴν ὑπάρχουσαν ἐκεῖ Ἐκκλησίαν, δηλαδή, ὁ Συμεὼν ποὺ ἐπωνομάζετο Νίγερ, **D** καὶ ὁ Λούκιος, ποὺ κατήγετο ἀπὸ τὴν Κυρήνην, καὶ ὁ Μαναὴν ποὺ εἶχε συναναστραφῆ καὶ συνεκπαιδευθῆ μαζὶ μὲ τὸν Ἡρώδην τὸν τετράρχην καὶ ὁ Σαῦλος».[28]

Νὰ ποὺ μολονότι ἔγινε διδάσκαλος καὶ προφήτης καὶ ἀκόμη λέγεται Σαῦλος. Καὶ πάλιν λέγει: Ἐνῷ δὲ αὐτοὶ ἐπετέλουν ὡς κύριον ἔργον τους τὴν πρὸς τὸν Κύριον κοινὴν λατρείαν καὶ τὸ κήρυγμα, καὶ ἐνῷ ἐνήστευαν, εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον... Ξεχωρίσατέ μου ἀμέσως τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον».[29]

3. Νὰ ποὺ ξεχωρίζεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ τὸ ὄνομα δὲν ἐγκαταλείπεται καθόλου. Ἀλλὰ ὅταν ἦλθε εἰς τὴν Σαλαμῖνα καὶ εὑρῆκε τὸν μάγον, τότε λέγει ὁ Λουκᾶς περὶ αὐτοῦ: «Ὁ Σαῦλος, ὁ ὀνομαζόμενος καὶ Παῦλος, ἀφοῦ ἐπληρώθη μὲ Πνεῦμα Ἅγιον, εἶπεν».[30] Καὶ ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ ἔγινεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ὀνόματος. **E** Συνεπῶς, ἂς μὴ κουρασθῶμεν νὰ ἐρευνῶμεν τὸν λόγον αὐτὸν ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὰ ὀνόματα. Διότι ἡ ἀνεύρεσις τῶν ὀνομάτων καὶ εἰς τὰ ζητήματα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἔχει πολλὴν σημασίαν. Πραγματικά, καὶ ἡ ἀναγνώρισις ἐπετεύχθη ὕστερα ἀπὸ πολὺν χρόνον καὶ ἡ εὕρεσις των ἐφανέρωσε λανθάνουσαν συγγένειαν καὶ διέλυσε ἀμφιβολίας εἰς τὰ δικαστήρια καὶ διαμάχας ἐσταμάτησε καὶ πόλεμον κατέστειλεν ἡ εὕρεσις τῶν ὀνομάτων καὶ πολλὰς φορὰς ἔγινεν αἰτία εἰρηνεύσεως. Καὶ ἂν εἰς τὰ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἔχει τόσην δύναμιν ἡ εὕρεσις τῶν ὀνομάτων, ἀσφαλῶς ἔχει πολὺ μεγαλυτέραν εἰς τὰ πνευματικὰ θέματα. Εἶναι πάντως ἀνάγκη νὰ διακρίνωμεν ἐκ τῶν προτέρων τὰ προβλήματα αὐτὰ μὲ ἀκρίβειαν. **112 A** Ἐρευνᾶται λοιπὸν πρῶτον διατὶ ὁ Θεὸς εἰς ἄλλους ἁγίους ἔδωκεν ὄνομα ἐνῷ εἰς ἄλλους ὄχι. Βεβαίως δὲν ὠνόμασεν αὐτὸς ὅλους τοὺς ἁγίους, οὔτε εἰς τὴν Καινὴν οὔτε εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Καὶ ὅ,τι ἔγινεν εἰς τὴν Καινήν, τὸ αὐτὸ συνέβη

27. Πρβλ. Πράξ. 11, 22 - 25.
28. Πράξ. 13, 1.
29. Πράξ. 13, 2.
30. Πράξ. 13, 9.

καὶ εἰς τὴν Παλαιάν, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ὁ Κύριος καὶ τῶν δύο διαθηκῶν. Ὡς γνωστὸν εἰς τὴν Καινὴν ὁ Χριστὸς ὠνόμασε τὸν Σίμωνα Πέτρον καὶ τὰ τέκνα τοῦ Ζεβεδαίου, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, υἱοὺς βροντῆς, καὶ μόνον τούτους. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους μαθητὰς δὲν ὠνόμασε κανενα, ἀλλὰ τοὺς ἄφησε τὰ ὀνόματα ποὺ τοὺς ἔδωσαν ἐξ ἀρχῆς οἱ γονεῖς των. Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην **B** ὁ Θεὸς μετωνόμασε τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν Ἰακώβ. Οὔτε τὸν Ἰωσήφ, οὔτε τὸν Σαμουήλ, οὔτε τὸν Δαυΐδ, οὔτε τὸν Ἠλίαν, οὔτε τὸν Ἐλισσαῖον, οὔτε τοὺς λοιποὺς προφήτας, ἀλλὰ τοὺς ἄφησε τὰ ἀρχικά των ὀνόματα. Καὶ ἐδῶ προκύπτει ἕνα ζήτημα, διατὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἄλλοι μετωνομάσθησαν καὶ ἄλλοι ὄχι. Καὶ ἕνα δεύτερον ἀκόμα, διατὶ ἄλλοι μετωνομάζοντο εἰς μέσην ἡλικίαν, ἐνῷ ἄλλοι ἐλάμβανον τὸ ὄνομα ἐξ ἀρχῆς καὶ μάλιστα πρὸ τῆς γεννήσεως. Βέβαια, τὸν Πέτρον, τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην ὁ Χριστὸς τοὺς μετωνόμασε ὅταν ἦσαν μεσήλικες, ἐνῷ τὸν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν πρὶν ἀκόμη γεννηθῇ. Πραγματικά, ἦλθεν ἕνας ἄγγελος Κυρίου καὶ εἶπε: «Μὴ φοβᾶσαι, Ζαχαρία. Ἰδοὺ ἡ γυναῖκα σου Ἐλισάβετ **C** θὰ γεννήσῃ υἱὸν καὶ θὰ τὸν ὀνομάσῃς Ἰωάννην».[31]

Εἶδες πῶς ἐπῆρε τὸ ὄνομά του πρὸ τῆς γεννήσεως; Τὸ ἴδιον ἔγινε καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν διαθήκην. Ὅπως εἰς τὴν Καινὴν ὁ Πέτρος, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης μετωνομάσθησαν ἐνῷ ἦσαν πλέον ἄνδρες καὶ ἀπέκτησαν δύο ὀνόματα καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ἐπῆρε τὸ ὄνομά του προτοῦ γεννηθῇ, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν διαθήκην καὶ ὁ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Ἰακὼβ μετωνομάσθησαν ὅταν ἦσαν μεσήλικες. Ὁ πρῶτος ἀπὸ Ἀβρὰμ ὠνομάσθη Ἀβραάμ, ὁ δὲ Ἰακὼβ μετωνομάσθη εἰς Ἰσραήλ. Ὁ Ἰσαάκ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτούς, **D** προτοῦ νὰ γεννηθῇ ἐπῆρε τὸ ὄνομα καὶ ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ζαχαρία ὁ ἄγγελος εἶπεν ὅτι ἡ γυναίκα σου θὰ συλλάβῃ καὶ θὰ γεννήσῃ υἱὸν καὶ θὰ τὸν ὀνομάσῃς Ἰωάννην,[32] ἔτσι καὶ ἐν προκειμένῳ ὁ Θεὸς εἶπε πρὸς τὸν Ἀβραὰμ «Ἡ γυναίκα σου Σάρρα θὰ γεννήσῃ υἱὸν καὶ θὰ τὸν ὀνομάσῃς Ἰσαάκ».[33] Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτον ζήτημα, διὰ ποῖον λόγον, δηλαδή, οἱ πρῶτοι μετωνομάσθησαν καὶ οἱ δεύτεροι ὄχι. Ἕνα δεύτερον ζήτημα διατὶ μερικοὶ μετωνομάσθησαν μεσήλικες καὶ ἄλλοι προ-

31. Πρβλ. Λουκ. 1, 13.
32. Ἔνθα ἀνωτέρω.
33. Γεν. 17, 19.

τοῦ γεννηθοῦν καὶ αὐτὸ μάλιστα συνέβη καὶ εἰς τὰς δύο Διαθήκας. Ἡμεῖς ἂς ἐξετάσωμεν ἀρχικῶς τὸ δεύτερον, E καὶ ἔτσι νὰ γίνῃ σαφέστερον καὶ τὸ δεύτερον. Ἂς ἴδωμεν τοὺς μετονομασθέντας ἀρχικῶς καὶ προχωροῦντες ὀλίγον, ἂς ἔλθωμεν εἰς τὸν πρῶτον ὀνομασθέντα ἄνθρωπον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ λάβουν τὰ ζητήματα τὴν λύσιν των ἀπὸ τὴν ἀρχήν των. Ποῖον, λοιπόν, ὠνόμασε πρῶτον ὁ Θεός; Ποῖον ἄλλον παρὰ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ποὺ ἔπλασεν; Διότι δὲν ὑπῆρχε κανένας ἄλλος ἄνθρωπος, ὥστε νὰ τοῦ δώσῃ ὄνομα. Πῶς τὸν ὠνόμασε, λοιπόν; Ἀδάμ, εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑβραίων. Τὸ ὄνομα δὲν εἶναι ἑλληνικὸν καὶ ἂν μεταφρασθῇ 113 A εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ τὸν γήϊνον.[34] Ἡ λέξις Ἐδὲμ σημαίνει τὴν παρθένον γῆν καὶ εἶναι ἡ περιοχὴ ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἐφύτευσε τὸν Παράδεισον. «Ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς τὸν Παράδεισον, λέγει ἡ Γραφή, πρὸς ἀνατολάς»,[35] διὰ νὰ μάθῃς πῶς ὁ Παράδεισος δὲν εἶναι ἔργον ἀνθρωπίνων χειρῶν. Ἡ γῆ ἦτο παρθένος καὶ οὔτε ἐδέχθη ποτὲ ἄροτρον, οὔτε διηνοίχθη ποτὲ αὐλάκι. Ἀσχέτως ἀπὸ τὴν ἐργασίαν γεωργικῶν χειρῶν ἐβλάστησαν τὰ δένδρα της μόνον κατόπιν θείας ἐπιταγῆς. Δι' αὐτὸ ὠνόμασεν Ἐδὲμ αὐτήν, τὸ ὁποῖον σημαίνει γῆ παρθένος (ἀκαλλιέργητος). Αὐτὴ ἡ παρθένος γῆ ἦτο τύπος τῆς ἄλλης Παρθένου. Δηλαδὴ ὅπως ἀκριβῶς ἡ γῆ χωρὶς νὰ δεχθῇ σπόρους, μᾶς ἐβλάστησε τὸν παράδεισον, B ἔτσι καὶ ἡ Θεομήτωρ, χωρὶς νὰ δεχθῇ σπέρμα ἀνδρός, μᾶς ἐγέννησε τὸν Χριστόν. Ὅταν λοιπὸν σοῦ εἰπῇ ὁ Ἰουδαῖος πῶς ἐγέννησεν ἡ Παρθένος; Νὰ τοῦ ἀπαντήσῃς; Πῶς ἐβλάστησεν ἡ παρθένος γῆ τοῦ Παραδείσου τὰ δένδρα τὰ πελώρια; Ἐδὲμ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑβραίων σημαίνει παρθένος γῆ καὶ ἂν κανεὶς δυσπιστῇ ἂς ἐρωτήσῃ τοὺς ἐμπείρους περὶ τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ θὰ ἴδῃ πῶς αὐτὴ εἶναι ἡ ἑρμηνεία τοῦ ὀνόματος Ἐδέμ. Ὄχι, διότι εἶναι δυνατὸν νὰ ὁμιλοῦμεν πρὸς ἀγνοοῦντας, θέλω νὰ σᾶς ἐξαπατήσω, ἀλλά, ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς καταστήσω ἀκαταδαμάστους. Ὡσὰν νὰ εὑρίσκωνται παρόντες οἱ ἐχθροὶ ποὺ γνωρίζουν τὰ πάντα, μὲ τόσην ἀκρίβειαν σᾶς τὰ ἐξηγῶ ὅλα. C Συνεπῶς, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν παρθένον γῆν τῆς Ἐδὲμ ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος, ὠνομάσθη Ἀδάμ, συνώνυμος τῆς μητρός του. Ἔτσι κάμνουν καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ γεννῶνται τὰ ὀνομάζουν πολλάκις μὲ τὰ ὀνόματα τῶν μητέρων των. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ποὺ ἔπλασεν ἀπὸ χῶμα, τὸν ὠνόμασεν Ἀδάμ, μὲ τὸ ὄνομα δηλαδὴ τῆς μητρός του. Ἐδὲμ ἡ γῆ, Ἀδὰμ αὐτός.

34. Πρβλ. Α' Κορινθ. 15, 47.
35. Γεν. 2, 8.

Μά, ποία ἡ σκοπιμότης αὐτοῦ τοῦ πράγματος; Οἱ ἄνθρωποι βέβαια, δίδουν ὀνόματα πρὸς τιμὴν τῶν μητέρων ποὺ ἐγέννησαν τὰ παιδιά. Ὁ Θεὸς ὅμως διὰ ποῖον λόγον ἔδωσε τὸ ὄνομα τῆς μητρός; Τί μέγα ἢ μικρὸν ἐρρύθμισεν ἔτσι; Βεβαίως ὄχι τυχαῖα καὶ ἄσκοπα, ἀλλὰ μὲ λογικὴν καὶ σοφίαν πολλήν. D Πραγματικά, «ἡ σύνεσις τοῦ Θεοῦ δὲν προσμετρᾶται».[36] Ἐδὲμ εἶναι ἡ γῆ, Ἀδὰμ ὁ γήϊνος, ὁ χοϊκός, ὁ γηγενής. Διατί λοιπόν, τὸν ὠνόμασεν ἔτσι; Μά, διὰ νὰ ὑπενθυμίζῃ εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ ὀνόματος τὴν φυσικήν του εὐτέλειαν καὶ σὰν νὰ χαράττῃ εἰς χαλκὴν στήλην μὲ τὸ ὄνομα τὴν ταπεινότητα τῆς οὐσίας, διὰ ν' ἀποτελέσῃ τὸ ὄνομα διδασκαλίαν μετριοφροσύνης, διὰ νὰ μὴ λάβῃ περισσοτέραν ἀξίαν ἀπὸ ὅσην πρέπει. Ἡμεῖς βέβαια, γνωρίζομεν σαφῶς ὅτι εἴμεθα ἀπὸ χῶμα καὶ ἀπὸ τὴν πεῖραν τῶν πραγμάτων. E Ἐκεῖνος ὅμως δὲν εἶχεν ἰδῇ κανένα νὰ ἀποθνήσκῃ πρὸ αὐτοῦ, οὔτε νὰ διαλύεται εἰς κόνιν, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἡ ὀμορφιὰ τοῦ σώματός του ἦταν πολλὴ καὶ ἔλαμπεν ὡσὰν ἀνδριὰς ἀπὸ χρυσάφι, ποὺ μόλις εἶχε βγῆ ἀπὸ τὸ καμίνι. Ὥστε διὰ νὰ μὴ ἐπαρθῇ ἀπὸ τὴν σωματικήν του ὑπεροχήν, τοῦ ἔδωσεν ὄνομα ποὺ περιεῖχεν ἱκανὴν διδασκαλίαν ταπεινοφροσύνης. Διότι ἐπρόκειτο νὰ τὸν πλησιάσῃ καὶ ὁ διάβολος καὶ νὰ συνομιλήσῃ μαζύ του περὶ ὑπεροψίας. Ἔμελλε νὰ τοῦ εἰπῇ ὅτι «θὰ εἶσθε σὰν θεοί».[37] Ἔχων λοιπὸν ὑπ' ὄψιν του τὸ ὄνομα ποὺ τὸν ἐδίδασκεν ὅτι εἶναι ἀπὸ χῶμα, νὰ μὴ φαντασθῇ ποτὲ ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεόν, 114 A διὰ τοῦτο προετοιμάζει ἐκ τῶν προτέρων τὴν συνείδησίν του μὲ τὸ ὄνομα, προκαταβάλλων ἔτσι ἱκανὴν ἀσφάλειαν διὰ τῆς ὀνομασίας περὶ τῆς μελλούσης νὰ ἐπέλθῃ μέσω τοῦ δαίμονος ἐπιβουλῆς καὶ ὑπενθυμίζων εἰς αὐτὸν τὴν συγγένειαν πρὸς τὴν γῆν καὶ ὑπογραμμίζων τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεως καὶ γενικῶς λέγων εἰς αὐτόν, ὅτι ἐὰν σοῦ εἰπῇ ὅτι θὰ εἶσαι Θεὸς τότε νὰ ἐνθυμηθῇς τὸ ὄνομά σου καὶ ἔτσι ἔπαιρνες ἱκανὴν διδασκαλίαν ὥστε νὰ μὴ δεχθῇς τὴν συμβουλήν. Ἐνθυμήσου τὴν μητέρα καὶ ἀπὸ τὴν συγγένειαν

36. Ψαλμ. 146, 5.
37. Γεν. 3, 5.

ἔχε ἐπίγνωσιν τῆς εὐτελείας σου, ὄχι διὰ νὰ διδαχθῇς τὴν ταπεινοφροσύνην, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φθάσῃς εἰς παραλόγους σκέψεις. B Διὰ τοῦτο ἔλεγε καὶ ὁ Παῦλος: «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ Ἀδάμ, ἦτο ἀπὸ χῶμα, γήινος».[38] Ἑρμηνεύων τὸ ὄνομα Ἀδὰμ εἰς ἡμᾶς ἔλεγε «ἀπὸ χῶμα, γήινος». Ὁ δετύερος ἄνθρωπος ἦτο ὁ Κύριος ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἀλλὰ εἰσβάλλουν οἱ αἱρετικοὶ λέγοντες: Ἰδού, ὁ Χριστὸς δὲν ἔλαβε σάρκα. Ὁ δεύτερος, λέγουν, ἄνθρωπος, ἦταν ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ. Ἀκούεις περὶ δευτέρου ἀνθρώπου καὶ λέγεις ὅτι δὲν ἐπῆρε σάρκα; Τί εἶναι παρόμοιον πρὸς αὐτὴν τὴν ἀναισχυντίαν; Ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ νὰ μὴ ἔχῃ σάρκα; Διὰ τοῦτο καὶ ἄνθρωπον τὸν ὠνόμασε καὶ ἰδιαιτέρως δεύτερον ἄνθρωπον, διὰ νὰ ἴδῃς τὴν συγγένειάν του καὶ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν του. Τί εἶναι, λέγει ὁ δεύτερος ἄνθρωπος; C Ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ. Ἀλλά, ἀπαντᾷ, μὲ σκανδαλίζει ὁ τόπος προελεύσεως καὶ ἡ φράσις «ἐξ οὐρανοῦ». Ὅταν ἀκούσῃς ὅτι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ Ἀδάμ, ἦταν ἀπὸ χῶμα, γήινος, ἆρά γε τὸ θεωρεῖς ὅτι εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν γήινος; Ἆρά γε τὸ ἐκλαμβάνεις ὅτι εἶναι μόνον ἀπὸ χῶμα, χωρὶς νὰ ἔχῃ δύναμιν ἄϋλον, ἐννοῶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν φύσιν της; Ποῖος θὰ τὸ ἰσχυρισθῇ αὐτό; Ὅπως ὅταν ἀκούσῃς περὶ τοῦ Ἀδὰμ ὅτι ἦτο χοϊκός, δὲν φαντάζεσαι ἔρημον τὸ σῶμα του ἀπὸ ψυχήν, ἔτσι καὶ ὅταν ἀκούσῃς, ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ, μὴ παραμερίζῃς τὴν θείαν οἰκονομίαν, διὰ νὰ κατανοήσῃς τὸ ἐξ οὐρανοῦ. Τώρα πλέον τὸ πρῶτον ὄνομα ἔλαβεν ἱκανὴν ἐξήγησιν. D Ὠνομάσθη Ἀδὰμ ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς μητρός, διὰ νὰ μὴ ὑπεραίρεται ἐπάνω ἀπὸ τὰς δυνατότητάς του καὶ νὰ εἶναι ἀκαταγώνιστος ἀπὸ τὰς ἀπάτας τοῦ διαβόλου. Διότι ὁ διάβολος ἔλεγεν: «θὰ εἶσθε σὰν θεοί». Ἔλα λοιπὸν ἀφοῦ προγωρήσωμεν καὶ πρὸς τὸν ἄλλον τὸν ὀνομασθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸ τῆς γεννήσεώς του ἂς τελειώσωμεν τὴν ὁμιλίαν. Ποῖος λοιπόν, μετὰ τὸν Ἀδάμ, ἔλαβε τὸ ὄνομα πρὸ τῆς γεννήσεώς του; Ὁ Ἰσαάκ. «Ἰδού», λέγει «ἡ γυναῖκα σου Σάρρα θὰ συλλάβῃ εἰς τὴν κοιλίαν της καὶ θὰ γεννήσῃ υἱὸν καὶ θὰ τὸν ὀνομάσῃς Ἰσαάκ».[39] Ὅταν τὸν ἐγέννησε, τὸν ὠνόμασεν Ἰσαὰκ λέγουσα: «Ὁ Θεὸς μὲ περιεγέλασε».[40] Διατί; «Ποῖος θ' ἀναγγείλῃ εἰς τὸν Ἀβραάμ, λέγει, ὅτι ἡ Σάρρα θηλάζει παιδί;» E Προσέξατε πολὺ ἐδῶ διὰ νὰ ἴδῆτε τὸ θαῦμα. Δὲν

38. Α' Κορινθ. 15, 47.
39. Γεν. 17, 19.
40. Γεν. 21, 6.

εἶπε ὅτι ἐγέννησε παιδί, ἀλλὰ ὅτι θηλάζει παιδί, καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι τὸ παιδὶ εἶναι ἔκθετον, καθ' ὅσον αἱ πηγαὶ τοῦ γάλακτος ἐγγυῶνται τὸν τοκετόν, ὥστε ἐνθυμούμενος τὸ ὄνομα νὰ ἔχῃ καὶ αὐτὸς ἱκανὴν διδασκαλίαν τῆς παραδόξου γεννήσεως. Διὰ τοῦτο λέγει: Μὲ περιγέλασεν ὁ Θεὸς μὲ τὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς γυναῖκα γηρασμένην μὲ ἄσπρα μαλλιά, νὰ ἀνατρέφῃ παιδί, νὰ τὸ θηλάζῃ.[41] 115 A Ἀλλὰ ὁ γέλως ὑπενθυμίζει τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἡ γαλακτοτροφία τοῦ παιδιοῦ ἐπεβεβαίωνε τὸ θαῦμα, διότι δὲν ἦτο ἔργον τῆς φύσεως, ἀλλὰ ὁλόκληρον ἦτο κατόρθωμα τῆς θείας χάριτος. Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Παῦλος «εἴμεθα τέκνα ἐπαγγελίας, ὅπως καὶ ὁ Ἰσαὰκ ἐγεννήθη σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραάμ».[42] Ὅπως ἐκεῖ εἰργάσθη ἡ χάρις ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Σάρρας ὁ Ἰσαὰκ προῆλθεν ἀπὸ μήτραν ἐσβεσμένην. Ἀνεδύθης ἐσὺ ἀπὸ ψυχρὰ νερά; Ὅπως ἦτο δι' ἐκεῖνον ἡ μήτρα, ἔτσι εἶναι δι' ἐσὲ ἡ κολυμβήθρα τῶν ὑδάτων. Εἶδες συγγένειαν γεννήσεως; Εἶδες συμφωνίαν χάριτος θείας; Εἶδες τὴν φύσιν νὰ σταματᾷ παντοῦ καὶ ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ νὰ πραγματώνῃ τὸ πᾶν; Διὰ τοῦτο εἴμεθα ὅπως ὁ Ἰσαὰκ τέκνα θείας ἐπαγγελίας. B Ἀλλὰ ὑπάρχει ἕνα ἀκόμη πρόβλημα. Δι' ἡμᾶς εἶπεν ὅτι «δὲν ἐγεννήθησαν ἀπὸ γυναικεῖα αἵματα, οὔτε ἀπὸ ἐπιθυμίαν σαρκικήν».[43] Πῶς; Οὔτε ὁ Ἰσαὰκ ἐγεννήθη ἀπὸ γυναικεῖα αἵματα, ἀφοῦ, βέβαια, εἶχε παύσει νὰ εἶναι γόνιμη ἡ Σάρρα, ἐπειδὴ δὲν ἐλειτούργει πλέον ἡ φύσις τῆς γυναικός.[44] Εἶχαν ἀποσβεσθῆ αἱ πηγαὶ τοῦ αἵματος, εἶχε ἀχρηστευθῆ ἡ ὕλη τῆς γεννήσεως, ἄχρηστον ἦτο τὸ ἐργαστήριον τῆς φύσεως καὶ τότε ὁ Θεὸς ἐπέδειξε τὴν δύναμίν του. Νὰ λοιπόν, ἔχομεν ὁλοκληρώσει τὴν διδασκαλίαν ὅπου ἔχομεν κατηρτισμένην τὴν σχετικὴν μὲ τὴν ὀνομασίαν τοῦ Ἰσαάκ. Δὲν ἀπομένει παρὰ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸν Ἀβραάμ, τοὺς υἱοὺς τοῦ Ζεβεδαίου καὶ τὸν Πέτρον. Ἀλλὰ C διὰ νὰ μὴ σᾶς κουράσω μὲ τὸ μῆκος τοῦ λόγου, θὰ τὰ ἀφήσω δι' ἄλλην ὁμιλίαν καὶ θὰ σταματήσωμεν τὸν λόγον, ἀφοῦ σᾶς παρακαλέσω, ἐσᾶς ποὺ ἐγεννήθητε ὅπως ὁ Ἰσαάκ, νὰ τὸν μιμηθῆτε εἰς τὴν πραότητα καὶ τὴν ἐπιείκειάν του καὶ ὅλην τὴν ἄλλην φιλοσοφίαν του, προκειμένου μὲ τὰς εὐχὰς ἐκείνου τοῦ δικαίου καὶ ὅλων τῶν ἄλλων διακεκριμένων ἀ-

41. Αὐτ. 7.
42. Γαλ. 4, 28.
43. Ἰωάν. 1, 13.
44. Πρβλ. Γεν. 18, 11.

γίων νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ φθάσωμεν ὅλοι εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἀπονέμεται δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς τὸν Πατέρα, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

D ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΗΘΕΝΤΑΣ ΔΙΑ ΤΟ ΜΗΚΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΟΙΜΙΩΝ. ΕΠΙΣΗΣ ΟΤΙ ΤΟ ΝΑ ΥΠΟΜΕΝΩΜΕΝ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟΝ ΕΙΝΑΙ ΧΡΗΣΙΜΟΝ. ΑΚΟΜΗ ΔΙΑ ΠΟΙΟΝ ΛΟΓΟΝ, ΠΑΡ' ΟΛΟΝ ΠΟΥ ΜΕΤΩΝΟΜΑΣΘΗ ΠΑΥΛΟΣ ΕΥΘΥΣ ΩΣ ΕΠΙΣΤΕΥΣΕΝ ΚΑΙ ΟΤΙ Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΔΕΝ ΕΓΙΝΕ ΑΠΟ ΑΝΑΓΚΗΝ, ΑΛΛΑ ΑΠΟ ΠΡΟΤΙΜΗΣΙΝ. ΕΠΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΡΗΤΟΥ: «ΣΑΟΥΛ, ΣΑΟΥΛ, ΔΙΑΤΙ ΜΕ ΔΙΩΚΕΙΣ;»

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μου ἀγαπητοὺς μὲ κατηγόρησαν ὅτι ἐκτείνω πολὺ εἰς μῆκος τὰ προοίμια τῶν λόγων μου. Ἂν δικαίως ἢ ἀδίκως, τότε θὰ τὸ κρίνετε ὅταν ἀκούσετε καὶ τὴν ἄποψίν μου καὶ κατόπιν, ὡσὰν νὰ εὑρίσκεσθε ἀπὸ κοινοῦ εἰς δικαστήριον, θὰ δώσετε τὴν ψῆφον σας.
E Ἐγὼ καὶ πρὶν νὰ τὸ ἀποδείξω αὐτό, εἶμαι ὑποχρεωμένος εἰς αὐτοὺς διὰ τὰς κατηγορίας, διότι αἱ κατηγορίαι εἶναι προϊὸν ἐνδιαφέροντος καὶ ὄχι κακίας. Καὶ ἐγὼ αὐτὸν ποὺ μὲ ἀγαπᾶ δὲν τὸν ἐκτιμῶ μόνον ὅταν μὲ ἐπαινῇ, ἀλλὰ καὶ ὅταν μὲ ἐλέγχῃ καὶ μὲ διορθώνῃ. Τότε θὰ εἰπῶ ἐγὼ ὅτι μὲ ἀγαπᾷ. Διότι τὸ νὰ ἐπαινῇ κανεὶς τὸ κάθε τι, καὶ τὰ καλῶς ἔχοντα καὶ τὰ μὴ καλῶς, δὲν εἶναι πρᾶξις ἀγαπῶντος, ἀλλὰ ἀπατεῶνος καὶ εἴρωνος. Τὸ νὰ ἐπαινῇ τις ὅμως κάτι ποὺ ἀξίζει καὶ νὰ ψέγῃ κάτι ποὺ δὲν εἶναι σωστόν, αὐτὸ εἶναι ἔργον φίλου καὶ ἐνδιαφερομένου. Καὶ διὰ νὰ πεισθῆτε ὅτι τὸ νὰ ἐπαινῇ κανεὶς ἀδιακρίτως τὰ πάντα καὶ νὰ ἐγκρίνῃ ὅλα τὰ πραττόμενα δὲν εἶναι ἔργον, φίλου, ἀλλὰ ἀπατεῶνος, ἀκούσατε τὴν γραφήν[1]: 116 A «Λαός μου, λέγει, ὅσοι σᾶς μακαρίζουν, σᾶς πλανοῦν καὶ διαταράσσουν τὸν δρόμον σας». Τὸν ἐχθρὸν δὲν τὸν δέχομαι οὔτε ὅταν ἐπαινῇ, ἐνῷ τὸν φίλον τὸν ἀποδέχομαι καὶ ὅταν μὲ κατηγορῇ. Ὁ ἐχθρὸς καὶ ἂν μὲ φιλῇ, εἶναι ἀηδής, ἐνῷ ὁ φίλος καὶ ὅταν μὲ τραυματίζῃ, εἶναι ποθητός. Τὸ φίλημα τοῦ ἐχθροῦ εἶναι γεμᾶτον ὑποψίαν, ἐνῷ τὸ τραῦμα τοῦ φίλου ἔχει τὸν χαρακτῆρα προστασίας. Διὰ τοῦτο ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανείς[2]: «Ἀξιοπιστότερα τὰ τραύματα φίλου παρὰ τὰ ἑκούσια φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ». Τί λέγεις, λοι-

1. Ἡσ. 3, 12.
2. Παρ. 27, 6.

πόν; Ὅτι τὰ τραύματα εἶναι καλύτερα ἀπὸ τὰ φιλήματα. Δὲν προσέχω εις τὴν φύσιν τῶν πραττομενων, αλλὰ εις την διάθεσιν πού ἔχουν ὅσοι ἐνεργοῦν. Θελεις νὰ μάθης διατὶ προτιμῶ τὰ τραύματα τοῦ φίλου ἀπὸ τὰ φιλήματα τοῦ εχθροῦ; B Ἐφιλησε τὸν Κυριον ὁ Ἰουδας, αλλὰ τὸ φιλί του ἦτο γεμᾶτον προδοσιαν, τὸ στόμα του εἰχε δηλητήριον και ἡ γλῶσσα του ἦτο γεμάτη κακιαν. Τον πορνευσαντα εἰς Κόρινθον ὁ Παῦλος τὸν ετραυμάτισε ἀλλὰ καὶ τὸν ἔσωσεν. Καὶ πῶς τὸν ἐτραυμάτισεν; Κατὰ τὴν Γραφην, παραδωσας αὐτὸν είς τὸν σατανάν· «Παραδωσατε τον, λεγει, αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν σαταναν πρὸς ὄλεθρον τῆς σαρκός»[3]. Διατι; Διὰ νὰ σωθῇ τὸ πνεῦμα του κατὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἶδες τραῦμα πού σώζει; Εἶδες φιλὶ γεμᾶτο προδοσιαν; Ἔτσι, ἀξιοπιστότερα εἶναι τὰ τραύματα τοῦ φίλου παρὰ τὰ ἑκούσια φιλήματα τοῦ εχθροῦ. Καὶ τοῦτο ὄχι μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀνθρωπινων, ἀλλὰ καὶ εις τὰς περιπτώσεις τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ διαβόλου ἂς τὸ ἐξετάσωμεν. Φίλος ὁ Θεός, ἐχθρὸς ὁ διάβολος. Σωτὴρ καὶ κηδεμὼν ὁ Θεός, C ἀπατεὼν καὶ πολέμιος ὁ διάβολος. Ὁ δεύτερος ὅμως ἐφίλησε κάποτε, ἐνῷ ὁ πρῶτος ἐτραυμάτισεν. Πῶς ὁ διάβολος ἐφίλησε καὶ ὁ Θεὸς ἐτραυμάτισε; Ὁ πρῶτος εἶπε:[4] «Θὰ εἶσθε ὡς θεοί», ἐνῷ ὁ Θεὸς εἶπε: «Εἶσαι χῶμα καὶ θὰ επανέλθης εἰς αὐτό». Ποῖος λοιπὸν ὠφέλησε περισσότερον, ὁ εἰπὼν ὅτι θὰ εἶσθε θεοὶ ἢ ὁ εἰπὼν ὅτι χῶμα εισαι καὶ εἰς τὸ χῶμα θὰ ἐπανέλθης; Ὁ Θεὸς ἠπείλησε θάνατον, ἐνῷ ὁ διάβολος ὑπεσχέθη τὴν ἀθανασίαν. Ἀλλ' αὐτὸς πού ὑπεσχέθη τὴν ἀθανασίαν, ἔδιωξε τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀπὸ τὸν παράδεισον, ἐνῷ αὐτὸς πού ἠπείλησε μὲ θάνατον τὸν ἀνέβασεν εἰς τὸν οὐρανόν. Εἶδες διατὶ εἶναι ἀξιοπιστότερα τὰ τραύματα τοῦ φίλου ἀπὸ τὰ φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ; Διὰ τοῦτο καὶ πρὶν φέρω τὴν ἀπόδειξιν D χρεωστῶ χάριν εἰς τοὺς κατηγοροῦντας. Διότι αὐτοί, εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως κατηγοροῦν, δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ προσάγουν ὄνειδος, ἀλλὰ τὸ κάμνουν χάριν διορθώσεως. Οἱ ἐχθροὶ καὶ ἂν δικαίως κατηγοροῦν, δὲν τὸ κάμνουν διὰ νὰ διορθώσουν, ἀλλὰ προσπαθοῦν ἐλέγχοντες νὰ διαπομπεύσουν. Οἱ φίλοι διὰ τοῦ ἐπαίνου θέλουν νὰ ἐπιτύχῃς περισσότερα, ἐνῷ οἱ ἐχθροὶ καὶ ἂν ἐπαινοῦν, προσπαθοῦν νὰ σὲ ὑποσκελίσουν. Ἐν τούτοις, ὅταν ὁ ἔλεγχος λειτουργῇ,

3. Α' Κορ. 5, 5.
4. Γεν. 3, 5 καὶ 19.

εἶναι μέγα ἀγαθὸν νὰ ἠμπορῇς νὰ δέχεσαι ἔλεγχον καὶ κατηγορίας χωρὶς νὰ ἐκθηριοῦσαι:[5] «Ὁ μὴ ὑποφέρων τὸν ἔλεγχον εἶναι ἄφρων», λέγει ἡ Γραφή. Δὲν λέγει αὐτὸν ἢ αὐτὸν τὸν ἔλεγχον, ἀλλὰ γενικῶς ἐλέγχους. Ἂν ὁ φίλος σὲ ἤλεγξε δικαίως, διόρθωσε τὸ λάθος σου. E Ἂν σὲ κατηγόρησεν ἀδίκως, ἐπαίνεσέ τον πρῶτα διὰ τὴν γνώμην του, ἀποδέξου τὴν πρόθεσίν του, ἀποδέξου τὸν σκοπόν του καὶ παραδέξου τὴν φιλικήν του πρόθεσιν, διότι ὁ ἔλεγχος γίνεται ἀπὸ μεγάλην ἀγάπην. Ἂς μὴ στενοχωρούμεθα ὅταν μᾶς ἐλέγχουν. Ἂν τοῦτο ἐγίνετο ἀπὸ ὅλους, πολὺ θὰ ὠφελεῖτο ἡ ζωή μας. Ἂν ἐλέγχαμεν τοὺς ἁμαρτάνοντας καὶ ἂν ἁμαρτάνοντες ὑπεφέραμεν εὐκόλως τὸν ἔλεγχον. Ὅπως εἰς τὰ τραύματα λειτουργοῦν τὰ φάρμακα ἔτσι λειτουργοῦν καὶ οἱ ἔλεγχοι ἐπὶ τῶν ἁμαρτημάτων. Ὅπως ἐκεῖνος πού ἀποκρούει τὰ φάρμακα εἶναι ἀνόητος, ἔτσι καὶ αὐτὸς πού δὲν ἀποδέχεται τὸν ἔλεγχον εἶναι ἄφρων. Ἀλλὰ ἀποθηριοῦνται πολλὰς φορὰς πολλοὶ λέγοντες εἰς τὸν ἑαυτόν των: ἐγὼ πού εἶμαι σοφὸς καὶ συνετὸς θὰ ἀνεχθῶ τὸν δεῖνα; Ἀγνοοῦν ὅτι αὐτὸ εἶναι τεκμήριον μεγίστης ἀνοησίας. «Εἶδον,[6] λέγει ἡ Γραφή, ἕνα ἄνθρωπον πού ἐθεώρει σοφὸν τὸν ἑαυτόν του. Ὁ ἄφρων ἔχει μεγαλυτέραν ἐλπίδα ἀπὸ αὐτόν». Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Παῦλος:[7] «Μὴ θεωρεῖτε σοφὸν τὸν ἑαυτόν σας». Ἀκόμη καὶ ἂν εἶσαι χιλιάκις σοφὸς καὶ κατέχῃς ὅσα χρειάζονται, εἶσαι ὡστόσον ἄνθρωπος καὶ ἔχεις χρείαν συμβούλου. Μόνον ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην συμβούλων B καὶ δὲν χρειάζεται τίποτε. Δι' αὐτὸ καὶ μόνον περὶ τοῦ Θεοῦ λέγεται:[8] «Ποῖος ποτὲ ἐγνώρισε τὴν σκέψιν τοῦ Θεοῦ καὶ ποῖος ἔγινε σύμβουλος αὐτοῦ;» Οἱ ἄνθρωποι, ἂν εἴμεθα καὶ χιλιάκις σοφοί, ἐλεγχόμεθα μυριάκις καὶ φανερώνεται τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεώς μας». Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν τὰ πάντα εἰς τοὺς ἀνθρώπους»[9] λέγει ἡ Γραφή. Διατί; Διότι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἀθάνατος. Τί πλέον φωτεινὸν ἀπὸ τὸν ἥλιον; Καὶ ὅμως καὶ αὐτὸς ἐκλείπει, ἀφοῦ τὸ φῶς του τὸ λαμπρόν, ὅταν ἔλθῃ τὸ σκοτάδι, χάνει τὴν ἀπαστράπτουσαν λάμψιν του. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὴν ἰδικήν μας σύνεσιν πολλάκις, ἐνῷ λάμπει ὡς σταθερὰ μεσημβρία καὶ ἀκτινοβολεῖ, πολλάκις τὴν ἀποκρύπτει ἡ ἑ-

5. Παρ. 12, 1.
6. Παρ. 26, 12.
7. Ρωμ. 12, 16.
8. Ρωμ. 11, 34.
9. Ἐκκλ. 17, 29.

περχομένη ἀνοησία μας. C Καὶ ὁ μὲν σοφὸς δὲν συνειδητοποιεῖ τὸ ἀπαιτούμενον, ἐνῷ ὁ κατώτερός του πολλὰς φορὰς τὸ συνειδητοποιεῖ πολὺ ὀξυδερκέστερα. Καὶ τοῦτο γίνεται διὰ νὰ μὴ ἐπαίρεται οὔτε ὁ σοφός, μήτε ὁ εὐτελὴς νὰ ταλανίζῃ τὸν ἑαυτόν του. Εἶναι μέγα ἀγαθὸν τὸ νὰ ἠμπορῇς νὰ δέχεσαι τὸν ἔλεγχον, μέγα ἀγαθὸν εἶναι τὸ νὰ δύνασαι νὰ ἐλέγχῃς. Τοῦτο εἶναι ἔργον μεγίστης φροντίδος. Ἂν τώρα ἴδωμεν ἕνα ἄνθρωπον νὰ εἶναι ἀνοικτὸν τὸ ὑποκάμισόν του ἀπὸ τὰ πλάγια ἢ τὰ ἄλλα ἐνδύματά του νὰ εἶναι κακῶς φορεμένα, σπεύδομεν νὰ τὸν εἰδοποιήσωμεν νὰ τὰ διορθώσῃ. Ὅμως ἂν ἴδωμεν τὴν ζωήν του παραμελημένην, δὲν τοῦ λέγομεν οὔτε μίαν λέξιν. Ἂν ἴδωμεν ὅτι ὁ βίος του εἶναι ὄχι ὅπως πρέπει, τὸ παρατρέχομεν, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ στραβοφορεμένα ροῦχα φέρουν τὸν γέλωτα, ἐνῷ τὰ παθήματα τῆς ψυχῆς φθάνουν μέχρι κινδύνου καὶ τιμωρίας. D Εἰπέ μου, βλέπεις τὸν ἀδελφὸν φερόμενον κατὰ κρημνοῦ, ἔχοντα βίον ἀμελημένον, μὴ φροντίζοντα διὰ τὰ πρέποντα καὶ δὲν τοῦ ἁπλώνεις τὸ χέρι; Δὲν τὸν σηκώνεις ἀπὸ τὴν πτῶσιν; Δὲν τὸν κατηγορεῖς οὔτε τὸν ἐλέγχεις ἀλλὰ προτιμᾷς, ἀντὶ τῆς σωτηρίας του, τὸ νὰ μὴ φανῇς δυσάρεστος εἰς αὐτόν; Ποίαν συγγνώμην θὰ ἔχῃς ἀπὸ τὸν Θεόν; Ποίαν ἀπολογίαν ἐνώπιόν Του; Δὲν ἤκουσες τί διέταξεν ὁ Θεὸς τοὺς Ἰουδαίους; Νὰ μὴ ἐγκαταλείπουν πλανώμενα τὰ ὑποζύγια τῶν ἐχθρῶν, οὔτε νὰ τὰ προσπερνοῦν ὅταν πίπτουν; E Ἀφοῦ οἱ Ἰουδαῖοι διατάσσονται νὰ μὴ περιφρονοῦν τὰ ἄλογα ζῶα τῶν ἐχθρῶν, ἡμεῖς πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ βλέπωμεν νὰ ὑποσκελίζωνται κάθε ἡμέραν αἱ ψυχαὶ τῶν ἀδελφῶν μας; Καὶ πῶς νὰ μὴ θεωρηθῇ αὐτὸ ὡς ἐσχάτη ἀπανθρωπία καὶ θηριωδία, ὅταν δὲν λαμβάνωμεν οὐδὲ τόσον ὀλίγην πρόνοιαν διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅσην οἱ Ἰουδαῖοι διὰ τὰ ἄλογα ζῶα; Τοῦτο ἀνέτρεψε τὰ πάντα, τοῦτο ἔφερε σύγχυσιν εἰς τὸν βίον μας, διότι οὔτε φέρομεν γενναίως τὸν ἔλεγχον, οὔτε θέλομεν νὰ ἐλέγχωμεν τοὺς ἄλλους. Διὰ τοῦτο εἴμεθα ἐπαχθεῖς ὅταν ἐλέγχωμεν, ἐπειδὴ ὅταν ἐλεγχώμεθα γινόμαστε θηρία. 118 A Ἐὰν ὁ ἀδελφός σου ἐγνώριζεν ὅτι ἐὰν σὲ ἤλεγχε θὰ τὸν ἐπαινοῦσες, τότε καὶ αὐτός, ἐλεγχόμενος, θὰ σοῦ ἀπέδιδε τὴν ἰδίαν ἀνταμοιβήν.

2. Θέλεις νὰ μάθῃς διατὶ ἀκόμη καὶ ἂν εἶσαι πολὺ συνετὸς καὶ πολὺ ἐνήμερος καὶ ἂν ἀκόμη φθάσῃς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, ἔχεις ἀνάγκην ἑνὸς συμβούλου ποὺ νὰ σὲ διορθώνῃ καὶ νὰ σὲ ἐλέγχῃ; Ἄκουσε

μίαν παλαιὰν ἱστορίαν. Κανεὶς δὲν ἦτο ἴσος πρὸς τὸν Μωϋσῆν. «Ἦτο, λέγει ἡ Γραφή,[10] ὁ πλέον πρᾶος ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρώπων», φίλος τοῦ Θεοῦ, κάτοχος τῆς θύραθεν σοφίας καὶ γεμᾶτος πνευματικὴν σύνεσιν. Λέγει ἐπίσης ἡ Γραφὴ ὅτι «ἐσπούδασεν ὅλην τὴν σοφίαν τῶν Αἰγυπτίων». B Εἶδες πόσον κατηρτισμένος ἦτο; Ἦτο ἐπίσης δυνατὸς εἰς τὸν λόγον καὶ σὲ ἄλλας ἀρετάς. Ἄκουσε ἀκόμη καὶ μίαν ἄλλην μαρτυρίαν. Εἰς πολλοὺς προφήτας ὡμίλησεν ὁ Θεός, ἀλλὰ εἰς κανένα ὅπως εἰς τὸν Μωϋσῆν. Εἰς τοὺς ἄλλους ὡμίλησε μὲ αἰνίγματα καὶ ὄνειρα, ἐνῷ εἰς τὸν Μωϋσῆν πρόσωπον μὲ πρόσωπον. Τί μεγαλύτερον τεκμήριον ζητεῖς τῆς ἀρετῆς Του ὅταν ὁ Δεσπότης τῶν πάντων συνδιαλέγεται μὲ τὸν δοῦλον του ὡς φίλος; Ἦτο λοιπὸν σοφὸς καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐθνικὴν καὶ τὴν ξένην παιδείαν, ἦτο δυνατὸς κατὰ τὸν λόγον καὶ κατὰ τὰ ἔργα καὶ διέτασσε τὴν ἰδίαν τὴν κτῆσιν ἐπειδὴ ἦτο φίλος τοῦ Δεσπότου τῆς κτίσεως, ἐξήγαγε τὸν λαόν του ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἐχώρισε καὶ πάλιν ἥνωσε τὴν θάλασσαν, θαῦμα πρωτάκουστον. C Διὰ πρώτην φορὰν ὁ ἥλιος ἐφώτισε θάλασσαν ποὺ δὲν διεπλέετο ἀλλὰ διεσχίζετο πεζῇ, πέλαγος ποὺ διεπερᾶτο ὄχι μὲ πλοῖα καὶ κουπιά, ἀλλὰ μὲ τὰ πόδια τῶν ἵππων. Ὅμως ὁ σοφός, ὁ δυνατὸς λόγῳ καὶ ἔργῳ, ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ, ὁ ἐπιβαλλόμενος εἰς τὴν κτίσιν, ὁ ἐνεργήσας τόσα θαύματα, δὲν ἐκατάλαβεν ἕνα πρᾶγμα ποὺ τὸ ἐκατάλαβαν πολλοὶ ἄνθρωποι, ποὺ τὸ ἐκατάλαβε καὶ ὁ πενθερός του, ἄνθρωπος βάρβαρος καὶ εὐτελὴς καὶ τὸ ἔφερεν εἰς τὸ προσκήνιον, ἐνῷ ὁ Μωϋσῆς δὲν τὸ ὑπωπτεύθη. Περὶ τίνος πρόκειται; Ἀκούσατε λοιπὸν διὰ νὰ πεισθῆτε ὅτι ὁ καθένας ἔχει ἀνάγκην συμβούλου, ἔστω καὶ ἂν εἶναι Μωϋσῆς καὶ ἐνῷ κάτι διαφεύγει ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ θαυμαστοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς μικροὺς καὶ εὐτελεῖς πολλάκις δὲν διαφεύγει. D Ὅταν ὁ Μωϋσῆς ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ εὑρίσκετο εἰς τὴν ἔρημον, ἵστατο πλησίον του ὅλος ὁ λαός, ἑξακόσιαι χιλιάδες καὶ συνεβίβαζε τὰς μεταξύ των κατηγορίας καὶ ἀμφισβητήσεις. Εἶδε λοιπὸν ὁ πενθερός του ὁ Ἰοθώρ'' νὰ κάμνῃ αὐτὸ τὸ ἔργον, ἄνθρωπος ἄξεστος ποὺ εἶχε περάσει τὸν βίον του εἰς τὴν ἐρημιάν, καὶ δὲν εἶχε ζήσει οὔτε εἰς κοινωνίαν, οὔτε μὲ νόμους, ἀλλὰ ἐν ἀσεβείᾳ, τεκμήριον τῆς μεγάλης πνευματικῆς του καθυστερήσεως. Δὲν ὑπάρχει τίποτε πλέον ἀνό-

10. Ἀριθ. 12, 3
11. Πράξ. 7, 20.

ηταν ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας. Ὅμως ἐκεῖνος ὁ βάρβαρος, ὁ ἀσεβής, ὁ ἀνόητος, βλέπων ὅτι ὁ Μωϋσῆς δὲν ἐνήργει ὡς ἔπρεπε, τὸν διώρθωσε, τὸν σοφὸν αὐτὸν καὶ συνετόν, τὸν φίλον τοῦ Θεοῦ, εἰπὼν πρὸς αὐτόν:[12] E «Διατί αὐτοὶ ἐστάθησαν ἐνώπιόν σου;». Ἀφοῦ δὲ ἔμαθε τὴν αἰτίαν, λέγει: «Δὲν τὸ ἔκαμες σωστὰ αὐτό». Ἡ συμβουλὴ ἦτο καὶ ἐπιτίμησις, ἀλλὰ δὲν ἐξηγριώθη καὶ ὁ σοφὸς τὸν ἠνέχθη, ὁ συνετὸς καὶ ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ, ἱστάμενος ἐνώπιον τόσων μυριάδων λαοῦ. Καὶ δὲν ἦτο μικρὸν νὰ δέχεται ὑποδείξεις ἀπὸ τὸν βάρβαρον καὶ ἀσήμαντον. Καὶ οὔτε τὰ θαύματα ποὺ ἔκαμε, οὔτε τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας του τὸν ἔκαμε νὰ ἐπαρθῇ, οὔτε τὸ γεγονὸς ὅτι τὸν ἤλεγξε παρόντων τῶν ὑπηκόων του τὸν ἔκαμε νὰ κοκκινίσῃ. 119 A Εἶχε καταλάβει ὅτι ἂν καὶ ἔκαμε μεγάλα ἔργα, ἐν τούτοις ἦτο ἄνθρωπος καὶ πολλὰ πολλάκις κάμνει λάθη. Ἔτσι ἐδέχθη τὴν συμβουλὴν μὲ κατανόησιν. Πολλοὶ πολλὰς φορὰς διὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι ἔχουν ἀνάγκην συμβουλῆς ἀπὸ ἄλλους, προετίμησαν νὰ χάσουν τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν γνώμην τῶν ἄλλων, παρὰ νὰ δεχθοῦν τὴν παραίνεσιν καὶ νὰ διορθώσουν τὸ σφάλμα των. Καὶ ἐπροτίμησαν νὰ τὴν ἀγνοήσουν παρὰ νὰ τὴν μάθουν, μὴ ἀντιλαμβανόμενοι ὅτι τὸ νὰ μάθουν δὲν εἶναι ἔγκλημα, ἀλλὰ τὸ νὰ ἀγνοοῦν εἶναι ἡ κατηγορία. Ὄχι τὸ νὰ διδάσκωνται, ἀλλὰ τὸ νὰ μένουν βυθισμένοι εἰς τὴν ἀμάθειαν, ὄχι τὸ νὰ ἐλέγχωνται ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ διορθώνουν τὰ σφάλματά των. Συμβαίνει καὶ εἰς ἄνθρωπον μικρὸν καὶ εὐτελῆ νὰ εὕρῃ κάτι χρήσιμον, τὸ ὁποῖον πολλάκις ὁ σοφὸς καὶ μεγάλος δὲν εὑρίσκει. B Ὁ Μωϋσῆς, συνετὸς ἄνθρωπος, ἤκουσε μὲ κάθε ἐπιείκειαν ἐκεῖνον ποὺ τὸν συνεβούλευσε καὶ τοῦ εἶπε:[13] «Διόρισε χιλιάρχους ἑκατοντάρχους, πεντηκοντάρχους, δεκάρχους διὰ νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὰς μικρὰς ὑποθέσεις, ἀναφέροντες εἰς σὲ τὰς σοβαράς». Καὶ ὅταν τὸ ἤκουσεν οὔτε ἐντράπηκε, οὔτε κοκκίνισε, οὔτε ἐλογάριασε τοὺς ὑπηκόους του, οὔτε εἶπε εἰς τὸν ἑαυτόν του ὅτι θὰ μὲ κατηγορήσουν οἱ ἀρχόμενοι ὅτι ἐνῷ εἶμαι ἄρχων μανθάνω ἀπὸ τοὺς ἄλλους τί πρέπει νὰ κάμω. Ἀντιθέτως ἐπείσθη καὶ ἐπραγμάτωσε τὴν συμβουλὴν καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐντράπηκε τοὺς τότε ὑπηκόους του, ἀλλ' οὐδὲ ἡμᾶς τοὺς μεταγενεστέρους. Μάλιστα, ὡσὰν νὰ ὑπερηφανεύετο διὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ πενθεροῦ του C ὄχι μόνον τοὺς τότε ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ποὺ κατάγονται ἐξ ἐκείνων σήμερον καὶ τοὺς κατοπινοὺς μέχρι τῆς παρουσιας τοῦ Χριστοῦ εἰς ὅλην τὴν Οἰκουμενην τὴν ἐδίδαξε ὁλόκληρον διὰ γραφῶν καὶ ὅτι αὐτὸς δεν ἠμπόρεσε νὰ συλλάβῃ ἐκεῖνο ποὺ ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ ἐδέχθη τὴν διόρθωσιν τοῦ πενθεροῦ. Ἡμεῖς ὅμως, ἂν τὴν ὥραν ποὺ μᾶς ἐλέγχουν καὶ μᾶς διορθώνουν ἴδωμεν παρόντα κάποιον ἄνθρωπον, ζαλιζόμεθα, ἀντιστεκόμεθα καὶ νομίζομεν πὼς ἐκπίπτομεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν ζωήν. Αὐτὸς ὅμως ὄχι. Βλέπων τόσας χιλιάδας παρούσας δὲν ἐκοκκίνισε, ἢ καλύτερα τόσας μυριάδας, τότε, ἀπὸ τὴν ἐποχήν του, ἕως σήμερα εἰς ὅλην τὴν γῆν, D ἀλλὰ κηρύττει εἰς ὅλους κάθε ἡμέραν διὰ τῶν Γραφῶν ὅτι αὐτὸ ποὺ ἐκεῖνος δὲν συνέλαβε, τὸ κατάλαβε ὁ πενθερός του. Διὰ ποῖον λόγον τὸ ἔκαμε αὐτὸ καὶ τὸ παρέδωσεν εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων; Διὰ νὰ μᾶς πείσῃ νὰ μὴ μεγαλοφρονῶμεν ποτέ, ἀκόμη καὶ ἂν εἴμεθα σοφώτεροι πάντων, μήτε νὰ περιφρονῶμεν τὰς συμβουλὰς τῶν ἄλλων, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι οἱ πλέον εὐτελεῖς. Ἂν κάποιος σὲ συμβουλεύσῃ τὰ δέοντα, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ὑπηρέτης, δέξου τὴν παραίνεσιν. Ἂν σοῦ δώσῃ ὀλεθρίαν συμβουλήν, ἀκόμη καὶ ἂν κατέχῃ μέγιστον ἀξίωμα, ἀπόρριψε τὴν γνώμην του. Δὲν ἔχεις νὰ κάμῃς μὲ τὴν ποιότητα τῶν προσώπων ποὺ συμβουλεύουν, ἀλλὰ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τῆς συμβουλῆς τὴν ποιότητα πρέπει νὰ προσέχῃς. E Ὅπως ἔκαμε καὶ ὁ Μωϋσῆς, ἐκπαιδεύων ἡμᾶς νὰ μὴ κοκκινίζωμεν ὅταν μᾶς ἐλέγχουν, ἀκόμη καὶ ἂν ὁλόκληρος λαὸς εἶναι παρών. Εἶναι ζήτημα ὑψίστης φιλοσοφίας καὶ μέγας ἔπαινος τὸ νὰ φέρῃ κανεὶς γενναίως τὸν ἔλεγχον. Δὲν θαυμάζομεν καὶ δὲν ἐπαινοῦμεν τὸν Ἰοθὼρ τόσον σήμερον διότι διώρθωσε τὸν Μωϋσέα, ὅσον ἐκπληττόμεθα διὰ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος δὲν ἐντράπηκε διορθούμενος ἐνώπιον τόσων παρόντων ἀνθρώπων καὶ παρέδωσε τὸ γεγονὸς εἰς τὴν ἀθανασίαν, δεικνύων μὲ κάθε τρόπον τὴν σοφίαν του καὶ ὅτι κατεπάτησε μὲ θάρρος τὴν δόξαν τῶν πολλῶν.

3. A 120. Ἀλλὰ ἀπολογούμενος διὰ τὸ προοίμιον ἔκαμα καὶ πάλιν μεγαλύτερον τὸ προοίμιον τοῦ λόγου μου. Ὄχι τυχαίως καὶ μοιραίως, ἀλλὰ διότι συζητοῦμεν μέγιστα καὶ ἀναγκαιότατα προβλήματα, νὰ δεχώμεθα δηλαδὴ μὲ γενναιότητα τὸν ἔλεγχον καὶ νὰ ἐλέγχωμεν καὶ νὰ διορθώνωμεν μὲ προθυμίαν ὅσους κάμνουν λάθη. Ἀνάγκη λοιπὸν ν' ἀπολογηθῶ ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν λόγων μου καὶ νὰ εἰπῶ διὰ ποίαν αἰτίαν τὰ προοίμιά μου εἶναι

12. Ἐξ. 18, 14.
13. Ἐξ. 18, 21 - 22.

σχοινοτενῆ. Ἀλήθεια, διατί τὸ κάμνομεν αὐτό; Ὁμιλῶ εἰς τόσον πλῆθος, ἀνθρώπους πού ἔχουν γυναῖκας, ποὺ εἶναι οἰκογενειάρχαι καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καθημερινήν των ἐργασίαν, τὸ μεροκάματον. Δὲν εἶναι μόνον αὐτὴ ἡ δυσκολία, ὅτι δηλαδὴ εἶναι συνεχῶς ἀπησχοληθένοι, **B** ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι μίαν φορὰν τὴν ἑβδομάδα τοὺς ἀπασχολοῦμεν ἐδῶ. Θέλων λοιπὸν νὰ τοὺς προσφέρω εὐσυνοπτα τὰ λεγόμενά μου, προσπαθῶ μὲ τὰ προοίμια νὰ κάμω σαφεστέραν τὴν διδασκαλίαν μου. Αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει καμμίαν ἀπασχόλησιν, ἀλλὰ εἶναι συνεχῶς προσηλωμένος εἰς τὰς Γραφάς, δὲν χρειάζεται προοίμια, δὲν ἔχει ἀνάγκην κατασκευῶν ρητορικῶν, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀκούση ἀπ' εὐθείας τὸν ὁμιλητήν, δέχεται τὰ νοήματα τῶν λόγων του. Ἕνας ἄνθρωπος ποὺ τὸν περισσότερον καιρὸν εἶναι δεμένος εἰς τὴν βιοπάλην καὶ ἔρχεται ἐδῶ δι' ὀλίγον καὶ βραχὺ διάστημα, ἂν δὲν ἀκούση προοίμια καὶ ρητορικὰ σχήματα καὶ ἂν δὲν ἰδῆ νὰ εἶναι ὁ λόγος προετοιμασμένος ἀπὸ παντοῦ, φεύγει χωρὶς νὰ κερδίση τίποτε. **C** Καὶ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο αἴτιον τοῦ μήκους τῶν προοιμίων, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο, ὄχι ὀλιγώτερον σπουδαῖον. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πολλούς, ἄλλοι ἔρχονται ἐδῶ τακτικὰ καὶ ἄλλοι δὲν ἔρχονται συνήθως. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐπαινέσωμεν ὅσους ἔρχονται καὶ νὰ ἐπιπλήξωμεν ὅσους δὲν ἔρχονται, προκειμένου οἱ πρῶτοι νὰ γίνουν ἐπιμελέστεροι μὲ τοὺς ἐπαίνους μας, ἐνῷ οἱ δεύτεροι μὲ τὰς ἐπιπλήξεις νὰ ἀποθέσουν τὴν ραθυμίαν. Ἐπίσης, ὑπάρχει διὰ σᾶς καὶ ἄλλη ἀνάγκη προοιμίων. Πολλάκις καταπιάνομαι μὲ μακρυτέρας ὑποθέσεις τὰς ὁποίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φέρω εἰς πέρας εἰς μίαν ἡμέραν, ἀλλ' ἐχρειάσθη καὶ δευτέρα καὶ τρίτη καὶ τετάρτη ἐξήγησις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν **D** κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὸ τέλος τῆς διδασκαλίας τῆς προτεραίας, διὰ νὰ ἑνωθῇ ἡ ἀρχὴ μὲ τὸ τέλος καὶ νὰ γίνῃ ἡ νέα ἐξήγησις σαφεστέρα εἰς τοὺς παρόντας, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ξεκρέμαστη ἡ συνέχεια καὶ εἶναι ἀκατανόητη διὰ τοὺς ἀκροατάς. Καὶ διὰ νὰ πεισθῇς ὅτι ὁ λόγος ἄνευ προοιμίων θὰ ἦτο ἀκατανόητος δι' ὅλους, ἰδού, χάριν παραδείγματος τὸν ἀρχίζω τώρα χωρὶς προοίμιον: «Ὁ Ἰησοῦς ἀφοῦ τὸν ἐκοίταξε, τοῦ εἶπε· Σὺ εἶσαι ὁ Σίμων ὁ υἱὸς Ἰωνᾶ. Σὺ θὰ ὀνομασθῇς Κηφᾶς, τὸ ὁποῖον σημαίνει Πέτρος».[14] Λοιπόν, βλέπετε; Καταλάβατε τὸ λεχθέν; Μήπως γνωρίζετε

14. Ἰωάν. 1, 42.

τὴν συνέχειαν, διὰ ποῖον λόγον ἐλέχθη; Τὸ εἰσήγαγα βεβαίως χωρὶς προοίμιον, ὅπως ἂν κάποιος σκεπάση ἀπὸ κάθε πλευρὰν ἕνα ἄνθρωπον καὶ τὸν εἰσάγῃ εἰς τὸ θέατρον. **E** Ἐλᾶτε λοιπὸν νὰ τὸν ξεσκεπάσωμεν καὶ νὰ τὸν ἐφοδιάσωμεν μὲ τὸ ποιοίμιον. Ὁ λόγος προηγουμένως ἦτο περὶ Παύλου, ὅταν ὡμιλούσαμεν περὶ τῶν ὀνομάτων καὶ ἀνεζητοῦμεν διατί εἰς τὸ παρελθὸν ἐλέγετο Σαῦλος καὶ μετὰ ταῦτα ὠνομάσθη Παῦλος. Ἀπὸ ἐδῶ ἐκάμαμεν παρέκβασιν εἰς μίαν παλαιὰν ἱστορίαν καὶ ἐξητάσαμεν ὅλους ποὺ ἔχουν ἐπωνυμίας. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέραν ἀνεμνήσθημεν καὶ τὸν Σίμωνα καὶ τὴν φράσιν τοῦ Χριστοῦ ποὺ τοῦ ἔλεγε: «Σὺ εἶσαι ὁ Σίμων ὁ υἱὸς Ἰωνᾶ. Σὺ θὰ ὀνομασθῇς Κηφᾶς, ποὺ σημαίνει Πέτρος». 121 **A** Εἶδες αὐτὸ ποὺ προηγουμένως ἐφαίνετο γεμᾶτον ἀπὸ ἀπορίας, ὅτι τώρα ἔγινε γνωριμώτερον; Ὅπως τὸ σῶμα χρειάζεται κεφαλήν, τὸ δένδρον ρίζαν καὶ ὁ ποταμὸς πηγήν, ἔτσι καὶ ὁ λόγος χρειάζεται προοίμιον. Ἐπειδὴ λοιπὸν σᾶς ἔστησα εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ καὶ σᾶς ἔδειξα τὴν συνέχειαν, ἂς πιάσω λοιπὸν τὸ προοίμιον αὐτῆς τῆς ἱστορίας. «Ὁ Σαῦλος λοιπὸν ἀκόμη ἔπνεεν ἀπειλὰς καὶ φόνον εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου»,[15] ἀλλὰ εἰς τὰς ἐπιστολὰς ὀνομάζεται Παῦλος. Διὰ ποῖον λόγον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τοῦ ἤλλαξε τὸ ὄνομα; Ὅπως ἕνας κύριος ποὺ ἀγοράζει ἕνα δοῦλον καὶ θέλει νὰ τοῦ διδάξῃ τὴν θέσιν του καὶ τοῦ ἀλλάζει τὸ ὄνομα, **B** τὸ ἴδιον ἔκαμε τότε καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ἐπῆρε τὸν Παῦλον ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸν ἔφερε προσφάτως ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Διὰ τοῦτο τοῦ ἤλλαξε καὶ τὸ ὄνομα, διὰ νὰ διδαχθῇ τὴν ὑπακοὴν ἐκεῖνος καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ. Ἡ ἀπονομὴ τῶν ὀνομάτων εἶναι σύμβολον ἐξουσίας καὶ κυριότητος, καὶ φαίνεται ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἀντιληπτότερον δὲ νὰ γίνῃ ἀπὸ τὸ τί ἔκαμεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀδάμ. Θέλων νὰ τὸν διδάξῃ ὅτι εἶναι ἄρχων καὶ κύριος τῶν πάντων, ἔφερε κοντά του ὅλα τὰ θηρία, «διὰ νὰ ἰδῇ πῶς θὰ τὰ ὀνομάσῃ»[16] διὰ νὰ τοῦ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἀπονομὴ τῶν ὀνομάτων κατακυρώνει τὴν ἐξουσίαν. Ἂν θέλετε νὰ ἴδητε τὸ ἴδιον νὰ γίνεται καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ μάθετε ὅτι εἶναι ἔθιμον νὰ λαμβάνουν ὡς δούλους **C** αἰχμαλώτους ἀλλάσσοντες τὰ ὀνόματά των, ἀκούσατε τί ἔκαμε ὁ βασιλεὺς τῶν Βαβυλωνί-

15. Πράξ. 9, 1.
16. Γεν. 2, 19.

ων. Ἐπῆρε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν τὸν Ἀνανίαν, τὸν Ἀζαρίαν καὶ τὸν Μισαὴλ καὶ δὲν τοὺς ἀφῆκε τὰ παλαιά των ὀνόματα, ἀλλὰ τοὺς ὠνόμασε Σεδράχ, Μισὰχ καὶ Ἀβδεναγώ.[17] Ἀλλὰ διατὶ δὲν τὸν μετωνόμασε εὐθέως, ἀλλὰ περίμενε νὰ περάσῃ πολὺς χρόνος; Διότι ἂν τὸν μετωνόμαζεν εὐθὺς ὡς μετέστη εἰς τὸν Χριστιανισμόν, δὲν θὰ ἐγίνετο φανερὰ ἡ μετάστασις τοῦ Παύλου πρὸς τὴν νέαν πίστιν. Ὅπως συμβαίνει ἐπὶ τῶν ὑπηρετῶν ὅταν φύγουν καὶ τοὺς ἀλλάσσουν τὰ ὀνόματα καὶ γίνονται ἄγνωστοι, D τὸ ἴδιον θὰ ἐγίνετο διὰ τὸν Παῦλον. Ἂν εὐθὺς ὡς ἄφησε τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἦλθε πρὸς ἡμᾶς μετωνομάζετο, οὐδεὶς θὰ ἐγνώριζεν ὅτι ὁ διώκτης των ὁ ἴδιος ἦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστής. Τὸ ἐπιζητούμενον πάντως ἦτο τοῦτο, νὰ μάθουν ὅτι ὁ διώκτης αὐτὸς εἶναι καὶ ἔγινεν ἀπόστολος. Αὐτὸ εἶναι ποὺ κατετάραξε τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι ὁ διδάσκαλος ποὺ τοὺς ὑπερήσπιζεν, ἐστρέφετο τοῦ λοιποῦ ἐναντίον των. Ἑπομένως διὰ νὰ μὴ ἀποκρύψῃ ἡ ἄμεση μεταβολὴ τοῦ ὀνόματος τὴν μεταβολὴν τῆς νοοτροπίας, τὸν ἀφήνει ὁ Θεὸς ἐπὶ πολὺ νὰ ἔχῃ τὸ παλαιὸν ὄνομα, διὰ νὰ μάθουν οἱ πάντες ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ πρώην διώκτης τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὅταν αὐτὸ ἔγινε γνωστὸν εἰς ὅλους, τότε ἀλλάσσει καὶ τὸ ὄνομα. E Ὅτι ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἄκουσε τὸν ἴδιον ποὺ λέγει:[18] «Ἦλθον εἰς τὰς περιοχὰς Συρίας καὶ Κιλικίας καὶ ἤμην ἄγνωστος προσωπικῶς εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Παλαιστίνην». Καὶ ἂν ἦτο ἄγνωστος εἰς τὴν Παλαιστίνην ὅπου ἔζουσε, πόσον μᾶλλον πλέον ἄγνωστος ἦτο εἰς ἄλλας περιοχάς. «Ἤμην ἄγνωστος προσωπικῶς» λέγει, ὄχι κατ' ὄνομα. Διατὶ προσωπικῶς ἦτο ἄγνωστος; Διότι οὐδεὶς ἐκ τῶν πιστῶν ἐτόλμα οὔτε νὰ τὸν ἰδῇ, ὅταν μᾶς κατεπολέμει. Τόσον μανιακὸς καὶ τόσον φονεὺς ἦτο. Ὅλοι ἐδραπέτευον, ὅλοι ἔφευγον
122 A, ἂν τὸν ἔβλεπαν πουθενὰ καὶ δὲν τολμοῦσαν οὔτε νὰ τὸν κοιτάξουν εἰς τὰ μάτια. Τόσον πολὺ ἦτο θηριώδης κατὰ τῶν πιστῶν. Καὶ μόνον εἶχον ἀκούσει ὅτι ὁ πάλαι ποτὲ διώκτης μας, τώρα κηρύττει τὴν πίστιν τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ παρελθὸν κατεδίωκεν. Κατὰ μὲν τὸ πρόσωπον τὸν ἠγνόουν καὶ μόνον ἤκουαν. Καὶ ἂν τὸ ὄνομά του εἶχεν ἀλλάξει ἀμέσως, οὔτε οἱ ἀκούοντες θὰ ἐγνώριζαν ὅτι ὁ ἀπόστολος αὐτὸς ἦτο ὁ διώκων τὴν πίστιν κατὰ τὸ παρελθόν. Τὸ παλαιόν του ὄνομα ἐγνώριζαν ὅτι ἦτο Σαῦλος.

17. Δαν. 1, 6-7.
18. Γαλ. 1, 21.

Ἂν ἀμέσως τὸ ἤλλασσε καὶ ἐλέγετο Παῦλος καὶ τοὺς ἔλεγαν κάποιοι ὅτι ὁ Παῦλος εἶναι ἀπόστολος, δὲν θὰ ἐγνώριζαν ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ διώκων τὴν Ἐκκλησίαν, διότι δὲν ἐκαλεῖτο Παῦλος ὁ διώκτης, ἀλλὰ Σαῦλος. Διὰ τοῦτο ἐπὶ μακρὸν τὸν ἄφησε B νὰ ἔχῃ τὸ παλαιόν του ὄνομα, διὰ νὰ γίνῃ γνωστὸς εἰς ὅλους τοὺς πιστοὺς καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ εὑρίσκοντο μακράν του καὶ δὲν τὸν εἶχαν ἰδῆ.

4. Διὰ ποῖον λόγον δὲν ἤλλαξεν ἀμέσως τὸ ὄνομα τοῦ Παύλου ἀπεδείχθη ἱκανοποιητικά. Ἀνάγκη, λοιπόν, νὰ ἔλθωμεν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου μας. Ὁ Σαῦλος λοιπὸν ἀκόμη ἔπνεεν ἀπειλὴν καὶ φόνον εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου. Τί σημαίνει τὸ ἀκόμη; Τί ἔκανε πρὸ αὐτοῦ καὶ λέγει ἀκόμη; Τὸ ἀ κ ό μ η λέγεται δι' ἄνθρωπον ποὺ πολλὰ κακὰ ἔπραξεν εἰς τὸ παρελθόν. Τί ἔκαμε, λοιπόν, κακόν, εἰπέ μου; Καὶ τί δὲν ἔκαμεν! C Ἐγέμισεν αἵματα τὰ Ἱεροσόλυμα φονεύων τοὺς πιστούς, ἐξεπόρθει τὴν Ἐκκλησίαν, ἐδίωκε τοὺς ἀποστόλους, ἐθανάτωσε τὸν Στέφανον καὶ δὲν λογάριαζεν οὔτε ἄνδρας οὔτε γυναῖκας. Ἄκουσε τί λέγει ὁ μαθητής του:[19] «Ὁ Σαῦλος κατаταλαιπωροῦσε τὴν Ἐκκλησίαν, εἰσορμῶν εἰς τὰ σπίτια, σύρων ἄνδρας καὶ γυναῖκας». Δὲν τοῦ ἔφθανεν ἡ ἀγορὰ ἀλλὰ εἰσορμοῦσε καὶ εἰς τὰ σπίτια «Εἰσορμῶν εἰς τὰ σπίτια», λέγει ἡ Γραφή. Καὶ δὲν εἶπε συλλαμβάνων, οὔτε ἕλκων ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἀλλὰ σύρων ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὡσὰν νὰ κάμνῃ λόγον περὶ θηρίου. Σύρων ἄνδρας καὶ γυναῖκας. Καὶ ὄχι μόνον ἄνδρας ἀλλὰ καὶ γυναῖκας. D Οὔτε τὴν φύσιν λογάριαζε, οὔτε ἔκαμε διάκρισιν γένους, οὔτε ὑπελόγιζεν ἀδυναμίαν. Αὐτὰ ὅλα τὰ ἔκαμεν ἀπὸ ζῆλον καὶ ὄχι ἀπὸ θυμόν. Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ποὺ ἔκαμνον τὰ ἴδια εἶναι ἄξιοι κατηγορίας, ἐνῷ αὐτὸς ποὺ ἔκαμνε τὰ ἴδια εἶναι ἄξιος συγγνώμης. Ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔκαμναν ἐγίνοντο γνωστοὶ ἐκεῖνοι μὲν διὰ δόξαν καὶ τιμὴν ἀπὸ τοὺς πολλούς, ἐνῷ αὐτὸς ἀντιθέτως ἀπὸ ζῆλον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὄχι ἐν ἐπιγνώσει. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι τὰς μὲν γυναῖκας ἀπέλυσαν καὶ ἐπολέμουν μόνον ἐναντίον τῶν ἀνδρῶν, ἐπειδὴ εἰς αὐτοὺς ἔβλεπον νὰ ἔχῃ περιέλθει ἡ τιμή των, ἐνῷ ὁ Παῦλος, λόγῳ τοῦ ζήλου του, ἐστρέφετο κατὰ πάντων. Ὅλα αὐτὰ τὰ κατενόησεν ὁ Λουκᾶς καὶ βλέπων ὅτι ὁ Παῦλος δὲν ἐχόρταινεν, ἔλεγεν: E «Ὁ Σαῦλος ἔπνεεν ἀκόμη ἀπειλὴν καὶ φόνον εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου».

19. Πράξ. 8, 3.

Δέν τόν ἱκανοποίησεν ὁ φόνος τοῦ Στεφάνου, δέν τοῦ χόρτασε τήν ἐπιθυμίαν ὁ διωγμός τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά προχώρησε καί περαιτέρω καί πουθενά δέν ἐσταμάτησεν ἡ μανία του, ἡ ὁποία ἦτο ζῆλος. Μόλις ἐγύρισεν ἀπό τήν θανάτωσιν τοῦ Στεφάνου, ἐδίωκε τούς ἀποστόλους. Καί τό ἔκαμε ὡσάν νά ἦτο λύκος ἄγριος πού ἐπήδησεν εἰς τό μέσον ποιμνίου προβάτων καί ἀφοῦ ἅρπαζε ἀπό ἐκεῖ ἕνα ἀρνί καί τό κατεσπάρασσεν, ἐγίνετο θρασύτερος λόγῳ τῆς ἁρπαγῆς. 123 A. Ἔτσι καί ὁ Σαῦλος ἐπήδησεν εἰς τό μέσον τῆς χορείας τῶν ἀποστόλων, ἥρπασεν ἀπό ἐκεῖ τό ἀρνίον τοῦ Χριστοῦ, τόν Στέφανον, τόν κατεσπάραξε καί ἐξ αἰτίας τῆς σφαγῆς αὐτῆς ἔγινε θρασύτερος. Διά τοῦτο λέγει ἀκόμη: Ἄν καί ποῖον δέν κατετάραξεν ἐκεῖνος ὁ φόνος; Ποῖον δέν συνεκλόνισεν ἡ καλωσύνη τοῦ θύματος, τό ὁποῖον ἔλεγε λόγια εὐχετικά, λιθοβολούμενον αὐτό, ὑπέρ τῶν λιθοβολούντων; «Κύριε, ἔλεγε,[20] μή καταλογίσης εἰς αὐτούς αὐτήν τήν ἁμαρτίαν». Διά τοῦτο ὁ διώκτης ἔγινεν ἀπόστολος. Ἀμέσως μετά τόν φόνον ἤλλαξεν ἰδέας διότι ὁ Θεός ἤκουσε τήν φωνήν τοῦ Στεφάνου. Διότι ἄξιος ἦτο ὁ Στέφανος νά εἰσακουσθῇ καί διά τήν μέλλουσαν ἀρετήν τοῦ Παύλου καί διά τήν ἰδικήν του ὁμολογίαν· Κύριε μή τούς καταλογίσης αὐτήν τήν ἁμαρτίαν. Ἄς τά ἀκούουν αὐτά ὅσοι ἔχουν ἐχθρούς, ὅσοι ἀδικοῦνται. B Καί ἄν ἄπειρα ἔχης πάθει κακά, οὐδέποτε ἐλιθοβολήθης, ὅπως ὁ Στέφανος. Κοίταξε τώρα τί γίνεται. Ἐστείρευε μιά πηγή, ἡ τοῦ Στεφάνου, καί ἀνοίγετο μιά ἄλλη ἀφίνοντας μυρίους ποταμούς. Ἐπειδή ἐσιώπησε τό στόμα τοῦ Στεφάνου, ἤχησεν ἀμέσως ἡ σάλπιγξ τοῦ Παύλου. Ἔτσι οὐδέποτε ὁ Θεός ἐγκαταλείπει ὅσους προστρέχουν εἰς αὐτόν καί δίδει δῶρα μεγαλύτερα ὅσων ἀποστεροῦν οἱ ἐχθροί. Διότι δέν ἐξέβαλον στρατιώτην ἐκεῖνοι ἀπό τήν φάλαγγα τόν ὁποῖον νά μή ἀντικαταστήσῃ ὁ Θεός. Καί ἦτο ἀκόμη Σαῦλος. Καί κάτι ἄλλο σημαίνει ἐκεῖνο τό ἀ κ ό μ η. Ἐνῷ ἀκόμη ἐμαίνετο, ἐνῷ ἀκόμη ἦτο ἐξηγριωμένος, ἐνῷ ἀκόμη ἦτο εἰς τήν ἀκμήν τοῦ θυμοῦ του, C ἐνῷ ἀκόμη ἔβραζεν ἀπό φονικόν πνεῦμα, ἐπενέβη ὁ Χριστός. Δέν ἐπερίμενε καί νά περάσῃ τό νόσημα καί νά σβήσῃ τό πάθος καί ὁ ἄγριος νά γίνῃ περισσότερον ἥμερος καί τότε νά τόν προσελκύσῃ, ἀλλά τόν ὑπέταξε κατά τήν ἀκμήν τῆς μανίας του διά νά δείξῃ τήν δύναμίν του, ὅτι ἐν μέσῳ τῆς βακχείας ἐκείνης καί ἐνῷ ὁ θυμός ἔβραζε, νικᾷ καί ὑποτάσσει τόν

20. Πράξ. 7, 59.

διώκτην. Θαυμάζομεν ἕνα ἰατρόν ὅταν ἠμπορέσῃ, τήν στιγμήν πού ἀνεβαίνει ὁ πυρετός καί ἡ φλόγα τοῦ νοσήματος εἶναι εἰς ἄκραν σφοδρότητα, νά τήν κατασβέσῃ ἐντελῶς καί νά τήν ἀφανίσῃ. Αὐτό ἔγινε καί εἰς τήν περίπτωσιν τοῦ Παύλου. Ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς τήν ἀκμήν τῆς φλογός, ὡσάν μιά δρόσος πού ἔπεσεν ἀπό τόν οὐρανόν, ἡ φωνή τοῦ Κυρίου τόν ἀπήλλαξεν ἐντελῶς ἀπό τό νόσημα. D Ὁ Σαῦλος πνέων ἀκόμη ἀπειλήν καί φόνον εἰς τούς μαθητάς τοῦ Κυρίου ἀφῆκε τό πλῆθος καί ἐφορμᾷ ἐναντίον τῶν ἀρχόντων. Ὅπως κάποιος πού θέλει νά κόψῃ ἕνα δένδρον καί ἀφήνει τούς κλάδους, κόπτων τήν ρίζαν κάτω, ἔτσι καί αὐτός ἦλθεν εἰς τούς μαθητάς θέλων νά καταστρέψῃ τήν ρίζαν τοῦ κηρύγματος. Δέν ἦσαν ὅμως οἱ μαθηταί ρίζα τοῦ κινήματος, ἀλλά ὁ Δεσπότης τῶν μαθητῶν. Διά τοῦτο ἔλεγε «ἐγώ εἶμαι ἡ ἄμπελος καί σεῖς τά κλήματα».[21] Ἡ ρίζα λοιπόν ἐκείνη ἦτο ἀκαταγώνιστος. Διά τοῦτο ὅσον ἔκοπταν τά κλήματα τόσον καί περισσότερα καί μεγαλύτερα ἐβλάσταναν. E Ἀπεκόπη ὁ Στέφανος καί ἀνεβλάστησεν ὁ Παῦλος καί οἱ πιστεύσαντες μέσῳ Παύλου. Λέγεται ὅτι εἰς τήν Γραφήν[22] ὅτι «συνέβη καθώς ἐπλησίαζεν εἰς τήν Δαμασκόν ἐξαίφνης νά ἀστράψῃ γύρω του φῶς ἀπό τόν οὐρανόν. Ἔπεσεν εἰς τήν γῆν καί ἤκουσε φωνήν νά τοῦ λέγῃ: «Σαούλ, Σαούλ, διατί μέ διώκεις;» Διά ποῖον λόγον δέν ἠκούσθη πρῶτα ἡ φωνή, ἀλλά πρῶτα ἤστραψε γύρω του φῶς; Διά ν' ἀκούσῃ μέ ἡσυχίαν τήν φωνήν. Ἐπειδή ὅταν ἕνας εἶναι προσηλωμένος σέ κάποιο πρᾶγμα καί εἶναι γεμᾶτος θυμόν καί ἄν τόν φωνάζουν ἄπειροι ἄνθρωποι, δέν θά προσέξῃ, προσηλωμένος ὁλόκληρος εἰς τήν προκειμένην ὑπόθεσιν. 124 A Διά νά μή γίνῃ καί τοῦτο εἰς τήν περίπτωσιν τοῦ Παύλου καί ὡσάν μεθυσμένος ἀπό τήν σφοδρότητα τῶν γεγονότων παρακάμψῃ τήν φωνήν, ἤ ἀπό φόβον μήπως δέν ἀκούσῃ ἀπό τήν ἀρχήν, ἔχων ὁλόκληρον τόν νοῦν του εἰς τήν λεηλασίαν ἐκείνην, πρῶτα τοῦ ἐτύφλωσε τά μάτια μέ τό φῶς, κατέστειλε τόν θυμόν του καί ἀφοῦ τοῦ ἀπέσβεσεν ὅλην τήν ταραχήν τῆς ψυχῆς καί ἔφερε τήν γαλήνην εἰς τήν διάνοιάν του, τότε ἀφῆκε φωνήν, προκειμένου μετά τόν κατευνασμόν τῆς ἀλαζονείας, νά προσέξῃ μέ καθαράν σκέψιν εἰς τά λεγόμενά του. Σαούλ, Σαούλ, διατί μέ διώκεις; Δέν εἶναι τόσον κατηγορία, ὅσον παράπονον. Διατί μέ

21. Ἰωάν. 15, 5.
22. Πράξ. 9, 3 - 4.

διώκεις; Τί μικρὸν ἢ μεγάλον ἔχεις νὰ μὲ κατηγορήσῃς; Σὲ τί σὲ ἠδίκησα; Διότι ἀνέστησα τοὺς νεκρούς σας; B Διότι ἐκαθάρισα τοὺς λεπρούς; Διότι ἔδιωξα τοὺς δαίμονας; Ἀλλὰ δι' αὐτὰ ἔπρεπε νὰ μὲ προσκυνῇς καὶ ὄχι νὰ μὲ διώκῃς. Καὶ διὰ νὰ γνωρίζῃς, ὅτι τὸ «τί μὲ διώκεις;» εἶναι φράσις παραπονουμένου περισσότερον, ἄκουσε πῶς ὁ Πατὴρ ἐχρησιμοποίησεν ἀπέναντι τῶν Ἰουδαίων τὴν αὐτήν, φράσιν. Ὅπως ἐδῶ ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, Σαούλ, Σαούλ, διατί μὲ διώκεις; ἔτσι καὶ ἄλλοτε εἶπε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ὁ Θεός: «Λαέ μου, κατὰ τί σὲ ἐλύπησα, τί σοῦ ἔκαμα;».[22] Σαούλ, Σαούλ, διατί μὲ διώκεις; Ἰδοὺ εὑρίσκεσαι πρηνής, εἶσαι δεμένος χωρὶς ἁλυσίδας. Ὅπως ὅταν ἕνας κύριος λάβῃ ἐκ τῶν χειρῶν ἕνα ὑπηρέτην του ποὺ τοῦ παρέχει πολλὰς ἀφορμὰς καὶ ἄπειρα δεινὰ καὶ τὸν δέσῃ καὶ τοῦ λέγει, ἐνῷ εἶναι δεμένος, τί θέλεις νὰ σοῦ κάμω τώρα; C Νά, ἔγινες ὑποχείριός μου, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ἐπῆρε τὸν Παῦλον, τὸν ἔρριψε πρηνῆ καὶ βλέπων αὐτὸν τρέμοντα καὶ φοβισμένον, μὴ δυνάμενον καθόλου ν' ἀντιδράσῃ, τοῦ λέγει: Σαούλ, Σαούλ, τί μὲ διώκεις; Ποῦ πῆγε ἐκεῖνο τὸ μένος του; Ποῦ ἡ μανία του; Ποῦ ὁ ἄκαιρος ζῆλος του; Ποῦ τὰ δεσμὰ καὶ αἱ ἐπιδρομαί, ποῦ ἐκείνη ἡ ἀγριότης; Τώρα εἶσαι ἀκίνητος καὶ δὲν ἠμπορεῖς οὔτε νὰ ἰδῇς τὸν διωκόμενον. Καὶ ἀποσπεύδων καὶ περιτρέχων παντοῦ, ἔχεις τώρα ἀνάγκην χειραγωγοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ λέγει διατί μὲ διώκεις, διὰ νὰ μάθῃ ὅτι καὶ κατὰ τὸ προηγούμενον διάστημα D τὸν συνεχώρει μὲ τὴν θέλησίν του. Διότι οὔτε ἐκεῖνα ἦσαν συμπτώματα ἀδυναμίας, οὔτε τοῦτα συμπτώματα ἀγριότητος, ἀλλὰ τὰ πρῶτα φιλανθρωπίας καὶ τὰ δεύτερα φροντίδος. Τί εἶπε ὁ Παῦλος; Εἶπε «Ποῖος εἶσαι, Κύριε;»[23] Κατάλαβε τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν συγχώρησιν, ἔμαθε τὴν δύναμιν ἀπὸ τὴν τότε τύφλωσιν καὶ παραδέχεται τώρα τὴν ἐξουσίαν. Ποῖος εἶσαι Κύριε; Εἶδες ψυχὴν εὐγνώμονα, εἶδες διάνοιαν πλήρη ἐλευθερίας, εἶδες συνείδησιν ἀδέκαστον; Δὲν ἔφερεν ἀντιρρήσεις, δὲν ἐφιλονίκησεν, ἀλλὰ διέγνωσεν εὐθέως τὸν Κύριον. Ὄχι ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι βλέποντες νεκροὺς νὰ ἀνίστανται, τυφλοὺς ν' ἀναβλέπουν, λεπροὺς νὰ καθαρίζωνται, ὄχι μόνον E δὲν προσέτρεχον εἰς αὐτὸν ποὺ ἔκαμεν ὅλα αὐτά, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπεκάλουν ἀπατεῶνα καὶ ἐκίνουν κάθε τρόπον ἐπιβουλῆς. Ὁ Παῦλος

22. Μιχ. 6, 3.
23. Πράξ. 9, 5.

δὲν ἔπραξεν ἔτσι, ἀλλὰ ἤλλαξεν εὐθὺς νοοτροπίαν. Τί εἶπε λοιπὸν ὁ Χριστός; «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἰησοῦς τὸν ὁποῖον σὺ διώκεις». Καὶ διατί δὲν εἶπεν ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναστάς, ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἰησοῦς ὁ καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἰησοῦς τὸν ὁποῖον σὺ διώκεις; Διὰ νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸ πνεῦμα του καὶ νὰ προκαταλάβῃ τὴν ψυχήν του. Ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ θρηνεῖ δι' αὐτὸ μετὰ πολλὰ χρόνια καὶ μύρια κατορθώματα. 125 A: «Ἐγὼ εἶμαι, λέγει,[24] ὁ ἐλάχιστος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀποστόλους, ὁ ὁποῖος δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ ὀνομάζωμαι ἀπόστολος διότι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν». Ἂν δὲ μετὰ τὰ ἄπειρα κατορθώματά του καὶ μετὰ τόσα χρόνια ἐπένθει, τί ἐπρόκειτο τότε νὰ πάθῃ αὐτὸς κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὁπότε δὲν εἶχε κανένα κατόρθωμα εἰς τὸ ἐνεργητικόν του ἐκτὸς ἀπὸ τὸν διωγμὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἤκουε τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ;

5. Ἀλλὰ μᾶς ἐπιτίθενται ἐδῶ, σεῖς ὅμως μὴ κουρασθῆτε, ἀκόμη καὶ ἂν μᾶς πάρῃ τὸ βράδυ. Ὅλος ὁ λόγος στρέφεται περὶ τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τριετίαν, ἡμέραν καὶ νύκτα, διδάσκει τοὺς μαθητάς. Μᾶς ἐπιτίθενται λοιπὸν μερικοὶ ἐδῶ καὶ λέγουν: B Καὶ τί σπουδαῖον ἂν προσεχώρησεν ὁ Παῦλος; Ὁ Θεὸς δὲν τὸν ἔπιασε ὅμως μὲ τὴν φωνὴν ἐκείνην σὰν μὲ σχοινὶ ἀπὸ τὸν λαιμὸν διὰ νὰ τὸν τραβήξῃ μαζύ του. Προσέχετε πολύ. Ἡ ἀπάντησις εἶναι κοινὴ καὶ πρὸς εἰδωλολάτρας καὶ πρὸς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι προκάλυμμα τῆς ἀπιστίας των εἶναι τὸ νὰ κατηγοροῦν τὸν δίκαιον, ἀγνοοῦντες ὅτι ἐμπίπτουν εἰς διπλοῦν ἁμάρτημα, μὴ ἀπαρνούμενοι οὔτε τὴν προσωπικήν των πλάνην, ἐνῷ προσπαθοῦν εἰς τέτοιου εἴδους αἰτιάσεις νὰ ὑποβάλουν καὶ τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ. Ἡμεῖς ὅμως θὰ ἀπολογηθῶμεν ὑπὲρ τοῦ Παύλου, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς θείας χάριτος. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ κατηγορία; Ἐξ ἀνάγκης, λέγουν, C τὸν ἀπέσπασεν ὁ Θεός. Ποία ἡ ἀνάγκη, ἄνθρωπε; Τὸν προσεκάλεσεν ἄνωθεν. Πιστεύεις, ἀλήθεια, ὅτι τὸν προσεκάλεσεν ἄνωθεν; Ἀλλὰ καὶ ἐσὲ λοιπὸν καλεῖ σήμερον μὲ τὴν ἰδίαν φωνὴν καὶ δὲν ὑπακούεις. Βλέπεις ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν θητεύει εἰς τὴν ἀνάγκην; Ἂν ἦτο καὶ σὺ θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπακούσῃς. Ἐφ' ὅσον σὺ δὲν ὑπακούεις, εἶναι φανερὸν ὅτι καὶ ἐκεῖνος ὑπήκουσε μὲ τὴν θέλησίν του. Καὶ διὰ νὰ μάθετε ὅτι εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ Παύλου ἡ κλῆσις ὑπῆρξεν ὅση καὶ εἰς τὴν σωτηρίαν

24. Α' Κορ. 15, 9.

ὅλων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, δὲν τὸν ἀπεγύμνωσεν ἀπὸ τὰ κατορθώματά του καὶ τοὺς ἐπαίνους ποὺ ἤξιζεν ἡ θέλησίς του, οὔτε κατήργησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς συνειδήσεώς του, ἀλλὰ D ἐκεῖνος προσῆλθε μὲ τὴν θέλησίν του καὶ λόγῳ εὐγνωμοσύνης, θὰ σοῦ τὸ ξεκαθαρίσω μὲ ἕνα ἄλλο παράδειγμα. Ἤκουσαν οἱ Ἰουδαῖοι φωνὴν κατερχομένην ἐξ οὐρανοῦ, ὄχι τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ τοῦ Πατρός, ἡ ὁποία ἔλεγε περὶ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰορδάνου: «Αὐτὸς εἶναι ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός».[25] Καὶ ἀπαντοῦν ἐκεῖνοι: «Αὐτὸς εἶναι ὁ πλάνος». Εἶδες πόλεμον ἀνοικτόν; Εἶδες μάχην φανεράν; Εἶδες ὅτι παντοῦ ὑπάρχει ἀνάγκη εὐγνωμοσύνης καὶ ψυχῆς ἀδεκάστου, μὴ προκατειλημμένης ἀπὸ τὰ πάθη; Ἰδοὺ καὶ ἐκεῖ φωνή, ἰδοὺ καὶ ἐδῶ. Καὶ ὁ μὲν Παῦλος ἐπείσθη, αὐτοὶ ὅμως εἶχον ἀντιρρήσεις. Καὶ ὄχι μόνον φωνή, ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς. Ἐπειδὴ ἐβάπτιζεν ὁ Ἰωάννης καὶ ἐβαπτίζετο ὁ Χριστὸς E διὰ νὰ μὴ προσέξουν τὸ ἀνθρώπινον σχῆμα καὶ θεωρήσουν μεγαλύτερον τὸν βαπτίζοντα ἀπὸ τὸν βαπτιζόμενον, ἦλθεν ἡ φωνὴ καὶ ἐξεχώρισεν ἐκεῖνον ἀπὸ τοῦτον. Καὶ ἐπειδὴ ἦτο ἄδηλον περὶ τίνος ἡ φωνὴ ἔλεγεν ὅσα ἔλεγεν, ἦλθε καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐν εἴδει περιστερᾶς, ἕλκον τὴν φωνὴν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Θεὸς καὶ διὰ τῆς φωνῆς τὸν ἀνεκήρυξε καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος τὸν ὑπέδειξε καὶ μετὰ ταῦτα ἐφώναζε καὶ ὁ Ἰωάννης «Δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω οὔτε τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματός του»[26] καὶ ἄπειρα ἄλλα μὲ λόγια καὶ μὲ ἐμπραγμάτους μαρτυρίας συνέβησαν καὶ ἐν τούτοις ἐκεῖνοι ἀπετυφλώθησαν ἐνώπιον ὅλων αὐτῶν. 126 A Μᾶλλον ὅμως τὰ ἐνοιωθαν ὅλα, ἀλλὰ δὲν ἐπείθοντο οὔτε ἀπὸ πράξεις, οὔτε ἀπὸ λόγους προκατειλημμένοι κατὰ τὸν νοῦν καὶ ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴν φανατικὴν ἀντίληψιν τῶν πολλῶν. Ὅπως λέγει καὶ ὁ Εὐαγγελιστής, πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ δὲν τὸ ὡμολόγουν διὰ τοὺς ἄρχοντας διὰ νὰ μὴ ἀποβληθοῦν ἀπὸ τὴν συναγωγήν. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἔλεγε: «Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ πιστεύετε, λαμβάνοντες ὁ εἷς δόξαν ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ δὲν ἀναζητεῖτε τὴν δόξαν τοῦ μόνου Θεοῦ;»[27] Ὅμως ὁ Παῦλος δὲν ἔκαμεν ἔτσι, ἀλλὰ καὶ μίαν καὶ μοναδικὴν φράσιν ὅταν ἤκουσεν αὐτοῦ τοῦ διωκομένου, ἀμέσως προσεχώρησεν, ἀμέσως ὑπήκουσε καὶ ἐπέδειξε πολλὴν μεταμέλειαν. B Ἂν δὲν ἐκουράσθητε ἀπὸ τὸ μῆκος τοῦ λόγου μου, θὰ σᾶς φέρω ἀκόμη ἕνα πλέον κοντινὸν παράδειγμα. Ἤκουσαν τὸν Υἱόν, ὅπως τὸν ἤκουσε καὶ ὁ Παῦλος καὶ εἰς ἀναλόγους περιστάσεις μὲ τὸν Παῦλον, ἀλλὰ δὲν ἐπίστευσαν ὅπως αὐτός. Ὅπως ὁ Παῦλος, ὅταν ἦτο μαινόμενος καὶ ἄγριος καὶ ἐπολέμει τοὺς μαθητὰς καὶ ἤκουσε τὴν φωνήν, ἔτσι τὴν ἤκουσαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Ποῦ καὶ πότε; Ἐξῆλθον τὴν νύκτα μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων διὰ τὴν σύλληψίν του. Ἐνόμιζαν ὅτι ἐπιτίθενται ἐναντίον ἑνὸς ἀνισχύρου ἀνθρώπου. Ὁ Χριστὸς θέλων νὰ τοὺς διδάξῃ τὴν δύναμίν του καὶ C ὅτι ἦτο Θεὸς καὶ ἐλάκτιζον πρὸς κέντρα,[28] τοὺς λέγει:[29] «Ποῖον ζητεῖτε; Ἵσταντο ἐμπρός του καὶ πλησίον του καὶ δὲν τὸν ἔβλεπον. Καὶ αὐτός, ὁ καταζητούμενος, τοὺς καθωδήγει εἰς τὸ νὰ τὸν εὕρουν, διὰ νὰ μάθουν ὅτι δὲν βαδίζει πρὸς τὰ Πάθη χωρὶς τὴν θέλησίν του καὶ ὅτι ἂν δὲν ἤθελε νὰ τὸ ἐπιτρέψῃ, δὲν θὰ συνέβαιναν ὅλα αὐτά. Πῶς συνέβη ὥστε νὰ μὴ ἠμπορέσουν οὔτε νὰ τὸν εὕρουν; Τί λέγω δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸν εὕρουν; Οὔτε νὰ τὸν ἰδοῦν, ἐνῷ ἦτο μπροστά των, ἠμπόρεσαν, ἀλλὰ καὶ ὅταν τοὺς ἠρώτησε καὶ τοῦ ἀπεκρίθησαν, οὔτε τότε ἠμπόρεσαν νὰ καταλάβουν ποῖον εἶχαν μπροστά των. Ἔτσι ὑπερβολικὰ τοὺς ἐτύφλωσε τὰ μάτια. D Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔρριψεν ὑπτίους μὲ τὴν φωνήν του, ὅταν τοὺς εἶπε: Ποῖον ζητεῖτε; Καὶ ὅλοι ἐτράπησαν ἀνάσκελα μὲ τὴν φωνὴν αὐτήν. Ὅπως ἡ φωνὴ κατέβαλε τὸν Παῦλον καὶ τὸν ἔρριψε πρηνῆ, ἔτσι καὶ αὐτοὺς ἡ φωνὴ τοὺς ἔρριψεν ὅλους ὑπτίους. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος δὲν ἔβλεπε τὸν διωκόμενον ὑπ' αὐτοῦ, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι δὲν ἔβλεπον τὸν ζητούμενον παρ' αὐτῶν. Ὅπως ὁ Παῦλος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μανίας του ἀπετυφλώθη καὶ ἐκεῖνοι ἀπετυφλώθησαν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μανίας των. Ἐκεῖνος ὅταν ἐβάδιζε διὰ νὰ συλλάβῃ τοὺς μαθητὰς E καὶ αὐτοὶ ὅταν ἐξῆλθαν νὰ συλλάβουν τὸν Χριστόν, ἔπαθαν τὰ ἴδια. Καὶ ἐκεῖ δεσμὰ καὶ ἐδῶ ἐπίσης. Καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ δίωξις. Καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ τύφλωσις. Καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ φωνή. Ἡ ἔνδειξις τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἰδία καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις, ὅμοια τὰ φάρμακα, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὁμοία ἡ διόρθωσις. Οἱ ἄρρωστοι εἶχον πολλὴν διαφοράν. Τί

25. Ματθ. 3, 17 καὶ 27, 63.
26. Λουκ. 3, 16.
27. Ἰωάν. 5, 44.

28. Λακτίζειν πρὸς κέντρα: λακτίζω πρὸς αἰχμηρὸν ἀντικείμενον, ματαιοπονῶ, βλάπτομαι ἀντὶ νὰ βλάψω.
29. Ἰωάν. 18, 4.

πλέον άναισθητότερον, τί πλέον άγνωμονέστερον άπό ἐκείνους; Ἔπεσαν ὕπτιοι καὶ πάλιν ἐσηκώθησαν καὶ πάλιν ἐπετέθησαν. Δὲν ἦσαν λοιπὸν πλέον ἀναίσθητοι καὶ ἀπὸ τοὺς λίθους; Καὶ διὰ νὰ γνωρίζουν ὅτι αὐτὸς ἦτο ποὺ τοὺς εἶπε Ποῖον ζητεῖτε; καὶ τοὺς ἔρριψεν ὑπτίους, τοὺς λέγει καὶ πάλιν 127 Α ὅταν ἐσηκώθησαν: Ποῖον ζητεῖτε; καὶ λέγουν: τὸν Ἰησοῦν. Τοὺς λέγει: «Σᾶς εἶπα ὅτι ἐγὼ εἶμαι»[30] καὶ σᾶς ἐπαναλαμβάνω, αὐτὸς ποὺ καὶ προηγουμένως σᾶς ἠρώτησε ποῖον ζητεῖτε καὶ σᾶς ἔρριψε ὑπτίους, ἐγὼ εἶμαι. Ἀλλὰ δὲν ἔγινε πέραν τούτου τίποτε καὶ ἔμειναν εἰς τὴν αὐτὴν ἀναισθησίαν. Σύγκρινε λοιπὸν ὅλα αὐτὰ ἐκ παραλλήλου καὶ πείσου ὅτι ὁ Παῦλος δὲν προσεχώρησεν ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ ἀπὸ εὐγνωμοσύνην ψυχῆς καὶ ἀδέκαστον συνείδησιν.

6. Ἂν ἔχετε καρτερίαν καὶ ὑπομονήν, θὰ σᾶς εἰπῶ κάτι πολὺ ἐγγύτερον ἀπὸ τὸ προηγούμενον, ποὺ ἀποτελεῖ ἀναντίρρητον ἀπόδειξιν ὅτι ὁ Παῦλος δὲν προσεχώρησε κατ' ἀνάγκην εἰς τὸν Κύριον. B Μετὰ ταῦτα ὁ Παῦλος ἦλθεν εἰς τὴν Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου καὶ εὑρῆκεν ἐκεῖ κάποιον μάγον ὁ ὁποῖος ἀνθίστατο εἰς τὸν ὕπατον Σέργιον. Ὁ Παῦλος, πλησθεὶς Πνεύματος Ἁγίου, εἶπε:[31] «Ὦ υἱὲ τοῦ διαβόλου, γεμᾶτε δόλον καὶ ρα διουργίαν, δὲν θὰ παύσῃς νὰ διαστρέφῃς τὰς εὐθείας ὁδ ὺς τοῦ Κυρίου;». Αὐτὰ τὰ λέγει ὁ διώκτης. Ἂς δοξάσωμεν λοιπὸν αὐτὸν ποὺ τὸν μετέστρεψεν. Πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἀκούατε ὅτι ἐλυμαίνετο τὴν Ἐκκλησίαν, παραβιάζων τὸ οἰκογενειακὸν ἄσυλον, σύρων ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ κλείνοντάς τους εἰς τὴν φυλακήν. Βλέπετε πῶς ὑπερασπίζει τώρα τὸ κήρυγμα. Δὲν θὰ παύσῃς λέγει, νὰ διαστρέφῃς τὰς εὐθείας ὁδοὺς τοῦ Κυρίου; C Καὶ τώρα νὰ τὸ χέρι τοῦ Κυρίου ἐπάνω σου καὶ θὰ εἶσαι τυφλός, μὴ βλέπων ἐπί τι διάστημα. Τὸ φάρμακον ποὺ τὸν ἔκαμε νὰ βρῇ τὸ φῶς του, αὐτὸ ἐχρησιμοποίησε καὶ διὰ τὸν μάγον, ἀλλ' ἐκεῖνος ἔμεινε τυφλός. Μάθε λοιπὸν ὅτι ὄχι μόνον ἡ κλῆσις ἔφερεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τὸν Παῦλον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκλογή του ἡ προσωπική. Ἐὰν ἡ τύφλωσις καὶ μόνη τὸ ἔκαμνε, τότε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ μάγου ἔπρεπε νὰ γίνῃ τὸ ἴδιον. Ἀλλὰ δὲν ἔγινεν. Ἐκεῖνος ὁ μάγος ἐτυφλώθη, ἀλλ' ὁ ἀνθύπατος, βλέπων τὸ γεγονός, ἐπίστευσεν. Ἄλλος ἐδέχθη τὸ φάρμακον καὶ ἄλλος ἀνέβλεψεν. Κοιτάξετε πόση εἶναι ἡ

30. Ἰωάν. 18, 6.
31. Πράξ. 13, 10.

εὐγνωμοσύνη τοῦ νοῦ καὶ πόση εἶναι ἡ ἀπείθεια καὶ ἡ σκληροκαρδία. D Ὁ μάγος ἐτυφλώθη· καὶ αὐτὸς μὲν δὲν ἐκέρδισε τίποτε, ἐπειδὴ ἦτο ἀπειθής, ἐνῷ ὁ ἀνθύπατος ἐκέρδισε τὸν Χριστόν. Τὸ ὅτι λοιπὸν ὁ Παῦλος προσῆλθε μὲ τὴν θέλησίν του καὶ τὴν ἐκλογήν του, ἀπεδείχθη ἀρκετά. Θέλω ὅμως νὰ σᾶς κάμω ἐντελῶς σαφὲς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Θεὸς δὲν βιάζει τοὺς μὴ θέλοντας καὶ προσελκύει τοὺς θέλοντας. Διὰ τοῦτο λέγει ἡ Γραφή:[32] «Οὐδεὶς ἔρχεται πλησίον μου ἂν δὲν τὸν προσελκύσῃ ὁ Πατήρ μου». Ὁ προσελκύων, προσελκύει τὸν ἐπιθυμοῦντα, αὐτὸν ποὺ κεῖται χαμαὶ καὶ ἁπλώνει τὸ χέρι. Καὶ διὰ νὰ πεισθῆτε ὅτι δὲν βιάζει κανένα, καὶ ὅτι ἂν αὐτὸς θέλῃ καὶ ἡμεῖς δὲν θέλομεν, δὲν σωζόμεθα, ὄχι διότι ἡ θέλησίς του εἶναι ἀσθενής, E ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ ἀναγκάσῃ κανένα, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὸν τὸν λόγον: πολλοί, πολλὰς φοράς, μὲ πρόφασιν τὴν ραθυμίαν, χρησιμοποιοῦν ὡς ἀπολογίαν των τοῦτο τὸ πρόσχημα καὶ ὅταν καλοῦνται πρὸς φωτισμὸν ἢ πρὸς ἀρίστην μεταβολὴν τῆς ζωῆς των ἢ εἰς ἄλλα τέτοια κατορθώματα καὶ κατόπιν ὀκνοῦντες καὶ ἀναβάλλοντες ἀποκρίνονται ὅτι ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς θὰ μὲ πείσῃ καὶ θὰ μεταστραφῶ. 128 Α Δὲν τοὺς κατηγορῶ, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἀποδέχομαι εἰλικρινῶς ὅτι καταφεύγουν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Θέλω δὲ νὰ εἰσφέρουν καὶ τὴν ἰδικήν των προσπάθειαν καὶ νὰ εἴπουν τὸ ἂν θέλῃ ὁ Θεός. Ἂν παραδώσῃς τὸν ἑαυτόν σου σὲ ὕπνον καὶ ραθυμίαν καὶ δὲν πραγματώνῃς ἐνεργῶς τὰ ἀγαθὰ ἔργα καὶ προβάλλῃς μόνον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οὐδέποτε θὰ πραγματωθῇ οὐδεμία ἐπιθυμία σου. Ὅπως εἶπον, ἀναγκαστικῶς καὶ βιαίως, οὐδένα προσελκύει ποτὲ ὁ Θεός. Θέλει μὲν νὰ σωθοῦν ὅλοι, ἀλλὰ οὐδένα ἀναγκάζει. Ὅπως λέγει καὶ ὁ Παῦλος[33] «θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ ἔλθουν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. Πῶς ὅμως δὲν σώζονται ὅλοι, ὅταν θέλει ὅλους νὰ τοὺς σώσῃ; B Ἐπειδὴ τὸ θέλημα ὅλων δὲν ἀκολουθεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸς δὲν βιάζει κανένα. Ἔτσι λέγει καὶ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ:[34] «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλὴμ πόσας φορὰς δὲν ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ τέκνα σου καὶ δὲν ἠθέλησαν; Ἰδοὺ λοιπόν, ἀφήνεται ὁ οἶκος σου ἔρημος». Βλέπεις, λοιπόν, ὅτι καὶ ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς νὰ σώσῃ καὶ ἡμεῖς δὲν τὸ ἐ-

32. Ἰωάν. 6, 44.
33. Α' Τιμ. 2, 4.
34. Λουκ. 13, 34 - 35.

πιθυμοῦμεν διὰ τὸν ἑαυτόν μας, μένομεν εἰς τὴν ἀπώλειαν. Ὄχι παρὰ τὴν θέλησίν του, οὐδὲ χωρὶς τὴν θέλησίν του, ὅπως πολλάκις σᾶς λέγω, ἀλλὰ μὲ τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀνθρώπου ἔχει προσδιορίσει ὁ Θεὸς τὴν σωτηρίαν του. Οἱ ἄνθρωποι, θέλουν δὲν θέλουν οἱ ὑπηρέται των, ἐπιθυμοῦν νὰ τοὺς κατευθύνουν Δὲν ἀποβλέπουν εἰς τὸ συμφέρον τῶν ὑπηρετῶν, ἀλλὰ εἰς τὰς ἰδικάς των ἀνάγκας ἀποβλέποντες, τοὺς ἐξουσιάζουν. Ὁ Θεὸς ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἀνάγκας, καὶ θέλων νὰ σοῦ ἀποδείξη ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην τίποτε ἀπὸ ὅσα ἡμεῖς ἔχομεν, δὲν μᾶς πειθαναγκάζει, ἔχων ἕνα καὶ μοναδικὸν σκοπόν, τὸ συμφέρον μας. Ὄχι βέβαια διὰ κάποιαν ἰδικήν του ἀνάγκην, ἀλλὰ πράττει τὰ πάντα διὰ τὴν ἰδικήν μας ὠφέλειαν, ὅταν μὲ τὴν θέλησίν μας καὶ αὐτοπροαιρέτως προσερχόμεθα, γνωρίζοντας τὸ διατί προσήλθομεν. Χωρὶς τὴν θέλησίν μας, διατεθειμένους νὰ δραπετεύσωμεν, οὔτε μᾶς ἀναγκάζει, οὔτε μᾶς βιάζει, ἀποδεικνύων D μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὅτι δὲν μᾶς ὀφείλει τίποτε ὡς δούλους, ἀλλὰ ἡμεῖς χάριν πρὸς τὸν Κύριον ὀφείλομεν. Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτὰ καὶ κατανοοῦντες τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, ἂς ἐπιδείξωμεν τὸν βίον μας κατὰ δύναμιν ἄξιον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Μακάρι ὅλοι μας νὰ τὴν κερδίσωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὑπάρχει νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ε΄ ΕΠΙΤΙΜΗΣΙΣ

ΑΥΤΩΝ ΠΟΥ ΕΛΕΙΨΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΑΡΟΝΤΑΣ ΝΑ ΦΡΟΝΤΙΖΟΥΝ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΑΔΕΛΦΟΥΣ. ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ «ΕΓΩ Ο ΠΑΥΛΟΣ ΠΡΟΣΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ ΝΑ ΕΙΜΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ»,[1] ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΣΥΝΗΣ.

Ὅταν κοιτάζω πόσον ὀλίγοι εἴσθε καὶ παρατηρῶ, ὅτι τὸ ποίμνιον ἐλαττώνεται εἰς κάθε σύναξιν, καὶ λυποῦμαι καὶ χαίρω. Χαίρω μὲν διὰ σᾶς ποὺ εἴσθε παρόντες, λυποῦμαι ὅμως δι' ἐκείνους ποὺ ἀπουσιάζουν. Διότι σεῖς μὲν εἴσθε ἄξιοι ἐπαίνου, ἐφ' ὅσον ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀκροατηρίου δὲν σᾶς ἐπηρέασεν ὥστε νὰ καταστήση καὶ σᾶς ἀδιαφόρους, ἐνῷ ἐκεῖνοι εἶναι ἄξιοι κατακρίσεως. 129 A Διότι δὲν ἐπέδειξαν προθυμίαν παρακινηθέντες ἀπὸ τὸν ἰδικόν σας ζῆλον. Διὰ τοῦτο σᾶς μακαρίζω καὶ λέγω, ὅτι εἴσθε ἀξιοζήλευτοι, διότι δὲν σᾶς ἔβλαψεν ἡ ἀμέλεια ἐκείνων. Ἐκείνους τοὺς ἐλεεινολογῶ καὶ τοὺς κλαίω, διότι δὲν τοὺς ὠφέλησε καθόλου ὁ ἰδικός σας ζῆλος. Διότι δὲν ἤκουσαν τὸν προφήτην ποὺ λέγει: «Προτιμῶ νὰ εἶμαι κάπου παραπεταμένος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ μου παρὰ νὰ κατοικῶ εἰς κατοικίας ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων».[2] Δὲν εἶπεν «ἐπροτίμησα νὰ κατοικῶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ μου» οὔτε νὰ μένω οὔτε νὰ εἰσέλθω, ἀλλὰ εἶπεν «ἐπροτίμησα νὰ εἶμαι παραπεταμένος». Μοῦ ἀρκεῖ νὰ καταριθμηθῶ καὶ μεταξὺ τῶν τελευταίων. Μοῦ ἀρκεῖ νὰ κριθῶ ἄξιος νὰ πατήσω ἔστω καὶ τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ. B Θεωρῶ, λέγει, μεγίστην δωρεὰν καὶ ἂν μὲν καταλέξη κανεὶς μεταξὺ τῶν τελευταίων εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ μου. Τὸν κοινὸν Δεσπότην ὅλων ὁ πόθος τὸν καθιστᾶ ἰδικόν του. Τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀγάπη. «Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ μου». Αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾶ, δὲν ἐπιθυμεῖ μόνον νὰ ἴδη τὸν ἀγαπώμενον, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκίαν ἐκείνου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πύ-

1. Α΄ Κορινθ. 1, 1.
2. Ψαλμ. 83, 11.

λην. Καὶ ὄχι τὴν πύλην τῆς οἰκίας μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν στενωπὸν καὶ τὴν πάροδον. Καὶ ἂν ἴδῃ ἢ τὸ ἱμάτιον ἢ ἔστω τὸ ὑπόδημα τοῦ ἀγαπωμένου, νομίζει ὅτι εἶναι παρὼν ὁ ἴδιος ὁ ἀγαπώμενος. Τέτοιοι ἦσαν οἱ προφῆται. Ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπον τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀσώματος, ἔβλεπον τὸν ναὸν καὶ διὰ τοῦ ναοῦ ἐφαντάζοντο τὴν παρουσίαν ἐκείνου. C «Προτιμῶ νὰ εἶμαι παραπεταμένος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ μου παρὰ νὰ κατοικῶ εἰς κατοικίας ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων».

Κάθε τόπος, κάθε μέρος συγκρουόμενον πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι κατοικία ἁμαρτωλῶν εἴτε πρόκειται περὶ δικαστηρίου ἢ περὶ βουλευτηρίου ἢ διὰ τὴν οἰκίαν καθενός. Ἀκόμη καὶ ἂν τελοῦνται ἐκεῖ προσευχαὶ ἢ δεήσεις, πάντως κατ' ἀνάγκην γίνονται καὶ φιλονεικίαι καὶ μάχαι καὶ ὕβρεις καὶ συγκεντρώσεις διὰ τὰς βιωτικὰς ὑποθέσεις. Ἐνῷ ὁ ναὸς εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ὅλα αὐτά. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνα εἶναι κατοικίαι τῶν ἁμαρτωλῶν, ἐνῷ αὐτὸς ἐδῶ εἶναι ναὸς τοῦ Θεοῦ. D Καὶ ὅπως ἕνας λιμήν, ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ἀνέμους καὶ κύματα, παρέχει μεγάλην ἀσφάλειαν εἰς τὰ πλοῖα ποὺ προσορμίζονται ἐκεῖ, ἔτσι καὶ ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἐξαρπάζει κατὰ κάποιον τρόπον τοὺς εἰσερχομένους ἀπὸ τὰς βιωτικὰς μερίμνας, ὡσὰν ἀπὸ τρικυμίαν, καὶ τοὺς προσφέρει μέρος νὰ σταθοῦν μὲ γαλήνην καὶ ἀσφάλειαν καὶ ν' ἀκούσουν τοὺς θείους λόγους. Αὐτὸ τὸ μέρος εἶναι αἰτία ἀρετῆς, διδασκαλεῖον τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας. Ὄχι μόνον κατὰ τὴν σύναξιν, ὅταν γίνεται ἡ ἀκρόασις τῶν Γραφῶν καὶ ἡ πνευματικὴ διδασκαλία καὶ συνέδριον τῶν σεβασμίων πατέρων. Ἀλλὰ καὶ εἰς κάθε ἄλλην στιγμήν, E πάτησε μόνον εἰς τὰ πρόθυρα καὶ ἀμέσως θὰ ἀποβάλῃς τὰς βιωτικὰς φροντίδας. Εἴσελθε ἐντὸς τῶν προθύρων καὶ ἀμέσως θὰ αἰσθανθῇς μίαν πνευματικὴν αὔραν νὰ περιβάλλῃ τὴν ψυχήν σου. Αὐτὴ ἡ ἡσυχία σοῦ προκαλεῖ τὸ δέος καὶ σὲ διδάσκει τὴν αὐτοσυγκέντρωσιν καὶ τὸν στοχασμόν. Ἀνυψώνει τὸ φρόνημα καὶ δὲν σοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἐνθυμῆσαι τὰ παρόντα, ἀλλὰ σὲ μεταφέρει ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν.

Ἐάν, χωρὶς νὰ εἶναι σύναξις, ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἐδῶ παρουσίαν σου εἶναι τόσον μεγάλη, ὅταν οἱ προφῆται φωνάζουν ἀπὸ παντοῦ, ὅταν οἱ ἀπόστολοι εὐαγγελίζωνται, ὅταν ἵσταται εἰς τὸ μέσον ὁ Χριστός, ὅταν ὁ Πατὴρ ἀποδέχεται τὰ γινόμενα, 130 A ὅταν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα παρέχῃ τὴν ἰδικήν του ἀγαλλίασιν, γεμᾶτοι μὲ πόσην ὠφέλειαν ἀπέρχονται οἱ παρόντες; Καὶ πόσον ζημιώνονται οἱ ἀπόντες; Ἤθελον νὰ γνωρίζω ποῦ περνοῦν τὸν καιρόν των αὐτοὶ ποὺ κατεφρόνησαν τὴν σύναξίν μας, τί τοὺς ἐκράτησε καὶ ἔμειναν μακρὰν ἀπὸ τὴν ἱερὰν αὐτὴν τράπεζαν, περὶ ποίων συζητοῦν. Ἢ μᾶλλον γνωρίζω σαφῶς. Ἢ συζητοῦν διὰ πράγματα ἄτοπα καὶ καταγέλαστα ἢ εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὰς βιωτικὰς ὑποθέσεις. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις εἶναι ἀσυγχώρητοι καὶ ἐπισύρουν τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν. Καὶ διὰ τοὺς πρώτους δὲν χρειάζεται κἂν συζήτησις, οὔτε ἀπόδειξις. B Ὅτι δὲ δὲν δύνανται νὰ συγχωρηθοῦν καὶ αὐτοὶ ποὺ προβάλλουν ὡς δικαιολογίαν τὰς οἰκογενειακὰς ἀσχολίας καὶ ἐπικαλοῦνται τὴν ἀδήριτον ἐξ αὐτῶν ἀνάγκην, τὴν στιγμὴν ποὺ μίαν φορὰν τὴν ἑβδομάδα καλοῦνται ἐδῶ, καὶ δὲν ἀνέχονται οὔτε τότε νὰ προτιμήσουν τὰ πνευματικὰ ἀπὸ τὰ γήινα, εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὰ εὐαγγέλια. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐκλήθησαν εἰς τὸν πνευματικὸν γάμον, αὐτὰς τὰς προφάσεις ἐπρόβαλλον, ὁ μὲν ἕνας ἔλεγεν ὅτι ἠγόρασε ζευγάρι, ὁ ἄλλος ὅτι ἠγόρασεν ἀγρόν, ὁ ἄλλος ὅτι ἐνυμφεύθη, ὅμως ἐτιμωρήθησαν ὅλοι. Αἱ αἰτίαι πάντοτε ὑπάρχουν κατ' ἀνάγκην, ἀλλὰ ὅταν καλῇ ὁ Θεός, δὲν ὑπάρχει δικαιολογία. Ὅλα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς ἡμᾶς, μετὰ τὸν Θεὸν ὅμως. Μετὰ τὴν τιμὴν ἐκείνου, ἂς φροντίζωμεν δι' ὅλα τὰ ἄλλα.

C Εἰπέ μου, ποῖος ὑπηρέτης φροντίζει διὰ τὴν ἰδικήν του οἰκίαν, πρὶν ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπηρεσίαν του πρὸς τὸν κύριον; Καὶ πῶς δὲν εἶναι ἄτοπον, εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀνθρώπων, ὅπου ἡ κυριότης ἀποτελεῖ ἁπλοῦν ὄνομα, νὰ δεικνύωμεν τόσον σεβασμὸν καὶ ὑπακοήν, καὶ τὸν πραγματικὸν Κύριον, ὄχι μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων, νὰ μὴ τὸν θεωρῶμεν ἄξιον οὔτε τῆς ἰδίας μὲ τοὺς συνδούλους μας τιμῆς καὶ λατρείας; Εἴθε νὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τότε θὰ ἐβλέπατε καλῶς πόσον ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ τραύματα, πόσας ἀκάνθας εἶχαν. Ὅπως δηλαδὴ ἡ γῆ, ποὺ δὲν καλλιεργεῖται, χερσεύει καὶ χορταριάζει, D ἔτσι καὶ ἡ ψυχή, ποὺ μένει ἀποστερημένη ἀπὸ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, ἀναδίδει ἀκάνθας καὶ τριβόλους. Διότι, ἐὰν ἡμεῖς ποὺ κάθε ἡμέραν μετέχομεν εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων, μὲ δυσκολίαν συγκρατοῦμεν τὸν θυμόν, μετὰ βίας χαλιναγωγοῦμε τὴν ὀργήν, μόλις καταπνίγομεν τὴν ἐπιθυμίαν, μὲ δυσκολίαν ἀποβάλλομεν τὸ δηλητήριον τοῦ φθόνου, ἐὰν ἡμεῖς ποὺ ψάλλομεν συνεχῶς ἐπῳδὰς ἀπὸ τὰς θείας Γραφὰς διὰ τὸν κατευνασμὸν τῶν παθῶν μας καὶ μὲ δυσκο-

λίαν περιορίζομεν τὰ ἀναίσχυντα ἐκεῖνα θηρία, τότε ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἐπωφελοῦνται ἀπὸ αὐτὴν τὴν θεραπείαν, οὔτε ἀκούουν τὴν θείαν φιλοσοφίαν, εἰπέ μου, ποίαν ἐλπίδα σωτηρίας δύνανται νὰ ἔχουν; E Ἂς ἠδυνάμην νὰ δείξω εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σας τὴν ψυχὴν ἐκείνων καὶ θὰ τὴν ἐβλέπατε ρυπαράν, στεγνήν, διαλυμένην καὶ ταπεινωμένην καὶ χωρὶς παρρησίαν. Ὅπως δηλαδὴ τὰ σώματα ποὺ δὲν πλύνονται εἰς τὸ λουτρὸν εἶναι γεμᾶτα ρῦπον καὶ σκωρίαν, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ποὺ δὲν ἀπολαμβάνει τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, φέρει ἔντονον τὴν κηλῖδα τῶν ἁμαρτημάτων. Καὶ πράγματι ἡ Ἐκκλησία μας ἀποτελεῖ πνευματικὸν λουτρόν, ποὺ μὲ τὴν θέρμην τοῦ Πνεύματος καθαρίζει κάθε ρύπον. Ἢ μᾶλλον τὸ πῦρ τοῦ Πνεύματος δὲν καθαρίζει μόνον τὸν ρύπον, ἀλλὰ καὶ τὴν βαφὴν 131 A «Ἐὰν αἱ ἁμαρτίαι σας», λέγει, «εἶναι ὡς κόκκινη βαφή, ἐγὼ θὰ σᾶς καταστήσω λευκοὺς ὡσὰν τὸ χιόνι».[5] Καὶ ἂν ὁ ρύπος τῶν ἁμαρτημάτων μὲ τὴν ἰδίαν δύναμιν διαβρώσῃ τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς καὶ ἐπικαθήσῃ ἀκίνητος ὡς στρῶμα βαφῆς, καὶ τότε ἐγὼ δύναμαι νὰ τὴν μεταβάλω εἰς τὴν ἀντίθετον κατάστασιν. Ἀρκεῖ μόνον ἕνα νεῦμα καὶ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα ἀφανίζονται.

Αὐτὰ δὲν τὰ λέγω διὰ νὰ τὰ ἀκούσετε σεῖς. Διότι δὲν εἴσθε σεῖς ποὺ ἔχετε ἀνάγκην φαρμάκων, διὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τὰ λέγω διὰ νὰ τὰ μάθουν ἐκεῖνοι ἀπὸ σᾶς. Ἐὰν δὲ ἠδυνάμην νὰ γνωρίζω τοὺς τόπους εἰς τοὺς ὁποίους συγκεντρώνονται, δὲν θὰ ἠνώχλουν τὴν ἀγάπην σας. B Ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον, ἕνας ἐγώ, νὰ γνωρίζω τόσον πλῆθος, ἀναθέτω εἰς σᾶς τὴν θεραπείαν τῶν ἀδελφῶν σας. Φροντίσατε διὰ τοὺς ἰδικούς σας ἀδελφούς, προσελκύσατέ τους, καλέσατέ τους. Γνωρίζω, ὅτι αὐτὸ τὸ ἐκάματε πολλὰς φοράς, ἀλλὰ δὲν σημαίνει τίποτε τὸ ὅτι τὸ ἐκάματε αὐτὸ πολλὰς φοράς, ἀλλὰ νὰ τὸ κάμετε μέχρι νὰ τοὺς πείσετε καὶ τοὺς προσελκύσετε. Γνωρίζω, ὅτι ἐφάνητε δυσάρεστοι, ὅτι πολλὰς φορὰς ἐνομίσθητε φορτικοί, ὅτι τελικῶς δὲν τοὺς ἐπείσατε. Καὶ τοῦτο σᾶς κατέστησε διστακτικούς. Ἀλλὰ ἂς σᾶς παρηγορῇ ὁ Παῦλος ποὺ λέγει: «Ἡ ἀγάπη σχηματίζει εὐμενῆ πεποίθησιν ὑπὲρ τοῦ ἀγαπωμένου εἰς ὅλα. Καὶ ὅταν εὑρίσκεται ἐνώπιαν παρεκτροπῶν τοῦ πλησίον ἐλπίζει, ὅτι οὗτος θὰ διορθωθῇ. Καὶ δὲν ξεπέφτει ποτέ, ἀλλὰ μένει πάντοτε βε-

5. Ἠσ. 1, 18.

βαία καὶ ἰσχυρά».[4] C Σὺ πρᾶξε τὸ καθῆκον σου. Καὶ ἂν ἐκεῖνος δὲν δεχθῇ τὴν θεραπείαν, σὺ θὰ λάβῃς τὸν μισθόν σου παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ρίψῃς τοὺς σπόρους εἰς τὴν γῆν καὶ αὐτὴ δὲν παραγάγῃ τὰ στάχυα, κατ' ἀνάγκην θὰ ἀπέλθῃς ἀπὸ τὸν ἀγρὸν μὲ τὰς χεῖρας κενάς. Μὲ τὴν ψυχὴν ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον. Ἀλλὰ σὺ μὲν ρῖψε τὸν σπόρον τῆς διδασκαλίας καὶ ἂν ἐκεῖνος δὲν πεισθῇ εἰς τὰ λεγόμενά σου, ἔχεις ἤδη πλήρη τὸν μισθόν σου, καὶ μάλιστα τόσον, ὅσον καὶ ἂν εἶχε πεισθῇ. Διότι ὁ Θεὸς δὲν κρίνει μὲ βάσιν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν, ἀλλὰ μὲ βάσιν τὴν διάθεσιν τῶν προσπαθούντων καὶ ἔτσι συνηθίζει νὰ ὁρίζῃ τὴν ἀνταμοιβήν.

Σᾶς παρακαλῶ λοιπὸν νὰ κάνετε καὶ σεῖς αὐτὸ ποὺ κάμνουν οἱ μανιώδεις θαμῶνες τῶν θεαμάτων μὲ τὰς ἱπποδρομίας. D Τί κάμνουν ἐκεῖνοι; Συνεννοοῦνται μεταξύ των ἀπὸ τὴν ἑσπέραν καὶ συγκεντρώνονται καὶ μεταβαίνουν εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἄλλων ἀπὸ τὰ χαράματα καὶ ὁρίζουν ἄλλους τόπους συγκεντρώσεως, ὥστε ὅλοι μαζὶ συγκροτημένοι νὰ μεταβοῦν εἰς ἐκεῖνο τὸ σατανικὸν θέαμα μὲ μεγαλυτέραν χαράν. Ὅπως ἐκεῖνοι ἐνεργοῦν δραστηρίως ἐναντίον τῆς ψυχῆς των καὶ παρασύρουν οἱ μὲν τοὺς δέ, ἔτσι καὶ σεῖς φροντίσατε διὰ τὴν ἰδικήν σας ψυχὴν καὶ ἐνεργήσατε διὰ τὴν σωτηρίαν ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου καὶ ὅταν πρόκειται νὰ γίνῃ σύναξις, πήγαινε εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ περίμενε ἔξω ἀπὸ τὰ πρόθυρα τῆς οἰκίας του καὶ ὅταν ἐξέλθῃ, κράτησέ τον. E Καὶ ἂν τὸν καλοῦν μύριαι ἀνάγκαι, νὰ μὴ ὑποχωρήσῃς καὶ νὰ μὴ τοῦ ἐπιτρέψῃς νὰ ἀσχοληθῇ μὲ καμμίαν βιωτικήν του ὑπόθεσιν, πρὶν τὸν ὁδηγήσῃς πρῶτα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν πείσῃς νὰ μετάσχῃ εἰς τὴν σύναξιν ἕως τὸ τέλος. Καὶ ἂν φιλονεικῇ, καὶ ἂν φέρῃ ἀντιρρήσεις, καὶ ἂν προβάλλῃ μυρίας προφάσεις νὰ μὴ πεισθῇς, μήτε νὰ δειχθῇς ἀνεκτικός, ἀλλὰ νὰ τοῦ ὁμιλήσῃς καὶ νὰ τὸν διδάξῃς, ὅτι καὶ αἱ ἄλλαι του ὑποθέσεις τότε θὰ εὐοδωθοῦν, ὅταν ἐκτελέσῃ τὸ ἐκκλησιαστικόν του καθῆκον καὶ μετάσχῃ εἰς τὰς προσευχὰς καὶ δεχθῇ τὰς εὐλογίας τῶν πατέρων καὶ τότε ἂς προγωρήσῃ εἰς τὰς ὑποθέσεις του. 132 A Καὶ μὲ αὐτοὺς καὶ ἄλλους περισσοτέρους λόγους ἀφοῦ τὸν καθηλώσῃς, τότε νὰ τὸν ὁδηγήσῃς ἔτσι πρὸς τὴν ἱερὰν αὐτὴν τράπεζαν, διὰ νὰ ἔχῃς διπλοῦν τὸν μισθὸν καὶ διὰ τὴν ἰδικήν σου παρουσίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παρουσίαν ἐκείνου. Πάντως, ἂν ἐ-

4. Α' Κορινθ. 13, 7 - 8.

πιδείξωμεν τόσον ζῆλον καὶ προθυμίαν διὰ νὰ ἀγρεύσωμεν τοὺς ἀμελεῖς περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν των καθηκόντων, θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωτηρίαν των. Διότι καὶ ἂν εἶναι ἀπείρως ἀδιάφοροι καὶ ἀναίσχυντοι καὶ ἱκανοὶ νὰ διαπράξουν καὶ φόνον, θὰ ἐντραποῦν ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας ἐπίμονον προσπάθειαν καὶ κάποτε θὰ ἀποτινάξουν τὴν ἀδιαφορίαν. Διότι καὶ ἂν εἶναι ἀπείρως ἀναίσθητοι, πάντως δὲν εἶναι χειρότεροι ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν δικαστήν, ποὺ δὲν ἐγνώριζε τὸν Θεὸν καὶ δὲν ἐντρέπετο τοὺς ἀνθρώπους.[5] Ὅμως ἐκεῖνον τὸν ἄσπλαχνον, τὸν ἄγριον, τὸν σιδηροῦν, τὸν σκληρόν, τὸν σκληρότατον, ἡ συνεχὴς παράκλησις μιᾶς χήρας γυναικὸς τὸν ἔκαμψεν. B Καὶ ποίας συγγνώμης ἄξιοι θὰ εἴμεθα, ἐάν, ἐνῷ μιὰ χήρα γυναῖκα ἠδυνήθη νὰ κάμψη καὶ νὰ τὸν πείση νὰ τῆς κάμη τὴν χάριν ἕνα δικαστὴν ἄσπλαχνον, ὁ ὁποῖος οὔτε τὸν Θεὸν ἐφοβεῖτο οὔτε τοὺς ἀνθρώπους ἐντρέπετο, ἡμεῖς δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ προσελκύσωμεν τοὺς ἀδελφούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι πολὺ ἀνεκτικώτεροι ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ μετριοπαθέστεροι, ὅταν μάλιστα τοὺς προτρέπωμεν χάριν τῶν ἰδικῶν των ἀγαθῶν;

Αὐτὰ τὰ εἶπα πολλὰς φορὰς καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὰ λέγω, ἕως ὅτου ἴδω τοὺς ἀσθενεῖς νὰ γίνουν ὑγιεῖς. Κάθε ἡμέραν αὐτοὺς ἐπιζητῶ νὰ εὕρω, ἕως ὅτου δυνηθῶ νὰ τοὺς εὕρω μὲ τὸν ἰδικόν σας ζῆλον. C Παρακαλῶ δὲ καὶ σᾶς, μὲ τὸν ἴδιον πόνον μὲ τὸν ὁποῖον σᾶς λέγω τώρα αὐτά, νὰ ἐρευνᾶτε διὰ τοὺς ἀμελεῖς μὲ ἀνάλογον κόπον. Διότι ὁ Παῦλος δὲν διέταξε μόνον ἐμέ, ἀλλὰ καὶ σᾶς νὰ φροντίζετε διὰ τὰ ἰδικά σας μέλη. «Προτρέπετε», λέγει, «ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μὲ τοὺς λόγους τούτους, καθὼς καὶ πράττετε».[6] Καὶ πάλιν: Ἂς ἐποικοδομεῖτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Καὶ πράγματι, θὰ εἶναι μέγας ὁ μισθὸς δι' ἐκείνους ποὺ φροντίζουν διὰ τοὺς ἀδελφούς, καὶ μεγίστη τιμωρία δι' ἐκείνους ποὺ ἀμελοῦν καὶ καταφρονοῦν τὴν σωτηρίαν των.

Δι' αὐτὸ ἔχω ἰσχυρὰν τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ πράξετε μὲ μεγάλην προθυμίαν αὐτὰ ποὺ εἴπαμεν. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ σταματῶ τὴν παραίνεσιν D καὶ θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς ὁδηγήσω εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Παύλου. «Ἐγὼ ὁ Παῦλος κλητὸς (δηλαδὴ προσκαλεσμένος νὰ εἶμαι) ἀπόστολος». Αὐτὰ τὰ ἠκούσατε καὶ σεῖς πολλὰς φοράς, καὶ ἡμεῖς τὰ ἀνεγνώσαμεν. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἀναγινώσκωμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ νὰ κατανοῶμεν τὰ λεγόμενα.

5. Πρβλ. Λουκ. 18, 2-5.
6. Α' Θεσ. 5, 11.

Διότι ἀπὸ τὴν ἁπλῆν ἀνάγνωσιν δὲν θὰ ἔχωμεν κανὲν κέρδος. Ὁ χωμένος θησαυρός, ὅταν πατήσωμεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, δὲν δεικνύει τὸν πλοῦτον του, ἀλλὰ πρέπει πρῶτα νὰ σκάψωμεν καὶ νὰ καταβῶμεν κάτω καὶ ἔτσι νὰ εὕρωμεν ὅλον τὸν πλοῦτον. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὰς Γραφάς. Δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀνάγνωσις μόνον νὰ φανερώση τὸν θησαυρὸν τῶν ἀγαθῶν ποὺ εἶναι ἀποταμιευμένα, ἂν δὲν διερευνήσης τὸ βάθος. E Ἐὰν ἤρκει ἡ ἀνάγνωσις μόνον, δὲν θὰ ἔλεγεν ὁ Φίλιππος εἰς τὸν εὐνοῦχον «ἆρά γε κατανοεῖς αὐτὰ ποὺ διαβάζεις;».[7] Ἐὰν ἤρκει ἡ ἀνάγνωσις, δὲν θὰ ἔλεγεν ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς Ἰουδαίους «ἐξετάζετε καὶ ἐρευνᾶτε τὰς Ἁγίας Γραφάς».[8] Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἐρευνᾷ δὲν παραμένει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ κατέρχεται εἰς αὐτὸ τὸ βάθος τῶν πραγμάτων. Καὶ πράγματι εἰς τὸν προοίμιον αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς βλέπω μέγα πέλαγος νοημάτων. Διότι εἰς τὰς συνήθεις ἐπιστολὰς αἱ προσφωνήσεις ἔχουν τυπικὸν χαρακτῆρα καὶ δεικνύουν μόνον φιλοφρόνησιν. Ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον, ἀλλὰ τὸ προοίμιον εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ πολλὴν σοφίαν. Διότι δὲν ὁμιλεῖ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ ὁ Χριστὸς ποὺ κινεῖ τὴν ψυχὴν ἐκείνου. 133 A «Ἐγὼ ὁ Παῦλος κλητὸς (καλεσμένος νὰ εἶμαι) ἀπόστολος». Αὐτὸ τὸ Παῦλος εἶναι βεβαίως ἕνα ὄνομα καὶ ἁπλοῦν ὄνομα. Ἀλλὰ περιέχει τόσον μεγάλον θησαυρὸν νοημάτων, ὅσον ἐκ πείρας γνωρίζετε. Ἐὰν ἐνθυμῆσθε, γνωρίζετε ὅτι τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας ὡμίλησα μόνον διὰ τὸ ὄνομα αὐτό, καὶ ἀνέλυσα διὰ ποῖον λόγον, ἐνῷ προηγουμένως ὠνομάζετο Σαῦλος, ἔπειτα ὠνομάσθη Παῦλος καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἐδέχθη τὸ νέον ὄνομα εὐθὺς ὡς προσεχώρησεν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀλλὰ ἐπὶ πολὺν χρόνον διετήρει τὸ ὄνομα, ποὺ τοῦ ἔδωσαν ἐξ ἀρχῆς οἱ γονεῖς του. Καὶ ἀπεδεικνύομεν ἐξ αὐτοῦ, B ὅτι ὑπῆρξε μεγίστη ἡ σοφία καὶ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τοὺς ἁγίους ἐκείνους. Διότι, ἐὰν οἱ ἄνθρωποι δὲν δίδουν κατὰ τύχην τὰ ὀνόματα εἰς τὰ τέκνα των, ἀλλὰ εἰς ἄλλο μὲν δίδουν τὸ ὄνομα τοῦ πατρός, εἰς ἄλλο δὲ τοῦ πάππου, καὶ εἰς ἄλλο τὸ ὄνομα ἄλλων προγόνων, πολὺ περισσότερον ὁ Θεὸς δὲν ὀνομάζει ἀσκόπως καὶ χωρὶς λόγον τοὺς δούλους του, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὴν σοφίαν. Οἱ ἄνθρωποι βεβαίως ὁ-

7. Πράξ. 8, 30.
8. Ἰωάν. 5, 39.

νομάζουν τοὺς υἱούς των καὶ πρὸς τιμὴν τῶν ἀποθανόντων (μὲ τὸ ὄνομά των), C εὑρίσκοντες ἔτσι μὲ τὸ ὄνομα τῶν τέκνων των κάποιαν παρηγορίαν διὰ τὸν θάνατον τῶν ἀπελθόντων ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον. Ἐνῷ ὁ Θεὸς ἐναποθέτει εἰς τὰ ὀνόματα τῶν ἁγίων ἕνα μνημεῖον ἀρετῆς καὶ μίαν διδασκαλίαν, ὡσὰν ἐπιγραφὴν εἰς χαλκῆν στήλην. Τὸν Πέτρον, ὡς γνωστόν, τὸν ἀπεκάλεσεν ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀρετήν του, ἐναπέθεσε δηλαδὴ εἰς τὸ ὄνομά του τὴν ἀπόδειξιν τῆς σταθερότητός του εἰς τὴν πίστιν, διὰ νὰ ἔχῃ τὸ ὄνομά του παντοτεινὴν διδασκαλίαν τῆς τέτοιας σταθερότητος. Ἐπίσης τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην τοὺς ὠνόμασεν υἱοὺς βροντῆς διὰ τὴν μεγαλοφωνίαν των κατὰ τὸ κήρυγμα. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνω τὰ ἴδια καὶ γίνωμαι ἀνιαρός, ἀφήνω αὐτὰ κατὰ μέρος καὶ θὰ εἴπω τοῦτο, ὅτι καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ ὀνόματα τῶν ἁγίων, ὅταν τὰ ἀναφέρωμεν, προκαλοῦν τὸν σεβασμὸν εἰς τοὺς φιλοθέους καὶ τὸν φόβον εἰς τοὺς ἁμαρτωλούς. D Τὸν Ὀνήσιμον, καθὼς γνωρίζετε, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε δραπέτης καὶ κλέπτης, ἐνῷ εἶχε κλέψει χρήματα τοῦ κυρίου του, ὁ Παῦλος τὸν ἐδέχθη, τὸν μετέβαλε καὶ ἔτσι τὸν ὡδήγησε πρὸς τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν. Ἔπειτα, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τὸν ἀποδώσῃ πάλιν εἰς τὸν κύριόν του, ἔγραφε πρὸς αὐτὸν τὰ ἑξῆς: «Καίτοι ἡ σχέσις μου καὶ ἡ κοινωνία μου μὲ τὸν Χριστὸν μοῦ δίδει τὸ θάρρος νὰ διατάσσω εἰς σὲ ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ πράττῃς χάριν τῆς ἀγάπης, προτιμῶ νὰ σὲ παρακαλέσω. Καὶ σὲ παρακαλῶ σὰν τέτοιος ποὺ εἶμαι, δηλαδὴ σὰν Παῦλος ἡλικιωμένος, τώρα δὲ καὶ φυλακισμένος διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν».[9] Βλέπεις ὅτι ἐπικαλεῖται τρία στοιχεῖα, τὴν φυλάκισιν διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸ δικαίωμα ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸν σεβασμὸν ἀπὸ τὸ ὄνομά του; Ἐνῷ δηλαδὴ ἦτο ἕνας ποὺ παρεκάλει, E ὅμως ἐπεχείρησε νὰ καταστήσῃ τριπλοῦν τὸν δεόμενον ὑπὲρ τοῦ Ὀνησίμου, τὸν δέσμιον, τὸν πρεσβύτην, τὸν Παῦλον. Βλέπεις, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα εἶναι σεβαστὰ εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ προσφιλῆ εἰς τὸν Θεόν; Διότι ἐὰν τὸ ὄνομα ἑνὸς προσφιλοῦς τέκνου πολλὰς φορὰς πείθῃ τὸν πατέρα νὰ κάμῃ μίαν χάριν, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον ἀπὸ τὸ φίλτρον τοῦ ὀνόματος, ἦτο εὔλογον νὰ συμβαίνῃ αὐτὸ πολὺ περισσότερον εἰς τοὺς ἁγίους.

Ὅτι δὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἁγίων ἦσαν φοβερὰ εἰς αὐ-

9. Φιλήμ. 8, 9.

τοὺς ποὺ ἡμάρτανον, 134 A ὅπως ἀκριβῶς τὰ ὀνόματα τῶν διδασκάλων εἰς τοὺς ἀμελεῖς μαθητάς, ἄκουσε πῶς τὸ ὑπηνίχθη εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολήν του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Γαλάται ἀπέκλιναν πρὸς Ἰουδαϊκὰς συνηθείας καὶ ἐκινδύνευον νὰ χάσουν τὴν ἰδίαν τὴν πίστιν, θέλων νὰ τοὺς ἀφυπνίσῃ καὶ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ μὴ εἰσάγουν καμμίαν Ἰουδαϊκὴν συνήθειαν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου, τοὺς ἔγραφε τὰ ἑξῆς: «Ἰδοὺ ἐγὼ ὁ Παῦλος, σᾶς λέγω ὅτι ἐὰν περιτέμνεσθε, ὁ Χριστὸς τίποτε δὲν θὰ σᾶς ὠφελήσῃ».[10] Εἶπε «ἐγώ», ἀλλὰ διὰ ποῖον λόγον προσέθεσε καὶ τὸ ὄνομα; Τὸ «ἐγὼ» δὲν ἦτο ἀρκετὸν νὰ φανερώσῃ τὸν γράφοντα; Ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ παρεμβολὴ τοῦ ὀνόματος εἶναι ἱκανὴ νὰ συγκινήσῃ τοὺς ἀκροατάς, διὰ τοῦτο προσέθεσε καὶ τὸ ὄνομά του, B διὰ νὰ τοὺς ὑπομνήσῃ τὸν διδάσκαλον. Καὶ ἡμεῖς αὐτὸ τὸ ἴδιον αἴσθημα δοκιμάζομεν. Ὅταν δηλαδὴ ἐνθυμηθῶμεν τοὺς ἁγίους, ἂν ἔχωμεν περιπέσει εἰς ἀδιαφορίαν, συνερχόμεθα, καὶ ἂν ἔχωμεν κυριευθῆ ἀπὸ καταφρόνησιν, φοβούμεθα. Ὅταν ἐγὼ ἀκούσω τὸ ὄνομα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἀμέσως σκέπτομαι τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τὰς θλίψεις, τὰς στενοχωρίας, ἐδέχετο ἀλλεπάλληλα πλήγματα, τὸν φυλακισμένον, ποὺ ἔμεινεν εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης ἐπὶ ἓν ἡμερονύκτιον, αὐτὸν ποὺ ἀνηρπάγη εἰς τὸν τρίτον οὐρανόν, ποὺ ἤκουσεν εἰς τὸν παράδεισον τοὺς μυστικοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὸν παράνυμφον τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸν ποὺ ηὐχήθη νὰ γίνῃ ὁ ἴδιος ἀνάθεμα ἀπὸ τὸν Χριστὸν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν του. Καὶ μὲ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματος εἰσβάλλει εἰς τὴν ψυχήν μας, ὅταν εἴμεθα πολὺ προσεκτικοί, C ὁρμαθὸς ἀρετῶν καὶ κατορθωμάτων, ὡσὰν χρυσῆ ἁλυσίδα. Καὶ δὲν εἶναι μικρὸν τὸ κέρδος μας ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτό.

Θὰ ἠδυνάμην νὰ εἴπω ἀκόμη περισσότερα διὰ τὴν προσηγορίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ θίξωμεν καὶ τὴν δευτέραν λέξιν, θὰ σταματήσω ἐδῶ, εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, τὴν διδασκαλίαν διὰ τὸ ὄνομα, καὶ θὰ προχωρήσω εἰς ἐκείνην. Διότι, ὅπως τὸ ὄνομα Παῦλος μᾶς προσέφερε τόσον πλοῦτον, ἔτσι καὶ τὸ ὄνομα «κλητός», ἂν θελήσωμεν νὰ τὸ μελετήσωμεν μὲ τὴν πρέπουσαν ἐπιμέλειαν, θὰ μᾶς γεμίσῃ μὲ ἴσην ἢ καὶ μεγαλυτέραν διδασκαλίαν. Καὶ ὅπως, ἂν ἀφαιρέσῃ κανεὶς ἀπὸ ἕνα κόσμημα ἢ ἀπὸ βασιλικὸν διάδη-

10. Γαλ. 5, 2.

μαι ἕνα πολύτιμον λίθον, D δύναται ν' ἀγοράση καὶ πολυτελεῖς οἰκίας καὶ ἀκριβὰ χωράφια, καὶ ἀγέλας δούλων καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτά, ἔτσι καὶ μὲ τοὺς θείους λόγους, ἂν θελήσης νὰ ἀναπτύξης τὸ βαθύτερον νόημα μιᾶς ρήσεως, θὰ ἔχης πνευματικὸν πλοῦτον ἄφθονον, διότι δὲν σοῦ προσφέρει οἰκίας, οὔτε δούλους οὔτε πλέθρα γῆς, ἀλλὰ ἐμβάλλει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀφωσιωμένων ἀφορμὰς θεοσεβείας καὶ ὀρθοφροσύνης. Σκέψου λοιπὸν εἰς πόσην γνῶσιν πνευματικῶν πραγμάτων μᾶς ὁδηγεῖ αὐτὸ τὸ ὄνομα «κλητός». E Πρέπει δὲ πρῶτα νὰ μάθωμεν τί εἶναι τέλος πάντων αὐτὸ τὸ «κλητός». Καὶ δεύτερον πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν διὰ ποῖον λόγον χρησιμοποιεῖ τὸ ὄνομα αὐτὸ μόνον εἰς τὰς ἐπιστολάς του πρὸς τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς Ρωμαίους καὶ πουθενὰ ἀλλοῦ. Διότι αὐτὸ δὲν τὸ κάμνει ἄνευ λόγου καὶ εἰς τὴν τύχην.

Ἡμεῖς δὲν γράφομεν ὅπως - ὅπως τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ἐπιστολῶν μας, ἀλλά, ὅταν ἀπευθυνώμεθα πρὸς τοὺς κατωτέρους, γράφομεν ὁ δεῖνα πρὸς τὸν δεῖνα, ὅταν ὅμως πρὸς ἰσοτίμους, τότε ἀποκαλοῦμεν καὶ κύριον τὸν ἀποδέκτην τῆς ἐπιστολῆς μας, καὶ ὅταν γράφωμεν εἰς πρόσωπα ποὺ ὑπερέχουν ἡμῶν κατὰ πολύ, τότε προσθέτομεν καὶ ἄλλα περισσότερα ὀνόματα, ποὺ ἐκφράζουν μεγάλην τιμὴν πρὸς τὸν ἀποδέκτην. 135 A Ἐὰν λοιπὸν ἡμεῖς προσέχωμεν τόσον πολὺ καὶ δὲν γράφωμεν εἰς ὅλους μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦμεν κατάλληλα ὀνόματα κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀποδέκτου, πολὺ περισσότερον ὁ Παῦλος δὲν ἔγραφεν ἀσκόπως καὶ εἰς τὴν τύχην, εἰς αὐτοὺς μὲν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, εἰς ἐκείνους δὲ κατ' ἄλλον, ἀλλὰ μὲ κάποιαν πνευματικὴν σοφίαν. Ὅτι δὲ εἰς καμμίαν ἄλλην ἐπιστολὴν δὲν ἀπεκάλεσεν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τὸν ἑαυτόν του «κλητόν», εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ διαπιστώσωμεν, ἂν ἐξετάσωμεν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν τῶν ἐπιστολῶν. Ἀπομένει τώρα εἰς ἡμᾶς νὰ ἐξηγήσωμεν διὰ ποῖον λόγον τὸ ἔκαμεν αὐτό, ἀφοῦ πρῶτα δείξωμεν τί σημαίνει «κλητός» καὶ τί ἠθέλησε μὲ τὴν ρῆσιν αὐτὴν ὁ Παῦλος νὰ μᾶς διδάξη. B Τί ἠθέλησε λοιπὸν νὰ μᾶς διδάξη ἀποκαλῶν τὸν ἑαυτόν του «κλητόν»; Ὅτι δὲν προσῆλθε πρῶτος αὐτὸς εἰς τὸν Κύριον, ἀλλὰ ὑπήκουσεν εἰς τὴν πρόσκλησιν ἐκείνου. Ὅτι δὲν ἐζήτησεν ὁ ἴδιος καὶ εὗρεν, ἀλλὰ εὑρέθη ὁ ἴδιος, καθὼς ἐπλανᾶτο. Δὲν ἀνέβλεψε πρῶτος αὐτὸς πρὸς τὸ φῶς, ἀλλὰ τὸ φῶς ἔριψε τὰς ἀκτῖνας του εἰς τὴν ὅρασιν ἐκείνου καί, ἀφοῦ ἐτύφλωσε τοὺς ἐξωτερικούς του ὀφθαλμούς, ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς

του. Θέλων λοιπὸν νὰ μᾶς διδάξη, ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ κατορθώματά του δὲν λογίζεται ἰδικόν του, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ποὺ τὸν ἐκάλεσεν, ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του κλητόν. Αὐτὸς ποὺ μοῦ ἤνοιξε, λέγει, τὰς πύλας τοῦ σταδίου καὶ τοῦ στίβου, αὐτὸς ὁ ἴδιος γίνεται καὶ αἴτιος τῶν στεφάνων τῆς νίκης. C Αὐτὸς ποὺ μοῦ προσέφερε τὴν ἀρχὴν τῆς νέας μου ὑποστάσεως καὶ ἐφύτευσε τὴν ρίζαν, αὐτὸς μοῦ παρέσχε καὶ τὴν ἀφορμὴν τῶν καρπῶν ποὺ ἐβλάστησαν ἀκολούθως. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον, ἀφοῦ εἶπε: «Περισσότερον ἀπὸ ὅλους ἐκοπίασα», προσέθεσεν: «ὄχι ἐγώ, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι μαζί μου καὶ μὲ ἐνίσχυε».[11] Τὸ ὄνομα λοιπὸν «κλητός» δὲν ἀποτελεῖ καμμίαν ἄλλην ἔνδειξιν παρὰ ὅτι ὁ Παῦλος κανένα ἀπὸ τὰ κατορθώματά του δὲν τὸ ἐθεώρει ἰδικόν του, ἀλλὰ ὅλα τὰ ἀπέδιδεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ Κύριον. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐδίδασκε καὶ ὁ Χριστὸς πρὸς τοὺς μαθητάς του, ὅταν ἔλεγε: «Δὲν μὲ ἐξελέξατε σεῖς, ἀλλὰ ἐγὼ σᾶς ἐγκατέστησα εἰς τὸ ὑψηλὸν ἔργον σας».[12] Καὶ ὁ ἀπόστολος πάλιν εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιστολὴν τὸ ἴδιον ὑποδηλώνει ὅταν λέγη: D «Τότε ὅμως θὰ λάβω τόσον τελείαν γνῶσιν, ὅσον τέλεια μὲ ἐγνώριζεν ὁ παντογνώστης Κύριος, ὅταν ἐνήργει τὴν ἐπιστροφήν μου καὶ μὲ ἐκάλει εἰς τὸ ἀποστολικόν μου ἔργον».[13] Διότι τώρα, λέγει, δὲν ἐγνώρισα ἐγὼ πρῶτος, ἀλλὰ ἐγνωρίσθην πρῶτος. Διότι, ἐκεῖ ποὺ κατεδίωκε καὶ κατέστρεφε τὴν Ἐκκλησίαν, τὸν ἐκάλεσεν ὁ Χριστὸς καὶ τοῦ εἶπε: «Σαῦλε, Σαῦλε, διατί μὲ καταδιώκεις;»[14] Διὰ τοῦτο ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του κλητόν.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἔγραφε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς τοὺς Κορινθίους; Αὐτὴ ἡ Κόρινθος εἶναι μητρόπολις τῆς Ἀχαΐας καὶ εἶχε πλούσια πνευματικὰ χαρίσματα. Καὶ πολὺ εὐλόγως. Πρώτη ἀπήλαυσε τὴν γλῶσσαν τοῦ Παύλου καὶ ὅπως ἡ ἄμπελος ποὺ ηὐτύχησε νὰ ἔχη ἄριστον καὶ ἐπιμελῆ γεωργόν, εἶναι φουντωμένη ἀπὸ τὰ πολλὰ φύλλα καὶ γεμάτη διαρκῶς ἀπὸ πλούσιον καρπόν, E ἔτσι καὶ ἡ πόλις ἐκείνη, καθὼς ἤκουσε πρώτη τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου ὡσὰν τὴν φροντίδα ἑνὸς ἀρίστου γεωργοῦ καὶ ἀπήλαυσεν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν σοφίαν του, εἶχεν ἄφθονα ὅλα τὰ ἀγαθά. Καὶ δὲν εἶχε μόνον πλοῦτον πνευματικῶν ἀγαθῶν. Ἀλλὰ εἶχε καὶ μεγάλην ἀφθονίαν ὑλι-

11. Α' Κορινθ. 15, 10.
12. Ἰωάνν. 15, 16.
13. Α' Κορινθ. 13, 12.
14. Πράξ. 9, 4.

κῶν ἀγαθῶν. Καὶ πράγματι, ὑπερεῖχε τῶν ἄλλων πόλεων καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν σοφίαν καὶ εἰς τὸν πλοῦτον καὶ εἰς τὴν ἰσχύν. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν ὡδήγησαν εἰς τὴν ἔπαρσιν καὶ τὴν ἀλαζονείαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀλαζονείαν διεσπάσθη εἰς πολλὰ μέρη. Αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ὑπερηφανείας. 136 A Διασπᾷ τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης, ἀπομακρύνει τὸν πλησίον καὶ κάμνει τὸν ὑπερήφανον νὰ ζῇ εἰς τὴν μόνωσίν του. Καὶ ὅπως ἕνα τοῖχος, ὅταν φουσκώσῃ, διαλύει τὴν οἰκοδομήν, ἔτσι καὶ ἡ ἐπηρμένη ψυχὴ δὲν ἀνέχεται τὴν σχέσιν μὲ ἄλλον, πρᾶγμα ποὺ ἔπαθε καὶ ἡ Κόρινθος τότε. Καὶ ἐστασίαζον μεταξύ των καὶ διῄρουν τὴν Ἐκκλησίαν εἰς πολλὰ μέρη καὶ διώρισαν ἀναριθμήτους ἄλλους διδασκάλους των καί, χωρισμένοι εἰς ὁμάδας καὶ φατρίας, ἔβλαψαν τὸ κῦρος τῆς Ἐκκλησίας. Διότι ἡ Ἐκκλησία διατηρεῖ τὸ κῦρος της, ὅταν οἱ πιστοὶ εἶναι ἡνωμένοι ὡς ἓν σῶμα.

Πρέπει τώρα νὰ σᾶς ἀποδείξω ὅλα αὐτά. B ὅτι δηλαδὴ πρῶτοι οἱ Κορίνθιοι ἐχάρησαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου, ὅτι εἶχον ἄφθονον πνευματικὸν πλοῦτον, ὅτι ὑπερεῖχον καὶ εἰς τὰ ὑλικὰ ἀγαθὰ ὅτι δι' αὐτὸ ἔγιναν ἀλαζόνες καὶ διεσπάσθησαν καὶ ἄλλοι προσεχώρησαν εἰς τοὺς μὲν καὶ ἄλλοι εἰς τοὺς δέ. Ὅτι ἐχάρησαν πρῶτοι αὐτοὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου, ἄκουσε πῶς τὸ ἐδήλωσεν αὐτὸ ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος: «Ἐὰν ἔχετε πάρα πολλοὺς παιδαγωγοὺς καὶ διδασκάλους κατὰ Χριστόν, δὲν ἔχετε ὅμως πολλοὺς πατέρας. Ἕνα καὶ μόνον ἔχετε πνευματικὸν πατέρα, ἐμέ. Διότι μὲ τὴν χάριν ποὺ μοῦ ἔδωσεν ἡ κοινωνία καὶ ἡ σχέσις μου μὲ τὸν Χριστόν, διὰ μέσου τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ σᾶς ἐγέννησα πνευματικῶς».[15] Καὶ αὐτὸς ποὺ γεννᾷ, πρῶτος φέρει εἰς φῶς τὸ τέκνον. Καὶ πάλιν λέγει: «Ἐγὼ ὁ Παῦλος ἐφύτευσα εἰς σᾶς μὲ τὸ κήρυγμά μου τὴν πίστιν, ὁ Ἀπολλὼς ἐπότισε τὴν νεοφυτευμένην πίστιν σας».[16] C Ἐδῶ ὑπογραμμίζει ὅτι πρῶτος αὐτὸς ἔρριψε τὸν σπόρον τῆς διδασκαλίας. Ὅτι πάλιν οἱ Κορίνθιοι εἶχον ἄφθονα πνευματικὰ χαρίσματα, καταφαίνεται ἀπὸ τὰ ἑξῆς: «Εὐχαριστῶ τὸν Θεόν μου διὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία σᾶς ἐδόθη ὡς καρπὸς τῆς κοινωνίας σας μὲ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Διότι ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνίαν καὶ τὴν ἕνωσιν μὲ αὐτὸν ἐγίνατε πλούσιοι εἰς ὅλα, ὥστε νὰ μὴ ὑπολείπεσθε εἰς κανένα χάρισμα».[17] Ὅτι ἦσαν κοινωνοὶ τῆς ἀρ-

15. Α' Κορινθ. 4, 15.
16. Α' Κορινθ. 3, 6.
17. Α' Κορινθ. 1, 4 - 5.

χαίας σοφίας, μᾶς τὸ ἐφανέρωσε μὲ τοὺς πολλοὺς καὶ μακροὺς λόγους ποὺ κατευθύνει ἐναντίον τῆς ἀρχαίας σοφίας. Ἐνῷ αὐτὸ δὲν τὸ κάμνει μὲ εὐκολίαν εἰς καμμίαν ἄλλην ἐπιστολήν, ἐδῶ χρησιμοποιεῖ πολλὰς μάλιστα κατηγορίας. Καὶ πολὺ εὐλόγως. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ φλεγμονὴ εἰς τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας προῆλθεν ἀπὸ ἐκεῖ, δι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς ἐκεῖ κάμνει τὴν τομήν, λέγων τὰ ἑξῆς: D «Διότι ὁ Χριστὸς δὲν μοῦ ἀνέθεσε τὴν διακονίαν τοῦ ἀποστόλου διὰ νὰ βαπτίζω, πρᾶγμα ποὺ μπορεῖ νὰ κάμῃ καὶ ἕνας ἁπλοῦς λειτουργός. Ἀλλὰ μὲ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς νὰ κηρύττω τὸ Εὐαγγέλιον. Καὶ νὰ τὸ κηρύττω ὄχι μὲ ἀνθρωπίνην τέχνην καὶ ἀπατηλὰ ἐπιχειρήματα, ὥστε νὰ παρουσιάζεται ἡ διδασκαλία μου σαφὴ καὶ λαμπρά, διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὴν θείαν του δύναμιν τὸ περὶ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ κήρυγμα».[18] Κοίταξε πόσον ἐντόνως κατηγορεῖ τὴν ἀρχαίαν σοφίαν, ὄχι μόνον διότι φαίνεται, ὅτι δὲν συντελεῖ καθόλου πρὸς τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ ἀκόμη ἀποτελεῖ καὶ ἐμπόδιον.

Τὰ λαμπρὰ δηλαδὴ σώματα καὶ τὰ καλοκαμωμένα καὶ ὡραῖα πρόσωπα, ἂν τοὺς προσθέσῃς μὲ τεχνητὰ μέσα καὶ ἄλλον καλλωπισμόν, χάνουν τὴν ἰδικήν των λαμπρὰν ὡραιότητα, διότι μοιράζονται τὸν ἔπαινον τοῦ κάλλους μὲ τὰ διάφορα ψιμμύθια. Ἂν ὅμως δὲν προσθέσῃς εἰς αὐτὰ τίποτε, προβάλλεις περισσότερον τὸ κάλλος, E διότι ἡ φυσικὴ ὡραιότης ἀγωνίζεται μόνη της καὶ καρποῦται ὁλόκληρον τὸν ἔπαινον καὶ τὸν θαυμασμόν. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν πνευματικὴν νύμφην, ἂν εἰσαγάγῃς εἰς αὐτὴν κάτι πρόσθετον καὶ ξένον ἢ πλοῦτον ἢ δύναμιν ἢ ρητορείαν, κατέστρεψες τὴν λάμψιν της, διότι δὲν ἀφίνεις νὰ φανῇ ὁλόκληρον τὸ ἀξιοθαύμαστόν της, ἀλλὰ καταμερίζεις τὴν δόξαν της εἰς πολλὰ μέρη. Ἐὰν ὅμως τὴν ἀφήσῃς νὰ ἀγωνισθῇ μόνη της, καὶ κρατήσῃς μακρὰν αὐτῆς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, τότε ἀκριβῶς θὰ φανῇ ὅλον τὸ κάλλος της, τότε θὰ λάμψῃ καθαρὰ ἡ ἀκαταμάχητος ἰσχύς της, ὅταν, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην οὔτε ἀπὸ πλοῦτον, οὔτε σοφίαν, οὔτε ἐξουσίαν, οὔτε εὐγένειαν, οὔτε ἄλλο τίποτε ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, 137 A δύναται νὰ ὑπερισχύῃ ὅλων, καὶ μὲ ἀνθρώπους ταπεινοὺς καὶ ἀσήμους καὶ ἀπόρους καὶ πτωχοὺς καὶ ἁπλοϊκούς, νὰ καταινικᾷ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ρήτορας καὶ φιλοσόφους καὶ τυράννους καὶ ὅλην γενικῶς τὴν οἰκουμένην. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ

18. Α' Κορινθ. 1, 17.

Παῦλος ἔλεγε: «Δὲν ἦλθον νὰ σᾶς διακηρύξω τὴν μαρτυρίαν ἐκείνων, ποὺ ἔκαμεν ὁ Θεὸς διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, μὲ ὑπεροχὴν λόγου ἢ δεξιότητα συλλογισμοῦ καὶ ἐπιχειρημάτων».[19] Ἐπίσης: «Ὁ Θεὸς ἐξέλεξεν ἐκείνους, ποὺ ὁ κόσμος περιφρονεῖ ὡς μωροὺς καὶ ἀνοήτους, διὰ νὰ καταντροπιάσῃ τοὺς σοφούς».[20] Δὲν εἶπε ἁπλῶς «οἱ μωροί», ἀλλὰ «οἱ διὰ τὸν κόσμον μωροί». Πάντως ὅσοι θεωροῦνται ἀπὸ τὸν κόσμον «μωροί», δὲν θεωροῦνται καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν «μωροί». Ἀλλὰ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐδῶ θεωροῦνται ὅτι εἶναι ἀνόητοι, ἀπὸ τὸν Θεὸν θεωροῦνται οἱ σοφώτεροι ὅλων. B Ὅπως καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον ζοῦν μέσα εἰς τὴν πτωχείαν, διὰ τὸν Θεὸν εἶναι οἱ πλουσιώτεροι ὅλων. Διότι καὶ ἐκεῖνος ὁ Λάζαρος, ποὺ ἦταν ὁ πτωχότερος ὅλων εἰς τὸν κόσμον, ἦτο ὁ πλουσιώτερος ὅλων εἰς τοὺς οὐρανούς. Μωρίαν λοιπὸν τοῦ κόσμου ὀνομάζει αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν ἀκονισμένην γλῶσσαν, ποὺ δὲν κατέχουν τὴν ἀρχαίαν σοφίαν, ποὺ δὲν ἔχουν εὐγλωττίαν. Καὶ αὐτούς, λέγει, ἐξέλεξεν ὁ Θεός, διὰ νὰ καταισχύνῃ τοὺς σοφούς.

Εἰπέ μου, πῶς ἐκεῖνοι καταισχύνονται ἀπὸ αὐτούς; Μὲ τὴν πεῖραν τῶν ἰδίων τῶν πραγμάτων. Ὅταν π.χ. τὴν χήραν, ποὺ κάθεται ἔξω καὶ ζητιανεύει καὶ πολλάς φοράς εἶναι ἀνάπηρος εἰς τὸ σῶμα, τὴν ἐρωτήσῃς διὰ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, διὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων, C διὰ τὴν θείαν πρόνοιαν, διὰ τὴν κατ' ἀξίαν ἀντάμειψιν, διὰ τὴν λογοδοσίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ φοβερὸν δικαστήριον, διὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἐπιφυλάσσονται διὰ τοὺς ἐναρέτους, διὰ τὰς τιμωρίας ποὺ ἀναμένουν τοὺς ἁμαρτωλούς, δι' ὅλα τὰ ἄλλα, ἐ λοιπόν, αὐτὴ ἡ χήρα θὰ ἀπαντήσῃ δι' ὅλα μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν καὶ γνῶσιν. Ἐνῶ ὁ φιλόσοφος, ποὺ καμαρώνει μὲ τὴν μακρὰν κόμην καὶ τὴν δακτηρίαν, ὕστερ' ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ πολυδαιδάλους λόγους, μετὰ τὰς πολλὰς καὶ ἀσχέτους φλυαρίας, δὲν θὰ δυνηθῇ οὔτε νὰ ἀνοίξῃ οὔτε νὰ ξεκλειδώσῃ τὸ στόμα του καὶ νὰ ὁμιλήσῃ δι' αὐτά. Τότε θὰ μάθῃς καλῶς πῶς «ὁ Θεὸς ἐξέλεξε τοὺς μωροὺς τοῦ κόσμου, διὰ νὰ καταισχύνῃ τοὺς σοφούς». D Αὐτὰ λοιπὸν ποὺ ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴν ἀλαζονείαν των καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εὕρουν, διότι ἔμειναν μακρὰν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πνεύματος καὶ ἐστήριξαν τὸ πᾶν εἰς τὴν ἰδικήν των λογι-

19. Α' Κορινθ. 2, 1.
20. Α' Κορινθ. 1, 27.

κήν, αὐτὰ ὅλα τὰ ἔμαθαν μὲ ἀκρίβειαν οἱ πτωχοὶ καὶ παραπεταμένοι, οἱ ἀποστερημένοι ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρικὴν μόρφωσιν, διότι ἀφωσιώθησαν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν οὐρανῶν. Καὶ δὲν σταματᾷ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὸ «κατηγορῶ» του ἐναντίον τῆς εἰδωλολατρικῆς σοφίας, ἀλλὰ προσθέτει καὶ ἄλλα περισσότερα ἀκόμη. «Ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου εἶναι μωρία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ».[21] E Καὶ εἰς μίαν παραίνεσιν πρὸς τοὺς ἀκροατάς του, ἐπιτίθεται ἐναντίον τῶν «σοφῶν» μὲ ἀσυνήθη σφοδρότητα καὶ δηκτικότητα, ὅταν λέγῃ: «Ἐὰν κανεὶς νομίζῃ, ὅτι εἶναι σοφὸς μεταξύ σας, ἐπειδὴ ἔχει τὴν σοφίαν τοῦ μακρὰν ἀπὸ τὸν Θεὸν κόσμου, αὐτὸς ἂς γίνῃ μωρὸς ἐγκολπούμενος τὸ κήρυγμα, ποὺ ὁ κόσμος τὸ θεωρεῖ μωρίαν, καὶ ἂς παύσῃ νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν σοφίαν του καὶ εἰς τὴν κρίσιν του, διὰ νὰ γίνῃ πραγματικὰ σοφός».[22] Καὶ πάλιν: «Διότι ἔχει γραφῇ: Θὰ ἐξαφανίσω τὴν σοφίαν αὐτῶν ποὺ παρουσιάζονται ὡς σοφοὶ καὶ θὰ παραμερίσω εἰς ἀνωφελῆ καὶ ἄχρηστον τὴν φρόνησιν ἐκείνων, ποὺ κομπάζουν μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι εἶναι συνετοί».[23] Καὶ πάλιν: «Ὁ Κύριος γνωρίζει καλὰ τὰς σκέψεις καὶ τοὺς συλλογισμοὺς τῶν σοφῶν, ὅτι εἶναι μάταιοι καὶ δὲν φέρουν καμμίαν πρακτικὴν ὠφέλειαν».[24]

Ἀλλά, ὅτι οἱ Κορίνθιοι μετεῖχαν τῆς ἀρχαίας σοφίας εἶναι φανερὸν ἀπὸ ὅλ' αὐτά. Ὅτι ὅμως ἦσαν ὑπερήφανοι καὶ ἐπηρμένοι, πάλιν εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἐπιστολήν. 138 A Ἀφοῦ δηλαδὴ κατηγόρησεν ἐκεῖνον ποὺ ἐξετράπη εἰς πορνείας, προσέθεσε τὰ ἑξῆς: «Καὶ σεῖς ἐξακολουθεῖτε νὰ εἶσθε φαντασμένοι καὶ φουσκωμένοι διὰ τὴν σοφίαν σας».[25] Ὅτι δὲ ἀπὸ τὴν ἀλαζονείαν των ὡδηγήθησαν εἰς ἔριδας μεταξύ των, καὶ αὐτὸ τὸ ἐδήλωσεν, ὅταν λέγῃ: «Ἐφ' ὅσον μεταξύ σας ὑπάρχουν φθόνος καὶ φιλονικεία καὶ διαιρέσεις, δὲν εἶσθε ἄνθρωποι κυριευμένοι ἀπὸ σαρκικὰ ἐλατήρια καὶ πάθη καὶ δὲν συμπεριφέρεσθε μὲ διαγωγὴν ἀνθρώπου κοινοῦ καὶ μὴ ἀναγεννημένου;» Καὶ ποῖος ἦτο ὁ τρόπος τῆς μεταξύ των ἔριδος; Ἐμοιράσθησαν εἰς πολλοὺς ἄρχοντας καὶ διὰ τοῦτο τοὺς λέγει: «Μὲ αὐτὸ ποὺ λέγω, ἐννοῶ τοῦτο, ὅτι καθένας ἀπὸ σᾶς λέγει καυχώμενος: Ἐγὼ μὲν εἶμαι τοῦ Παύλου, ἐγὼ δέ, λέγει ὁ ἄλλος, εἶμαι τοῦ Ἀπολλώ. Καὶ ὁ τρίτος λέγει· ἐγὼ

21. Α' Κορινθ. 3, 19.
22. Α' Κορινθ. 3, 18.
23. Α' Κορινθ. 1, 19.
24. Α' Κορινθ. 3, 20.
25. Α' Κορινθ. 5, 2.

ἀνήκω εἰς τὸν Κηφᾶν».[26] Αὐτὰ τὰ ἔλεγεν, ὄχι ἐπειδὴ ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Κηφᾶ καὶ τοῦ Ἀπολλώ, B ἀλλὰ μὲ τὰ ὀνόματα αὐτὰ θέλει ν' ἀποκρύψῃ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς στάσεως, ὥστε μὲ τὴν ἀπόκρυψιν αὐτῶν, νὰ μὴ τοὺς καταστήσῃ περισσότερον ἐριστικοὺς καὶ τοὺς φέρῃ εἰς μεγαλυτέραν ἀναισχυντίαν. Ὅτι πράγματι δὲν κατεταισσον τοὺς ἑαυτούς των εἰς τὸν Παῦλον, Πέτρον καὶ Ἀπολλώ, ἀλλὰ εἰς μερικοὺς ἄλλους, γίνεται καὶ τοῦτο φανερὸν ἀπὸ τὰ ἑξῆς: Ἀφοῦ τοὺς κατηγόρησε διὰ τὴν διάστασιν αὐτήν, πάλιν προσέθεσε: «Αὐτὰ δὲ ποὺ σᾶς εἶπα, ἀδελφοί, τὰ μετέτρεψα ὥστε νὰ ἐφαρμόζουν εἰς τὸν ἑαυτόν μου καὶ εἰς τὸν Ἀπολλὼ πρὸς ὠφέλειαν ἰδικήν σας, διὰ νὰ μάθετε δηλαδὴ μὲ τὸ παράδειγμά μου νὰ μὴ σχηματίζετε διὰ τὸν ἑαυτόν σας φρόνημα παραπάνω ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι γραμμένον καὶ μᾶς παραγγέλλει ἡ Γραφή, διὰ νὰ μὴ φουσκώνετε καὶ ὑπερηφανεύεσθε ὁ ἕνας μαθητής, κατὰ τοῦ ἄλλου μαθητοῦ, ποὺ ἔχει ἀρχηγὸν καὶ διδάσκαλον τὸν ἄλλον».[27] Διότι πολλοὶ ἀνίδεοι, ποὺ δὲν εἶχον προσωπικὴν ἀξίαν διὰ νὰ ἐπαίρωνται, καὶ ἔτσι δὲν ἠδύναντο νὰ προκαλοῦν οὔτε τοὺς πλησίον, C ὥρισαν ἀρχηγούς των μερικοὺς ἄλλους καὶ ἐπεκαλοῦντο καὶ ἐχρησιμοποίουν τὰς ἀρετὰς ἐκείνων διὰ νὰ ὑπερηφανεύωνται καὶ νὰ ἐπιδεικνύωνται εἰς τοὺς ἄλλους. Καὶ ἡ σοφία αὐτῶν τῶν ἀρχηγῶν καὶ διδασκάλων των ἔγινε δι' αὐτοὺς πρόφασις νὰ ὑπερηφανεύωνται ἐναντίον τῶν ἄλλων. Πρᾶγμα ποὺ ἐφανέρωνεν ἐσχάτην δοξομανίαν. Νὰ μὴν ἔχῃς δηλαδὴ προσωπικὴν ἀξίαν διὰ τὴν ὁποίαν νὰ εἶσαι ὑπερήφανος, καὶ νὰ ἐπικαλεῖσαι τὴν ἀξίαν τῶν ἄλλων διὰ νὰ ἀλαζονεύεσαι ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἔπαρσιν καὶ εἶχον χωρισθῆ εἰς ἀνταγωνιστικὰς φατρίας, καὶ εἶχον διαιρεθῆ εἰς πολλὰς ὁμάδας καὶ ὑπερηφανεύοντο διὰ τὴν διδασκαλίαν των, ὅτι δῆθεν ἀπὸ μόνοι των μὲ τὴν προσωπικήν των δύναμιν ἀνεκάλυψαν τὰ δόγματα τῆς ἀληθείας καὶ ὅτι δὲν τὰ ἐδέχθησαν ἄνωθεν ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, D ὁ Παῦλος ἤθελε νὰ καταστείλῃ τὴν ἔπαρσιν αὐτὴν καὶ δι' αὐτὸ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐκάλεσε τὸν ἑαυτόν του «κλητόν», ὡσὰν νὰ τοὺς ἔλεγεν: Ἐὰν ἐγὼ ὁ διδάσκαλος δὲν εὗρον τίποτε μὲ τὴν προσωπικήν μου ἱκανότητα, οὔτε ἐγὼ προσῆλθον πρῶτος εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ προσ-

26. Α' Κορινθ. 1, 12.
27. Α' Κορινθ. 4, 6.

εκλήθην ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τότε ὑπήκουσα, πῶς σεῖς οἱ μαθηταί, ποὺ ἐδέχθητε ἀπὸ ἐμὲ τὰ δόγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, δύνασθε νὰ καυχᾶσθε, ὅτι δῆθεν ὑπήρξατε σεῖς οἱ ἐφευρέται των; Διὰ τοῦτο καὶ προχωρῶν παρακάτω ἔλεγεν εἰς αὐτούς: «Διότι ποῖος σὲ θεωρεῖ καλύτερον καὶ ὑπεροχώτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους; Ποῖον δὲ χάρισμα ἔχεις, τὸ ὁποῖον δὲν ἔλαβες ἀπὸ τὸν Θεόν; Ὅλα ἀπὸ τὸν Θεὸν τὰ ἔχεις. Ἐὰν δὲ κάθε τι ποὺ ἔχεις τὸ ἔλαβες ἀπὸ τὸν Θεόν, διατί καυχᾶσαι σὰν νὰ μὴ ἔλαβες τίποτε;».[28] Αὐτὸ τὸ «κλητός» δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ διδασκαλία ταπεινοφροσύνης καὶ κατάλυσις τῆς ἐπάρσεως καὶ καταστολὴ κάθε εἴδους ἀλαζονείας. E Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε, τίποτε ἀπολύτως ποὺ νὰ μᾶς συγκρατῇ καὶ νὰ μᾶς συνδέῃ τόσον, ὅσον ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ὁποία μᾶς καθιστᾶ μετριοπαθεῖς, σεμνοὺς καὶ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν οἴησιν. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐγνώριζε καὶ ὁ Χριστὸς καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πνευματικῆς ἐκείνης διδασκαλίας, εἰσέρχεται εἰς τὴν παραίνεσιν μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην καί, μόλις ἤνοιξε τὸ στόμα του, αὐτὸν τὸν νόμον εἰσήγαγε πρῶτον μὲ τοὺς ἑξῆς λόγους: «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ ταπεινῶς συναισθάνονται τὴν πνευματικὴν πτωχείαν των καὶ τὴν ἐξάρτησιν ὁλοκλήρου τοῦ ἑαυτοῦ των ἀπὸ τὸν Θεόν».[29] 139 A Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ οἰκοδομήσῃ μεγάλην καὶ λαμπρὰν οἰκίαν κατασκευάζει ἀνάλογον θεμέλιον, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ βαστάσῃ τὸ βάρος τῆς οἰκοδομῆς, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ἀνεγείρων εἰς τὰς ψυχάς των τὴν μεγάλην ἐκείνην οἰκοδομὴν τῆς διδασκαλίας, θέτει ἐξ ἀρχῆς τὴν παραίνεσιν τῆς ταπεινοφροσύνης διὰ ν' ἀποτελῇ θεμέλιον καὶ σταθερὰν τρόπιδα καὶ βάσιν στερεὰν καὶ ἀμετακίνητον. Καὶ τοῦτο, διότι ἐγνώριζεν, ὅτι ἂν αὐτὴ ριζωθῇ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν, ὅλα τὰ ἄλλα μέρη τῆς ἀρετῆς δύνανται νὰ οἰκοδομηθοῦν μὲ ἀσφάλειαν. Ὅπως λοιπόν, ὅταν λείπῃ αὐτή, καὶ ἂν ἐπιτύχῃ ν' ἀποκτήσῃ κανεὶς ὅλας τὰς ἄλλας ἀρετάς, ἐκοπίασε ματαίως καὶ ὄχι δι' ἐκεῖνο ποὺ ἔπρεπε B ὡσὰν ἐκεῖνον ποὺ ἔκτισε οἰκίαν ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον καὶ ὑπέμεινε μὲν ὅλους τοὺς κόπους ἀλλὰ δὲν ἐκέρδισε τίποτε, ἐπειδὴ δὲν κατεσκεύασε ἀσφαλῆ θεμέλια, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ ἐπέτυχεν ὁ,τιδήποτε ἀγαθὸν μακρὰν ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνην, οὐσιαστικῶς ἔχασε καὶ κατέστρεψε τὰ πάντα.

28. Α' Κορινθ. 4, 7.
29. Ματθ. 5, 3.

Ὅταν ὁμιλῶ διὰ ταπεινοφροσύνην, δὲν ἐννοῶ τὴν ταπεινοφροσύνην εἰς τοὺς λόγους οὔτε αὐτὴν ποὺ ὑπάρχει εἰς τὸν τρόπον τῆς ὁμιλίας, ἀλλὰ τὴν ταπεινοφροσύνην ποὺ ἑδρεύει εἰς τὴν διάνοιαν, τὴν ταπεινοφροσύνην τῆς ψυχῆς, τῆς συνειδήσεως, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ βλέπῃ μόνον ὁ Θεός. Φθάνει αὐτὴ ἡ ἀρετή, ὅταν καὶ μόνη της ἐμφανίζεται πολλάς φοράς, νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν Θεόν. Καὶ τοῦτο τὸ ἀπέδειξεν ὁ Τελώνης. Ἐνῷ δηλαδὴ δὲν εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ κανένα ἀγαθόν, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὰ κατορθώματά του, εἶπε μόνον «Κύριε καὶ Θεέ μου, σπλαχνίσου με καὶ συγχώρησέ με τὸν ἁμαρτωλόν»[30] καὶ ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὸν ναὸν εἰς τὴν οἰκίαν του δικαιωμένος περισσότερον ἀπὸ τὸν Φαρισαῖον. C Καὶ ὅμως οἱ λόγοι αὐτοὶ δὲν ἦσαν κἂν λόγοι ταπεινοφροσύνης; ἀλλὰ μόνον ὀρθοφροσύνης. Διότι ταπεινοφροσύνη εἶναι νὰ ἔχῃ κανεὶς τὴν συνείδησιν, ὅτι ἔπραξε σημαντικὰ ἔργα εἰς τὴν ζωήν του, καὶ νὰ μὴ εἶναι φαντασμένος. Ἐνῷ ὀρθοφροσύνη εἶναι, ὅταν εἶναι κανεὶς ἁμαρτωλὸς καὶ τὸ ὁμολογεῖ.

Ἐὰν τώρα αὐτός, ποὺ εἶχε συνείδησιν ὅτι δὲν εἶχε πράξει κανένα καλόν, ἐπειδὴ ὡμολόγησε αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, τόσον πολὺ ἀπέσπασε τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ, τότε πόσην παρρησίαν θὰ ἀπολαύσουν αὐτοὶ ποὺ ἐνῷ ἔχουν νὰ εἴπουν διὰ τὸν ἑαυτόν των πολλὰ λαμπρὰ καὶ ἐνάρετα ἔργα, τὰ ἀποσιωποῦν ὅλ' αὐτὰ καὶ καταλέγουν τὸν ἑαυτόν των μεταξὺ τῶν ἐσχάτων; Ὅπως ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ ὁ Παῦλος. D Διότι, ἐνῷ ἦτο πρῶτος μεταξὺ τῶν δικαίων, ἔλεγεν ὅτι εἶναι ὁ πρῶτος μεταξὺ τῶν ἁμαρτωλῶν. Καὶ δὲν τὸ ἔλεγε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπίστευεν, διότι ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν διδάσκαλον Χριστόν, ὅτι πρέπει, ἀφοῦ τὰ κάμῃ κανεὶς ὅλα ὅσα διέταξεν ὁ Θεὸς διὰ τῶν ἐντολῶν του, νὰ ὀνομάζῃ τὸν ἑαυτόν του ἄχρηστον δοῦλον. Αὐτὸ εἶναι ταπεινοφροσύνη, αὐτὸν νὰ μιμηθῆτε, ὅσοι ἔχετε εἰς τὸ ἐνεργητικόν σας καλὰς πράξεις. Ἐνῷ ὅσοι εἶσθε πλήρεις ἁμαρτιῶν νὰ μιμηθῆτε τὸν τελώνην, καὶ νὰ ὁμολογῶμεν ὅτι εἴμεθα ἁμαρτωλοί, ὅπως καὶ εἴμεθα, καὶ νὰ κτυπῶμεν τὸ στῆθος καὶ νὰ πείθωμεν τὴν διάνοιάν μας νὰ μὴ ἔχῃ μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτόν μας. Μιὰ τέτοια ἐσωτερικὴ διάθεσις εἶναι ἀρκετὴ ὡς προσφορὰ καὶ θυσία πρὸς τὸν Θεόν. Ὅπως ἔλεγε καὶ ὁ Δαυΐδ: «Εὐπρόσδεκτος θυσία πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι ψυχὴ συντετριμμένη ἀπὸ τὸν πόνον

30. Λουκ. 18, 13.

καὶ τὴν συναίσθησιν τῆς ἁμαρτίας. Καρδίαν ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἔχει συντριβῆ ἀπὸ τὴν μετάνοιαν καὶ ἔχει ταπεινωθῆ, ὁ πανάγαθος καὶ πολυέλεος Θεὸς οὐδέποτε θὰ τὴν ἐξουθενώσῃ».[31] E Δὲν εἶπεν ἁπλῶς ταπεινωμένην, ἀλλὰ καὶ συντετριμμένην. Διότι ἡ συντριβὴ προϋποθέτει καὶ ἀπονεύρωσιν. Καὶ δὲν δύναται, ἐὰν θέλῃ, νὰ ὁδηγηθῇ εἰς ἔπαρσιν. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὴν ψυχήν μας νὰ μὴ τὴν ταπεινώσωμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν συντρίψωμεν καὶ νὰ τὴν κατανύξωμεν. Καὶ συντρίβεται ἡ ψυχή, ὅταν ἐνθυμῆται συνεχῶς τὰ ἁμαρτήματά της. Ἂν ἔτσι τὴν ταπεινώσωμεν, τότε καὶ ἂν θέλῃ, δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ὑπερηφανευθῇ, διότι, καθὼς θὰ πηγαίνῃ νὰ διεγερθῇ, θὰ τὴν ἀναχαιτίζῃ ἡ συνείδησις, 140 A ὡσὰν χαλινὸς καὶ θὰ τὴν καταστέλλῃ καὶ θὰ τὴν πείθῃ νὰ εἶναι μετριοπαθὴς εἰς ὅλα. Ἔτσι θὰ δυνηθῶμεν νὰ εὕρωμεν πλησίον τοῦ Θεοῦ ἐπιείκειαν καὶ χάριν. «Ὅσον μεγαλύτερος εἶσαι», λέγει, «τόσον περισσότερον ταπείνωσε τὸν ἑαυτόν σου καὶ θὰ εὕρῃς χάριν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου».[32] Καὶ ὅποιος εὕρῃ χάριν πλησίον τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ αἰσθανθῇ εἰς τὴν ζωήν του τίποτε τὸ φοβερόν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον θὰ δυνηθῇ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ ἀντιμετωπίσῃ εὐκόλως ὅλα τὰ δεινὰ καὶ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν νὰ διαφύγῃ τὰς τιμωρίας ποὺ ἐπιφυλάσσονται διὰ τοὺς ἁμαρτωλούς. Διότι θὰ προπορεύεται ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ἐξευμενίζῃ τὰ πάντα. Τὴν ὁποίαν εἴθε νὰ ἀπολαύσωμεν ὅλοι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου δόξα εἰς τὸν Πατέρα, μαζὶ καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

31. Ψαλμ. 50, 19.
32. Σειράχ 3, 16.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΦΗΤΙΚΗΝ ΡΗΣΙΝ Η ΟΠΟΙΑ ΛΕΓΕΙ: «ΕΓΩ Ο ΚΥΡΙΟΣ ΚΑΙ ΘΕΟΣ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΑ ΤΟ ΦΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΚΟΤΟΣ, ΚΑΜΝΩ ΕΙΡΗΝΗΝ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩ ΚΑΚΑ».[1]

Εἶναι ὀλίγα τὰ λόγια αὐτά, ἀλλὰ ἡ πηγὴ τοῦ μέλιτος εἶναι γλυκεῖα, ἑνὸς μέλιτος ποὺ δὲν ἔχει χορτασμόν. Διότι τὸ ὑλικὸν μέλι περιορίζει τὴν ἀπόλαυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν φθοράν. Ἐνῶ τὸ μέλι τῆς διδασκαλίας ἐγκρύπτεται εἰς τὴν συνείδησιν, ὅπου παρέχει διαρκῆ εὐφροσύνην καὶ μᾶς ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν. B Καὶ τὸ μὲν ὑλικὸν μέλι παράγεται ἀπὸ τὰ ἄνθη τῶν χόρτων, ἐνῷ τοῦτο ὑφαίνεται ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς. Ἀπὸ τὸ μέλι αὐτὸ σᾶς ἐχόρτασεν αὐτὸς ποὺ ὡμίλησε μὲ τόσην λαμπρότητα καὶ ἀπέσπασε τὸ βραβεῖον τῆς ὑπακοῆς καὶ σᾶς ὑπέδειξε τὴν ἰσχὺν τῆς ἀγάπης καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς πίστεως. Ἐμπρὸς λοιπόν, καὶ ἡμεῖς ἂς παραθέσωμεν εἰς σᾶς πάλιν τὴν συνηθισμένην τράπεζαν μὲ μεγάλην προθυμίαν. Καὶ πράγματι, χαίρομεν πολύ, διότι ἐνῷ διεξάγεται λαμπρὰ ἱπποδρομία, κατέφθασεν ἐδῶ τόσον πλῆθος, τὸ ὁποῖον κατεφρόνησε τὴν παρακολούθησίν της. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἡμεῖς κρατοῦμεν τὸν κρατῆρα μὲ μεγάλην γενναιοδωρίαν, ἕνα κρατῆρα ποὺ δὲν μεθᾷ, ἀλλὰ φέρει τὴν σωφροσύνην. C Διότι ὁ οἶνος τῶν Γραφῶν εἶναι τέτοιος, τέτοια εἶναι τὰ ἐδέσματα αὐτῆς τῆς τραπέζης. Δὲν παχαίνουν τὴν σάρκα. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγομεν, ὄχι διότι καταφρονοῦμεν τὴν φύσιν τῆς σαρκός, ἀλλὰ διότι προτιμῶμεν τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς. Οὔτε διότι ἀπορρίπτομεν τὴν χρῆσιν του, ἀλλὰ διότι καταδικάζομεν τὴν κατάχρησίν του. Διότι καὶ ὅταν φιλοσοφοῦμεν, πρέπει νὰ τὸ πράττωμεν κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ δίδωμεν λαβὴν εἰς τὰ στόματα τῶν αἱρετικῶν. Διότι τὸ σῶμα εἶναι κατώτερον μὲν ἀπὸ τὴν ψυχήν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐχθρικὸν πρὸς τὴν ψυχήν. Ἡ ψυχὴ εἶναι μὲν ἁπλῆ, ἐξυπηρετεῖται ὅμως ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ σώματος. Ὁ ἀριστοτέχνης Θεὸς δὲν συνέθεσε τοῦτο τὸ σύμπαν ἀπὸ

1. Ἠσ. 45, 7.

μίαν ἢ ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς οὐσίας, ἀλλὰ εἰσήγαγε ποικίλας καὶ διαφόρους φύσεις D ἐπιδεικνύων τὴν ἄπειρον σοφίαν του μὲ τὴν διαφορὰν τῶν πραγμάτων. Διότι δὲν ἐδημιούργησε μόνον τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν. Καὶ ὄχι μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἥλιον. Καὶ ὄχι μόνον τὸν ἥλιον, ἀλλὰ καὶ τὴν σελήνην. Καὶ ὄχι μόνον τὴν σελήνην, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀστέρας. Καὶ ὄχι μόνον τοὺς ἀστέρας, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀέρα. Καὶ ὄχι μόνον τὸν ἀέρα, ἀλλὰ καὶ τὰς νεφέλας. Ὄχι μόνον τὰς νεφέλας, ἀλλὰ καὶ τὸν αἰθέρα. Καὶ ὄχι μόνον τὸν αἰθέρα, ἀλλὰ καὶ τὰς λίμνας καὶ τὰς πηγὰς καὶ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση καὶ τοὺς λόφους καὶ τὰ λιβάδια καὶ τοὺς κήπους καὶ τοὺς σπόρους καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ποικίλα εἴδη τῶν χόρτων, καὶ τὰ διάφορα σχήματα, καὶ τὰς διαφόρους δυνάμεις, καὶ τὰς διαφόρους φύσεις, E ποὺ δύναται νὰ ἴδῃ κανεὶς περιερχόμενος ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Καὶ ἂν διατρέξῃ κανεὶς μὲ τὴν σκέψιν του ὁλόκληρον τὸ σῶμα τῆς οἰκουμένης, θὰ εἴπῃ μαζὶ μὲ τὸν προφήτην: «Πόσον μεγαλειώδη εἶναι τὰ ἔργα σου, Κύριε. Ὅλα τὰ ἐδημιούργησες μὲ ἄπειρον σοφίαν».[2]

Ὥστε, ἂν θέλῃς νὰ ἴδῃς θέαμα, ἄφησε ἐκεῖνο τὸ σατανικὸν καὶ ἐλθὲ εἰς τοῦτο τὸ πνευματικόν. Ἂν θέλῃς νὰ ἀκούσῃς λύραν, 146 A ἄφησε ἐκείνην τὴν μελῳδίαν καὶ ἐντείνων τὴν δύναμιν τῆς σκέψεως ἐλθὲ πρὸς αὐτὴν ἐδῶ, ἡ ὁποία σοῦ διεγείρει τὸ φρόνημα καὶ νευρώνει τὴν διάνοιάν σου. Κοίταξε πῶς διάφοροι φθόγγοι καὶ χορδαὶ ποικίλαι ἀναπέμπουν ἀπὸ παντοῦ μίαν καὶ παναρμόνιον μελῳδίαν πρὸς τὸν ἀριστοτέχνην Θεόν. Ὡσὰν ἕνας φθόγγος τοῦ πνεύματος, ποὺ σύγκειται ἀπὸ διαφόρους ἄλλους ἤχους, ἀλλὰ παράγει μίαν μελῳδίαν, τὴν δοξολογίαν πρὸς τὸν δημιουργόν. Καὶ ἠχοῦν αἱ χορδαὶ καὶ μόναι των, καθεμία χωριστά, ἠχοῦν ὅμως καὶ ὅλαι μαζί. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς πῶς ἠχοῦν χωριστά, κροῦσε μὲ τὸν λογισμὸν τὴν χορδὴν τοῦ οὐρανοῦ B καὶ θὰ ἀκούσῃς νὰ παράγῃ δυνατὸν ἦχον καὶ νὰ ἀναπέμπῃ δόξαν εἰς τὸν Θεόν. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον διέκρινε ὁ προφήτης καὶ ἔλεγεν: «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ οὐρανὸς ποὺ σὰν στερεὸς θόλος περιβάλλει τὴν γῆν, διακηρύττει, ὅτι εἶναι ἔργον του».[3] Ἀπὸ τὴν χορδὴν ἐκείνην νὰ μεταβῇς κατόπιν εἰς τὴν χορδὴν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς καὶ θὰ ἴδῃς, ὅτι οἱ ἀναδιδόμενοι φθόγγοι εἶναι γλυκύτεροι ἀπὸ τοὺς φθόγγους ὁποιασδή-

2. Ψαλμ. 103, 24.
3. Ψαλμ. 18, 2.

ποτε λύρας καὶ κιθάρας, καὶ πρὸ παντός, ἂν εἶναι ἕνας δεξιοτέχνης αὐτὸς ποὺ κρούει τὰς χορδάς. Καὶ πῶς ἠχοῦν, θὰ εἴπῃς. Ὁ οὐρανὸς δὲν κινεῖ κανένα στόμα, οὔτε γλῶσσαν, οὔτε οὐρανίσκον, οὔτε ὀδόντας, οὔτε χείλη. Πῶς λοιπὸν προέρχεται ἡ φωνή; C Πῶς ὁμιλεῖ ἡ ἡμέρα; Διότι αὐτὰ δὲν εἶναι φωνητικὰ ὄργανα, ἀλλὰ εἶναι ἡ τροχιὰ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύξ, εἶναι ἡ πάροδος τοῦ χρόνου. Διὰ νὰ μὴ θορυβηθῇ καὶ ταράσσεται κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἁπλοϊκωτέρους, ὅταν ἀκούῃ αὐτά, ἄκουσε πῶς ὁ προφήτης συναγωνίζεται πρὸς αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν. Ἀφοῦ δηλαδὴ εἶπε, ὅτι «οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ» καὶ ὅτι «κάθε ἡμέρα βροντοφωνεῖ εἰς τὴν ἐπομένην ἡμέραν καὶ κάθε νὺξ ἀναγγέλλει εἰς τὴν ἄλλην νύκτα γνῶσιν»,[4] δὲν ἐσταμάτησεν ἕως ἐδῶ, ἀλλὰ προσέθεσεν: «Οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους διαλαλοῦν οἱ οὐρανοί, δὲν εἶναι σιωπηλοὶ λόγοι ἀπὸ ἐκείνους τῶν ὁποίων αἱ φωναὶ δὲν ἀκούονται παντοῦ». Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει τὸ ἑξῆς. Ὄχι μόνον ἔχουν φωνὴν ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νὺξ καὶ ὁ οὐρανός, ἀλλὰ καὶ ἔχουν τέτοιαν φωνήν, ἡ ὁποία εἶναι εὐκρινεστέρα καὶ σαφεστέρα καὶ ἰσχυροτέρα ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην. D Πῶς καὶ κατὰ ποῖον τρόπον; Ἄκουσε τὴν ῥῆσιν αὐτήν: «Δὲν εἶναι σιωπηλοὶ λόγοι ἀπὸ ἐκείνους τῶν ὁποίων αἱ φωναὶ δὲν ἀκούονται παντοῦ». Τί εἶναι λοιπὸν αὐτό; Ἐγκώμιον τῆς φωνῆς, ἔπαινος τοῦ ἤχου. Διότι ἡ ἰδική μου φωνὴ εἶναι γνώριμος εἰς τὸν ὁμόγλωσσόν μου καὶ εἰς τὸν ἀλλόγλωσσον εἶναι ἄγνωστη. Παραδείγματος χάριν, ἐγὼ τώρα ὁμιλῶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ θὰ μὲ ἀκούσῃ καὶ θὰ μὲ κατανοήσῃ ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει αὐτὴν τὴν γλῶσσαν. Ἐνῷ ὁ Σκύθης καὶ ὁ Θρᾷξ καὶ ὁ Μαῦρος καὶ ὁ Ἰνδὸς δὲν θὰ μὲ ἐννοήσῃ. Διότι ἡ διαφορὰ τῆς γλώσσης δὲν ἐπιτρέπει νὰ κατανοηθῇ ἀπὸ αὐτὸν ὁ λόγος μου.

E Καὶ ἐγὼ πάλιν, ὅταν ὁμιλεῖ ὁ Σκύθης καὶ ὁ Θρᾷξ, δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ ἀκούσω, οὔτε ὁ ἕνας τὴν γλῶσσαν τοῦ ἄλλου. Ἐνῷ μὲ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν νύκτα καὶ τὴν ἡμέραν δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀλλὰ ἡ φωνή των εἶναι τέτοια, ὥστε ἀπὸ κάθε γλῶσσαν, ἀπὸ κάθε λαλιάν, ἀπὸ κάθε ἔθνος νὰ ἀκούεται καὶ νὰ εἶναι κατανοητὴ καὶ σαφής. Διὰ τοῦτο, ὅταν εἶπεν «οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ» καὶ
147 A «κάθε ἡμέρα βροντοφωνεῖ εἰς τὴν ἐπομένην ἡμέραν», προσέθεσεν: «Δὲν εἶναι λαλιαί, οὔτε λόγοι, τῶν ὁποίων αἱ φωναὶ δὲν ἀκούονται». Καὶ ἐννοεῖ τὰ ἑξῆς, ὅτι ἡ ἡμέρα καὶ

4. Ψαλμ. 18, 3.

ἡ νύκτα καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ὅλα τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ ἔχουν τέτοιαν λαλιὰν καὶ τέτοιαν γλῶσσαν, ὥστε εἰς ὅλας τὰς λαλιάς, δηλαδὴ εἰς ὅλας τὰς γλώσσας ὅλων τῶν ἐθνῶν νὰ κατανοῆται ἡ γλῶσσα των. Διότι δὲν ὑπάρχει, λέγει, λαλιά, δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει ἔθνος καὶ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἀκούεται καὶ νὰ μὴ κατανοῆται ἡ φωνὴ τοῦ οὐρανοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σκύθης, καὶ ὁ Θρᾷξ, καὶ ὁ Μαῦρος, καὶ ὁ Ἰνδός, καὶ ὁ Σαυρομάτης B καὶ κάθε λαλιὰ καὶ γλῶσσα καὶ κάθε ἔθνος θὰ δυνηθῇ νὰ κατανοήσῃ αὐτὴν τὴν φωνήν. Πῶς καὶ μὲ τί τρόπον; Ἄκουσέ το λοιπόν, διὰ νὰ μάθῃς πῶς ὁ οὐρανὸς ὁμιλεῖ μὲ τὴν σιωπήν του. Ὅταν δηλαδὴ ἴδῃς τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ, τὸ μέγεθός του, τὴν θέσιν του, τὴν ἔκτασιν, τὴν λαμπρότητα καὶ τὰ σκεφθῇς ὅλα αὐτὰ καὶ δοξάσῃς τὸν δημιουργὸν καὶ τὸν ἐπαινέσῃς, ἤδη ὁ οὐρανὸς ὡμίλησε καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν του ἀνέπεμψε δόξαν εἰς τὸν Θεόν. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ἐννοεῖ ἡ ῥῆσις, ὅτι «οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ». Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μὲ τὸ κάλλος καὶ τὴν λαμπρότητά των ὁδηγοῦν τὸν θεατὴν C εἰς τὸν θαυμασμὸν τοῦ δημιουργοῦ. Διότι, ὅταν ἴδῃς αὐτὸ τὸ ἔργον καὶ εἴπῃς «δόξα σοι ὁ Θεός, πόσον μέγα σῶμα ἐδημιούργησες καὶ τὸ ἔθεσες εἰς τὸ μέσον» ἤδη οἱ οὐρανοὶ ἀνέπεμψαν τὴν δόξαν αὐτὴν χρησιμοποιήσαντες τὴν γλῶσσαν σου καὶ προκαλέσαντες εἰς τὴν ὅρασίν σου τὸν θαυμασμόν. Ἔτσι μὲ τὴν σιωπήν των ἀναπέμπουν δόξαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ αὐτὴν τὴν φωνὴν ὅλοι τὴν ἀκούουν. Διότι δὲν τὴν κατανοοῦν μὲ τὴν ἀκοήν, ἀλλὰ μὲ τὴν ὅρασιν καὶ τὴν θέαν, ἡ ὅρασις δὲ εἶναι μία δι' ὅλους, ἂν καὶ ἡ γλῶσσα εἶναι διαφορετική, καὶ οἱ βάρβαροι καὶ οἱ Σκύθαι καὶ οἱ Θρᾷκες καὶ οἱ Μαῦροι καὶ οἱ Ἰνδοὶ ἀκούουν αὐτὴν τὴν φωνήν, D τὴν ἀκούουν δηλαδὴ βλέποντες τὸ θαυμαστὸν δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, θαυμάζοντες τὸ κάλλος, τὴν λαμπρότητα, τὸ μέγεθος καὶ ὅλας τὰς ἄλλας ἰδιότητας τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ὅσοι ἔχουν ὑγιὲς φρόνημα δοξολογοῦν τὸν δημιουργόν.

Τὸ ἴδιον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα. Ὅπως δηλαδὴ ὁ οὐρανὸς μὲ τὸ κάλλος, μὲ τὴν θέσιν, μὲ τὸ μέγεθος, μὲ τὴν λαμπρότητα, μὲ τὴν χρονικὴν διάρκειαν, τὴν χρησιμότητα, τὴν ἐνέργειαν καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα προκαλεῖ τὴν ἔκστασιν εἰς τὸν θεατήν, κάμνει ὥστε νὰ δοξολογῶμεν τὸν δημιουργόν, ἔτσι καὶ ἡ νύκτα καὶ ἡ ἡμέρα. Ὅταν δηλαδὴ ἴδῃς τὴν ἁρμονικὴν ἐναλλαγήν των καὶ πῶς ἡ ἡμέρα, ἀφοῦ συμπληρώσῃ τὸν κύκλον της, δὲν φιλονεικεῖ μὲ τὴν νύκτα, διὰ νὰ τὴν ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὰ ἰδι-

κά της ὅρια, E δὲν δεικνύει καμμίαν πλεονεξίαν, οὔτε, ἐπειδὴ εἶναι λαμπροτέρα ἀπὸ ἐκείνην, σπεύδει νὰ καταλάβῃ ὅλον τὸν χρόνον, ἀλλὰ ἀποχωρεῖ ἐπίσης, ὅταν ἴδῃς τὴν νύκτα νὰ κάμνῃ καὶ αὐτὴ τὸ ἴδιον, δηλαδὴ ἀφοῦ συμπληρώσῃ τὸν κύκλον της παραχωρεῖ τὴν θέσιν της εἰς τὴν ἡμέραν καὶ τοῦτο γίνεται ἐπὶ τόσα ἔτη καὶ δὲν προκαλεῖται οὐδεμία σύγχυσις οὔτε ταραχὴ καὶ οὔτε ἡ μία ἐξωθεῖ τὴν ἄλλην, οὔτε ἡ ἄλλη προσπαθεῖ νὰ πλεονεκτήσῃ εἰς βάρος ἐκείνης, ἂν καὶ εἶναι ἡ μία λαμπροτέρα καὶ ἡ ἄλλη σκοτεινοτέρα, πάλιν λοιπὸν ἀπὸ θαυμασμὸν πρὸς αὐτὴν τὴν ἁρμονίαν δὲν ἀναπέμπεις δόξαν εἰς τὸν Θεόν; 148 A Καὶ ὅπως δυὸ ἀδελφαί, ποὺ ἔχουν τὰς καλυτέρας διαθέσεις ἡ μία διὰ τὴν ἄλλην, μοιράζουν μὲ ἀκρίβειαν καὶ δικαιοσύνην τὴν πατρικὴν κληρονομίαν καὶ δὲν πλεονεκτεῖ ἡ μία εἰς βάρος τῆς ἄλλης, ἔτσι καὶ ἡ νύκτα μὲ τὴν ἡμέραν ἐμοίρασαν μεταξύ των τὸν χρόνον καὶ διατηροῦν τόσην ἰσότητα καὶ οὔτε κατ' ἐλάχιστον πλεονεκτεῖ ἡ μία τῆς ἄλλης, καθ' ὅσον μὲ τὴν ἰδίαν σας πεῖραν γνωρίζετε. Ἂς τὸ ἀκούουν αὐτὸ οἱ πλεονέκται, οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν νὰ ἐξώσουν τοὺς ἀδελφοὺς ἀπὸ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν. Ἂς σεβασθοῦν τὴν ἁρμονίαν τοῦ χρόνου, τὴν ἰσοτιμίαν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύκτας καὶ ἂς κατανικήσουν τὸ νόσημά των. Ἔτσι λοιπὸν «κάθε ἡμέρα βροντοφωνεῖ εἰς τὴν ἑπομένην ἡμέραν καὶ κάθε νύκτα ἀναγγέλλει εἰς τὴν ἄλλην νύκτα τὴν γνῶσιν», χωρὶς νὰ κραυγάζῃ ἀλλὰ μόνον μὲ τὴν τάξιν καὶ ἁρμονίαν B καὶ τὸν ρυθμόν, καὶ τὴν ἰσότητα, καὶ τὰ ἀπαραβίαστα μέτρα, καὶ ἀνακηρύττουν τὸν δημιουργόν, ὄχι εἰς μίαν μόνον γωνίαν τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ εἰς ὁλόκληρον τὴν ὑφήλιον.

Αὐταὶ αἱ φωναὶ ἀκούονται εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, διότι ὁ οὐρανὸς ἐκτείνεται παντοῦ, καὶ παντοῦ εἶναι ἡμέρα καὶ παντοῦ νύκτα, καὶ ἐκτείνουν τὴν διδασκαλίαν των καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Διὰ τοῦτο ὁ προφήτης δὲν εἶπεν ἁπλῶς ὅτι «οἱ οὐρανοὶ φθέγγονται δόξαν Θεοῦ», ἀλλὰ εἶπε «διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ» δηλαδὴ ἐκπαιδεύουν καὶ ἄλλους, C καὶ ἔχουν μαθητὰς τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ προβάλλουν ἐνώπιόν μας μέγιστον διδασκαλεῖον, ἀντὶ βιβλίων καὶ γραμμάτων, τὸ κάλλος τῆς ἰδικῆς των φύσεως, καὶ παρέχουν τὴν δυνατότητα εἰς ὅλους, καὶ εἰς τοὺς ἁπλοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τοὺς σοφούς, νὰ προσέλθουν καὶ νὰ μελετήσουν τὴν διδασκαλίαν διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία διδασκαλία ἐνυπάρχει εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὡς εἰς βιβλίον. Ἔτσι καὶ ἄνθρωποι χωρὶς νὰ ὁμιλοῦν ἀλλὰ μὲ τὴν σιγήν των διὰ μέσου ἄλλων δοξάζουν τὸν Θεόν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν: «Ἔτσι ἂς λάμψῃ τὸ φῶς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἴδουν τὰ καλά σας ἔργα καὶ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας, ποὺ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανούς».[6] D Ὅπως λοιπὸν ἕνας, ὅταν βλέπῃ τὸν λαμπρὸν βίον ἑνὸς ἀνθρώπου, καὶ ὅταν σιωπᾷ ὁ ἄνθρωπος αὐτός, δοξάζει τὸν Θεόν, ἔτσι καὶ ὅταν βλέπῃ τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ, δοξάζει τὸν δημιουργόν. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν «οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ», δηλαδὴ διηγοῦνται διὰ τῶν θεατῶν. «Κάθε ἡμέρα βροντοφωνεῖ εἰς τὴν ἑπομένην ἡμέραν καὶ κάθε νύκτα ἀναγγέλλει εἰς τὴν ἄλλην νύκτα τὴν γνῶσιν». Τὴν γνῶσιν. Ποίαν γνῶσιν; Διὰ τὴν ὕπαρξιν τοῦ δημιουργοῦ.

Ὅπως δηλαδὴ ἡ ἡμέρα καλεῖ καὶ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐργασίαν του, ἔτσι καὶ ἡ νύκτα, ποὺ διαδέχεται τὴν ἡμέραν, τὸν ἀναπαύει ἀπὸ τοὺς μυρίους μόχθους καὶ τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰς φροντίδας καὶ κοιμίζει τὰ κουρασμένα μάτια, καθὼς κλείει τὰ βλέφαρα, καὶ μᾶς προετοιμάζει νὰ δεχθῶμεν πάλιν τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου μὲ ἀκμαίαν δύναμιν. E Ὥστε καὶ τῆς νύκτας ἡ χρησιμότης δὲν εἶναι μικρά, ἀλλὰ ἀπεναντίας εἶναι πολὺ μεγάλη. Διότι, ἐὰν δὲν ἀνέπαυε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοὺς μυρίους μόχθους καθὼς τὸν ὑποδέχεται εἰς τοὺς κόλπους της, δὲν θὰ εἶχε καμμίαν ἀξίαν ἡ ἡμέρα ποὺ τὸν καλεῖ καὶ τὸν εἰσάγει εἰς τὴν ἐργασίαν. Διότι μὲ τὴν ἐξάντλησιν τῶν φυσικῶν του δυνάμεων ἀπὸ τὸν διαρκῆ μόχθον, θὰ κατεστρέφετο καὶ θὰ ἐχάνετο ἡ φυσική του ὕπαρξις καὶ δὲν θὰ εἶχε πλέον νόημα ἡ ἀνατολὴ τῆς ἡμέρας. Αὐτὴ κυρίως εἶναι ποὺ καθιστᾷ τὴν ἡμέραν χρήσιμον εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ μὲ τὴν ἰδικήν της ὑπηρεσίαν προάγει εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ αὐτόν, ὁ ὁποῖος μετέχει εἰς αὐτὴν τὴν χορείαν. Διότι ὅταν σκεφθῇ κανεὶς πόσον μεγάλη εἶναι ἡ χρησιμότης τῆς ἡμέρας καὶ πόση ἐπίσης εἶναι τῆς νύκτας, καὶ πῶς ἡ δευτέρα διαδέχεται τὴν πρώτην 149 A καὶ καθὼς διαδέχονται ἐναλλὰξ ἡ μία τὴν ἄλλην, ὅπως εἰς χορόν, διατηροῦν τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ ὁ νωθρότερος ἄνθρωπος θὰ δυνηθῇ νὰ ἀνακινήσῃ τὴν σκέψιν του καὶ νὰ γνωρίσῃ τὴν σοφίαν τοῦ ἀριστοτέχνου Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε μὲ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα καθὼς μᾶς παρεχώρησεν ἐκείνην μὲν πρὸς ἐργασίαν, αὐτὴν δὲ δι' ἀνάπαυσιν ἀπὸ τοὺς κόπους.

Ἀλλὰ ἀπεμακρύνθημεν ἀπὸ τὸ ἀρχικόν μας θέμα διὰ νὰ εἴπωμεν ὅλα αὐτά. Ἐπειδὴ ὅμως μερικὰ ἀπὸ αὐτά, ποὺ

6. Ματθ. 5, 16.

ἀνεγνώσθησαν σήμερον, ἐθορύβησαν ἴσως πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν δίδουν ἴσως προσοχὴν ἢ ἔχουν ἄγνοιαν τῶν Γραφῶν, ἐμπρὸς ἂς προχωρήσωμεν εἰς αὐτὰ μὲ ὁρμὴν καὶ ζῆλον. Ἀνεγνώσθη ἐπίσης καὶ ἡ ἱστορία τῆς γυναικός, ποὺ ὑπέφερεν ἀπὸ αἱμορραγίαν, **B** καὶ ἐσταμάτησε τὰς πηγὰς τῶν αἱμάτων μὲ τὴν ἀφήν, καὶ μὲ τὴν δύναμιν τῆς πίστεως «ἔκλεψε» ἕνα τόσον μεγάλον θησαυρόν. Διότι ἦτο πράγματι «κλοπή» αὐτὸ ποὺ ἔγινεν. Ἀλλὰ καὶ ἡ κλοπὴ αὐτὴ ἦτο ἀξιέπαινος καὶ ἡ γυναῖκα ποὺ τὴν διέπραξε, μετὰ τὸν ἔλεγχον ἐδικαιώθη. Διότι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος εὐλήθη, ἐπήνεσε τὴν γυναῖκα. Ἀνεγνώσθησαν ἐπίσης καὶ τὰ στίγματα τοῦ Παύλου, τὰ τραύματα, αἱ φυλακαί, αἱ ἀπαγωγαί του, τὰ ναυάγια, τὰ δεσμά, αἱ ἁλυσίδες, αἱ ποικίλαι καὶ διαρκεῖς σκευωρίαι καὶ δολοπλοκίαι, οἱ καθημερινοὶ του θάνατοι, ἡ πεῖνα, ἡ δίψα, ἡ γυμνότης, ἡ καθημερινὴ ἐξέγερσις ἐναντίον του. Ἀλλὰ τί νὰ κάμω; Εἶναι ἀνάγκη νὰ φύγω τὸ ταχύτερον μήπως μὲ ἁρπάσῃ ὁ Παῦλος **C** καὶ μὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ προκείμενον. Διότι γνωρίζετε, ὅτι πράγματι πολλὰς φορὰς ἐνῷ ἐβάδιζον πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν μὲ συνήντησε εἰς τὸ μέσον τοῦ λόγου καὶ μὲ ἥρπασε καὶ τόσον πολὺ μὲ ἐκράτησεν, ὥστε μὲ ἔπεισε νὰ τελειώσω τὸν λόγον μου μὲ αὐτόν. Διὰ νὰ μὴ πάθωμεν λοιπὸν καὶ σήμερον τὸ ἴδιον, θὰ θέσωμεν τρόπον τινὰ χαλινὸν εἰς τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος μᾶς σύρει πρὸς ἐκεῖ μὲ μεγάλην σφοδρότητα καὶ θὰ τὸν σύρωμεν, διὰ νὰ ὁδηγήσωμεν εἰς τὴν προφητικὴν ρῆσιν. Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ ρῆσις; «Ἐγὼ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἐδημιούργησα τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος, κάμνω εἰρήνην καὶ δημιουργῶ κακά».[6]

Βλέπετε, ὅτι δὲν διηνύσαμεν ματαίως καὶ ἄνευ λόγου τὸν δρόμον διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ χωρίον αὐτό, ἀλλὰ παρατρέχοντες ὅλα τὰ ἄλλα, **D** ἐπεδιώκαμεν νὰ φθάσωμεν ἐδῶ. Διότι ἡ ρῆσις αὐτὴ προκαλεῖ μεγάλην ἀνησυχίαν εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δὲν ἐμβαθύνει. Σηκωθῆτε λοιπὸν καὶ ἐντείνατε τὴν προσοχήν σας διὰ νὰ ἀκούσετε καί, ἀφοῦ ἀποβάλετε κάθε βιοτικὴν μέριμναν, δώσατε προσοχὴν εἰς τὰ λεγόμενα. Διότι θέλω νὰ σᾶς ἀνταποδώσω διὰ τὴν παρουσίαν σας τὴν ἀμοιβὴν αὐτὴν σήμερον καὶ ἀφοῦ σᾶς χορτάσω μὲ πνευματικὰ ἐδέσματα, νὰ σᾶς προπέμψω ἔτσι ποὺ νὰ μάθουν ἐμπράκτως αὐτοὶ ποὺ ἔλειψαν πόσον πολὺ ἐζημιώθησαν. Καὶ θὰ τὸ μάθουν αὐτό, ἂν σεῖς ἀκούσετε μὲ προσοχὴν καὶ ἀφομοιώσετε τὰ λεγόμενα, **E** ὥστε νὰ δυνηθῆτε νὰ τὰ μεταδιδάσετε καὶ εἰς ἐκείνους. «Ἐγὼ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἐδημιούργησα τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος, κάμνω εἰρήνην καὶ δημιουργῶ κακά». Τὸ ἐπαναλαμβάνω συνεχῶς διὰ νὰ ἐντυπωθῇ εἰς τὴν διάνοιάν σας καὶ κατόπιν νὰ προχωρήσω εἰς τὴν λύσιν. Καὶ δὲν τὸ λέγει μόνον αὐτὸς ὁ προφήτης, ἀλλὰ καὶ ἄλλος ὁμιλεῖ μὲ τὸ ἴδιον πνεῦμα καὶ λέγει: 150 **A** «Εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ κάποια συμφορὰ εἰς μίαν πόλιν, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἔχῃ παραχωρήσει ὁ Κύριος;»[7] Τί ἐννοεῖ τὸ ρητὸν αὐτό; Διότι εἰς ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ δώσωμεν μίαν λύσιν. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ λύσις; Ἐὰν κατανοήσωμεν τὴν δύναμιν αὐτῶν τῶν φράσεων. Ἀλλὰ προσέχετε πολύ. Δὲν σᾶς κάμνομεν ματαίως καὶ ἄνευ λόγου αὐτὴν τὴν σύστασιν συνεχῶς, ἀλλὰ διότι προχωροῦμεν ἤδη εἰς τὸ βάθος αὐτῶν τῶν νοημάτων. Ἀπὸ τὰ πράγματα ἄλλα μὲν εἶναι καλά, ἄλλα δὲ εἶναι κακά, καὶ ἄλλα ἐνδιάμεσα. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐνδιάμεσα μερικὰ εἰς πολλοὺς μὲν φαίνονται ὅτι εἶναι κακά, ἀλλὰ δὲν εἶναι, ἁπλῶς λέγονται καὶ θεωροῦνται ὡς κακά. Ἀλλὰ διὰ νὰ καταστήσω σαφεστέραν τὴν σκέψιν μου, **B** ἂς ἐνισχύσωμεν τὸν λόγον μὲ παραδείγματα. Ἡ πτωχεία εἰς πολλοὺς φαίνεται ὅτι εἶναι κακόν, ἀλλὰ δὲν εἶναι. Ἀλλά, ἐὰν κανεὶς εἶναι νηφάλιος καὶ ἐμβαθύνῃ, θὰ ἴδῃ ὅτι ἀποτρέπει καὶ τὰ κακά. Ὁ πλοῦτος πάλιν θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς καλόν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπολύτως καλόν, ἂν δὲν τὸν χρησιμοποιῇ κανεὶς δεόντως. Διότι ἐὰν ἦτο ἀπολύτως καλὸν ὁ πλοῦτος, τότε ἔπρεπε καὶ ὅλοι ὅσοι ἔχουν πλοῦτον νὰ εἶναι ἐνάρετοι. Ἂν ὅμως δὲν εἶναι ἐνάρετοι ὅλοι οἱ πλούσιοι, ἀλλὰ μόνον ὅσοι κάμνουν καλὴν χρῆσιν τοῦ πλούτου, τότε εἶναι φανερόν, ὅτι ὁ πλοῦτος δὲν εἶναι ἀπὸ μόνος του καλόν, **C** ἀλλὰ εἶναι μιὰ ὕλη ἀρετῆς ποὺ κεῖται εἰς τὸ μέσον. Σκέψου ἀκόμη. Ὑπάρχουν εἰς τὸ σῶμα μερικαὶ ἰδιότητες, ἀπὸ τὰς ὁποίας λαμβάνουν τὸ ὄνομα ὅσοι τὰς ἔχουν. Ἐπὶ παραδείγματι τὸ λευκὸν δὲν εἶναι οὐσία, ἀλλὰ εἶναι μία ἰδιότης, ἕνα δευτερεῦον στοιχεῖον ποὺ προστίθεται εἰς τὴν οὐσίαν. Ἂν ἡ ἰδιότης αὐτὴ ὑπάρξῃ εἰς κάποιον, τότε αὐτὸν τὸν ὀνομάζομεν λευκόν. Ἐπίσης ἡ ἀρρώστια εἶναι καὶ αὐτὴ μία ἰδιότης ποὺ ἐπισυμβαίνει. Καὶ ἂν συμβῇ εἰς κάποιον, τότε αὐτὸν τὸν ὀνομάζομεν ἄρρωστον. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ὁ πλοῦτος ἦτο ἀρετή, ἔπρεπε αὐτὸς ποὺ ἔχει τὸν πλοῦτον καὶ νὰ εἶναι καὶ νὰ λέγεται ἐνάρετος. **D** Ἐὰν δὲ ὁ πλούσιος δὲν εἶναι ὁπωσδήποτε ἐνάρετος, τότε ὁ πλοῦτος δὲν εἶναι ἀρετὴ οὔτε ἀπο-

6. Ἠσ. 45, 7.

7. Ἀμὼς 3, 6.

λύτως καλόν, ἀλλὰ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν διάθεσιν καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ πλούτου, ὑπὸ τοῦ κατόχου του. Πάλιν ἡ πτωχεία, ἐὰν ἦτο κακόν, ἔπρεπε ὅλοι ὅσοι ζοῦν εἰς τὴν πτωχείαν νὰ ἦσαν κακοί. Ἐὰν ὅμως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς κατέλαβον τοὺς οὐρανούς, ἡ πτωχεία βεβαίως δὲν εἶναι κακόν.

Διατί λοιπὸν πολλοὶ βλασφημοῦν διὰ τὴν πτωχείαν των, θὰ εἴπῃς; Δὲν βλασφημοῦν διὰ τὴν πτωχείαν των, ἀλλὰ τὸ κάμνουν αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς ἰδίας των ἀφροσύνης καὶ τῆς μικροψυχίας των. Καὶ ἀπόδειξις εἶναι ὁ μακάριος Ἰώβ, E ὁ ὁποῖος καίτοι εὑρίσκετο εἰς ἐσχάτην πενίαν καὶ κατέπεσεν εἰς αὐτὸ τὸ βάραθρον τῆς πτωχείας, ὄχι μόνον δὲν ἐβλασφήμησεν, ἀλλὰ συνεχῶς ηὐλόγει τὸν Θεὸν λέγων: «Ὁ Κύριος ἔδωσε τὰ δῶρα του, ὁ Κύριος τὰ ἀφήρεσεν. Ὅπως εἰς τὸν Κύριον ἐφάνη ἀρεστόν, ἔτσι καὶ ἔγινεν. Ἂς εἶναι δοξασμένον τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων».[8] Ἀλλά, θὰ εἴπῃς, πολλοὶ διὰ τὸν πλοῦτον ἁρπάζουν καὶ πλεονεκτοῦν. Αὐτὸ ὅμως δὲν τὸ κάμνουν ἐξ αἰτίας τοῦ πλούτου, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἰδίας των ἀφροσύνης. Καὶ τούτου μάρτυς πάλιν ὁ ἴδιος αὐτὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος, ὅταν εἶχε τόσον πλοῦτον, οὔτε ἥρπασε τὰ ξένα, ἀλλὰ ἐχάριζε καὶ τὰ ἰδικά του, καὶ προσεφέρετο ὡς λιμὴν διὰ τοὺς ξένους λέγων: 151 A «Ἡ οἰκία μου ἦτο ἀνοικτὴ εἰς καθέναν ποὺ ἤρχετο».[9] Καὶ ὁ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος εἶχε τόσον πλοῦτον, ἐξώδευε τὰ πάντα διὰ τοὺς διερχομένους. Καὶ ὁ πλοῦτος δὲν κατέστησε πλεονέκτην οὔτε τὸν ἕνα οὔτε τὸν ἄλλον. Ἐπίσης δὲν τὸν κατέστησε καὶ βλάσφημον, ἡ πενία, ὅπως δὲν κατέστησε βλάσφημον καὶ τὸν Λάζαρον. Ἀλλὰ διεκρίθησαν τόσον πολὺ καὶ οἱ δύο, ἂν καὶ ἐστεροῦντο καὶ αὐτὴν τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, ὥστε ὁ μὲν ἕνας νὰ δεχθῇ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θεοῦ, ποὺ γνωρίζει σαφῶς ὅλα τὰ μυστικά, ὁ δὲ ἄλλος νὰ ἀπέλθῃ ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον μὲ πομπὴν ἀγγέλων B καὶ νὰ γίνῃ ὁμόσκηνος τοῦ Πατριάρχου καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ τὰ ἴδια ἀγαθὰ μὲ ἐκεῖνον. Ὥστε κατατάσσονται μεταξὺ τῶν ἐνδιαμέσων αὐτά, δηλαδὴ καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πενία, καὶ ἡ ὑγεία καὶ ἡ νόσος, καὶ ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμή, καὶ ἡ δουλεία καὶ ἡ ἐλευθερία, καὶ ὅσα εἶναι παρόμοια. Διότι δὲν πρέπει νὰ τὰ ἀπαριθμήσω ὅλα, ὥστε νὰ μὴ μακρύνω τὸν λόγον, ἀλλὰ ἀρκούμενος εἰς αὐτὰ τὰ παραδείγματα νὰ προχωρήσω εἰς

8. Ἰὼβ 1, 21.
9. Ἰὼβ 31, 32.

τὰ κατεπείγοντα. «Δίδε» λέγει, «εἰς τὸν σοφὸν ἀφορμὴν καὶ θὰ γίνῃ σοφώτερος».[10]

Ὥστε ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐνδιάμεσα, διότι οἱ ἄνθρωποι δύνανται νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν καὶ διὰ τὸ καλὸν καὶ διὰ τὸ κακόν. C Ὅτι αὐτὰ εἶναι ἐκ τῶν ἐνδιαμέσων, ὅπως π.χ. ὁ πλοῦτος, τὸ ἀπέδειξεν ὁ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος τὸν ἐχρησιμοποίησε δεόντως. Τὸ ἔδειξε δὲ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Λαζάρου ὁ πλούσιος, ὁ ὁποῖος ἐδαπάνησε τὰ ὑπάρχοντά του διὰ τὴν καταστροφήν του. Ὁ πλοῦτος λοιπὸν δὲν εἶναι οὔτε καλὸν ἀπολύτως, οὔτε κακόν. Διότι ἐὰν ἦτο καλὸν ἀπολύτως, καὶ ὄχι μέσον, δὲν θὰ ἐτιμωρεῖτο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ πλούσιος τῆς περιπτώσεως τοῦ Λαζάρου. Ἐὰν πάλιν ἦτο κακόν, δὲν θὰ ἐδοξάζετο τόσον ὁ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος ἦτο πλούσιος. Παρόμοιον εἶναι καὶ ἡ ἀρρώστια. Διότι ἐὰν ἡ ἀρρώστια ἦτο κακόν, ἔπρεπε καὶ ὁ ἄρρωστος νὰ ἦτο κακός. D Ὥστε, μὲ τὴν λογικὴν αὐτήν, ἔπρεπε νὰ ἦτο κακὸς καὶ ὁ Τιμόθεος, ὁ ὁποῖος ἐπάλαιε μὲ φοβερὰν νόσον. «Νὰ χρησιμοποιῇς», λέγει, «ὀλίγον κρασὶ διὰ τὸ στομάχι σου καὶ τὰς συχνὰς ἀσθενείας σου».[11] Ἐὰν δέ, ὄχι μόνον δὲν ἦτο κακὸς ἐξ αἰτίας τῆς ἀσθενείας του, ἀλλὰ ἐλάμβανε καὶ μεγάλην ἀνταμοιβήν, διότι ὑπέμεινε γενναίως τὴν ἀσθένειάν του, εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ ἀρρώστια δὲν εἶναι κακόν. Καὶ ἄλλος προφήτης ὑπέφερεν ἀπὸ ἀρρώστια τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ δὲν ἦτο δι' αὐτὸ κακός, καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐπροφήτευε, καὶ προέβλεπε τὰ μέλλοντα, καὶ ἡ ἀρρώστια δὲν ἀπετέλει καθόλου ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀρετήν του. E Ἀλλὰ οὔτε ἡ ὑγεία εἶναι ἀπολύτως καλόν, ἂν κανεὶς δὲν τὴν χρησιμοποιῇ ὅπως πρέπει, ἀλλὰ ἐκτρέπεται εἰς πονηρὰν ἐργασίαν ἢ εἰς ἀνώφελον ἀργίαν. Διότι καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένον κατακαύσεως. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν: «Ἐὰν κανεὶς δὲν θέλῃ νὰ ἐργάζεται, δὲν πρέπει καὶ νὰ τρώγῃ».[12] Ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι ἐνδιάμεσα καὶ γίνονται ἄλλοτε τοῦτο, ἄλλοτε δὲ ἐκεῖνο, ἀναλόγως μὲ τὴν χρῆσιν των.

Καὶ ποῖος ὁ λόγος ν' ἀναφέρωμεν τὴν ὑγείαν καὶ τὴν νόσον καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πενίαν; Διότι καὶ αὐτὸ ποὺ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὡς τὸ κεφαλαιῶδες ἀγαθόν, καὶ τὸ ἄλλο ποὺ θεωρεῖται ὁ κολοφὼν τῶν κακῶν, ὁ θάνατος δηλ. καὶ ἡ ζωή, καὶ αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν ἀπολύ-

10. Παροιμ. 9, 9.
11. Α΄ Τιμ. 5, 23.
12. Β΄ Θεσ. 3, 10.

τως, ἀλλὰ εἶναι ἐκ τῶν ἐνδιαμέσων, γίνονται δηλαδὴ καλὰ ἢ κακὰ 152 A ἀναλόγως μὲ τὴν χρῆσιν των ποὺ κάμνουν οἱ ἄνθρωποι. Ἐπὶ παραδείγματι, ἡ ζωὴ εἶναι καλόν, ὅταν τὴν χρησιμοποιῇ κανεὶς καλῶς. Ὅταν ὅμως τὴν καταναλίσκῃ εἰς ἁμαρτήματα καὶ παρανομίας, δὲν εἶναι πλέον καλόν, ἀλλὰ εἶναι προτιμότερον ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ ἀποθάνῃ. Ἐκεῖνο πάλι ποὺ οἱ πολλοὶ νομίζουν, ὅτι πρέπει νὰ τὸ ἀποφεύγουν, δύναται νὰ γίνῃ πρόξενον μυρίων ἀγαθῶν, ὅταν ἔχῃ μίαν ἀξίαν αἰτίαν. Καὶ τὸ ἀποδεικνύουν οἱ μάρτυρες, ποὺ εἶναι οἱ μακαριώτεροι ὅλων διὰ τὸν θάνατόν των. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὁ Παῦλος δὲν ἐπεθύμει ἁπλῶς νὰ ζῇ ἐν Χριστῷ, ἀλλὰ ἐπειδὴ τοῦτο ἦτο καρπὸς ἔργου. B «Καὶ τί νὰ προτιμήσω», λέγει, «δὲν γνωρίζω». Μὲ τραβοῦν δὲ καὶ μὲ κρατοῦν καὶ τὰ δύο, δηλαδὴ καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ θανάτου. Καὶ ὑπερισχύει ἡ ἐπιθυμία μου νὰ φύγω ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν καὶ νὰ εἶμαι μαζὶ μὲ τὸν Χριστόν. Διότι αὐτὸ εἶναι ἀσυγκρίτως καλύτερον δι' ἐμέ. Τὸ νὰ παραμείνω ὅμως μὲ τὸ σῶμα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν εἶναι ἀναγκαιότερον διὰ τὴν πνευματικήν σας ὠφέλειαν».[13] Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης λέγει: «Τιμᾷ ὁ Θεός, δοξάζει καὶ βραβεύει τοὺς ἀφωσιωμένους εἰς αὐτὸν ὅταν μάλιστα ἀποθνήσκουν διὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν δόξαν του».[14] Καὶ πάλιν ἀλλοῦ λέγει: «Ὁ θάνατος τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι κακὸς καὶ ὀδυνηρός».[15] Βλέπεις, ὅτι καὶ τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν ἐνδιαμέσων, οὔτε ἀπολύτως καλόν, οὔτε ἀπολύτως κακόν, ἀλλὰ ἀναλόγως πρὸς τὴν βαθυτέραν διάθεσιν τῆς ψυχῆς αὐτῶν ποὺ τὸ ἀντιμετωπίζουν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ σοφώτατος Σολομών, ὅταν ἀναφέρῃ τὴν χρησιμότητα ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον αὐτῶν καὶ φιλοσοφῇ περὶ αὐτῶν, δεικνύων, ὅτι δὲν εἶναι ἀπολύτως καλὸν τοῦτο καὶ ἀπολύτως κακὸν τὸ ἄλλο C ἀλλὰ εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν γίνονται καλὰ καὶ ἂν φαίνωνται, ὅτι εἶναι ἐπαχθῆ, ὅταν δὲν γίνονται εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν ἔλεγεν: «Ὑπάρχει ὡρισμένος καιρὸς διὰ νὰ κλαύσῃ κανείς, καὶ ὡρισμένος καιρὸς διὰ νὰ γελάσῃ, ὡρισμένος καιρὸς νὰ ζήσῃ καὶ ὡρισμένος καιρὸς νὰ ἀποθάνῃ».[16] Οὔτε εἶναι καλὸν νὰ χαίρῃς εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις, ἀλλὰ κάποτε εἶναι καὶ βλαβερόν. Καὶ νὰ πο-

13. Φιλιπ. 1, 22-24.
14. Ψαλμ. 115, 6.
15. Ψαλμ. 33, 22.
16. Ἐκκλ. 3, 4.

νῇς δὲν εἶναι πάντοτε καλόν, ἀλλὰ κάποτε εἶναι ὀλέθριον καὶ θανάσιμον. Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς ἐδείκνυε καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔλεγε: «Ἡ λύπη ποὺ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα μετάνοιαν, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς βεβαίαν σωτηρίαν. D Ἡ λύπη ὅμως τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ προσκόλλησις εἰς τὸν κόσμον, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸν θάνατον».[17]

Βλέπεις, ὅτι καὶ τοῦτο εἶναι μεταξὺ τῶν ἐνδιαμέσων;

Λοιπὸν καὶ τὸ ἀντίθετον αὐτοῦ, ἡ χαρὰ δηλαδὴ εἶναι ἐκ τῶν ἐνδιαμέσων. Δι' αὐτὸ δὲν μᾶς διέταξε νὰ χαίρωμεν ἁπλῶς, ἀλλὰ νὰ χαίρωμεν ἐν Κυρίῳ. Ἀλλὰ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐνδιαμέσων ἔχει ἐπαρκῶς καὶ μὲ σαφήνειαν συντελεσθῆ, ἂν βέβαια οἱ ἀκροαταὶ ἦσαν προσεκτικοί. Τώρα πρέπει νὰ μεταβῶμεν εἰς τὰ «μὴ ἐνδιάμεσα», ἀλλὰ εἰς τὰ καλά, E ποὺ δὲν δύναται νὰ γίνουν κακά, καὶ εἰς τὰ κακά, ποὺ δὲν δύνανται νὰ γίνουν καλά. Διότι αὐτὰ ποὺ ἀνεφέραμεν, ἄλλοτε μὲν γίνονται τοῦτο καὶ ἄλλοτε γίνονται ἐκεῖνο. Παραδείγματος χάριν, ὁ πλοῦτος ἄλλοτε μὲν εἶναι κακόν, ὅταν δαπανᾶται διὰ τὴν πλεονεξίαν, ἄλλοτε δὲ εἶναι καλόν, ὅταν ἐξοδεύεται δι' ἐλεημοσύνην. Συμφώνως πρὸς τὸν κανόνα αὐτὸν καὶ τὰ ἄλλα εἶναι παρόμοια. Ὑπάρχουν ὅμως μερικὰ ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν κακά. Ἄλλα δέ, ἀντίθετα πρὸς αὐτά, εἶναι πάντοτε κακὰ καὶ ποτὲ δὲν δύνανται νὰ γίνουν καλά. 153 A Τέτοια εἶναι ἡ ἀσέβεια, ἡ βλασφημία, ἡ ἀσέλγεια, ἡ σκληρότης, ἡ ἀπανθρωπία, ἡ γαστριμαργία καὶ τὰ παρόμοια. Δὲν λέγω, ὅτι ἄνθρωπος κακὸς δὲν δύναται νὰ γίνῃ καλός, οὔτε πάλιν ὅτι ἄνθρωπος καλὸς δὲν δύναται ποτὲ νὰ γίνῃ κακός. Ἀλλὰ λέγω, ὅτι αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν δύνανται νὰ ἀλλάξουν ποιότητα. Αὐτὰ παραμένουν πάντοτε εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν, καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά. Ἐνῷ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν προτιμᾷ ἐκεῖνα, γίνεται καλός, ὅταν ὅμως προτιμᾷ τὰ ἀντίθετα, γίνεται κακός. Ὑπάρχουν λοιπὸν αὐταὶ αἱ τρεῖς κατηγορίαι. Τὰ μὲν καλὰ δὲν δύνανται νὰ γίνουν κακά, ὅπως εἶναι π.χ. ἡ σωφροσύνη, ἡ ἐλεημοσύνη καὶ τὰ παρόμοια. Καὶ τὰ κακὰ πάλι δὲν δύνανται νὰ γίνουν καλά, ὅπως π.χ. ἡ ἀσέλγεια, ἡ ἀπανθρωπία, ἡ σκληρότης. B Καὶ τὰ ἄλλα γίνονται ἄλλοτε μὲν καλά, ἄλλοτε δὲ κακά, ἀναλόγως πρὸς τὴν βαθυτέραν διάθεσιν αὐτῶν ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν. Ὁ πλοῦτος ἄλλοτε μὲν ἐξυπηρετεῖ τὴν διάθεσιν πρὸς πλεονεξίαν, ἄλλοτε δὲ ὑπηρετεῖ τὴν ἐλεημο-

17. Β' Κορινθ. 7, 10.

σύνην. Ἀλλὰ συμβαίνει πότε τὸ ἕνα πότε τὸ ἄλλο ἀναλόγως πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ ποὺ τὸν διαθέτει. Ἡ πενία ἄλλοτε μὲν τροφοδοτεῖ τὴν βλασφημίαν, ἄλλοτε δὲ ὁδηγεῖ εἰς τὴν δοξολόγησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὀρθοφροσύνην. Ἐπειδὴ λοιπὸν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀφρονεστέρους (διότι πλέον πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν λύσιν) ὄχι μόνον τὰ κακά, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν καλά, ἀλλὰ καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐνδιάμεσα τὰ ὀνομάζουν κακά, π.χ. τὴν πενίαν, τὴν αἰχμαλωσίαν, τὴν δουλείαν, τὰ ὁποῖα ἀπεδείξαμεν, ὅτι δὲν εἶναι ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν κακῶν, ἀλλὰ τῶν ἐνδιαμέσων. Πολλοὶ δέ, καθὼς εἶπα προηγουμένως, τὰ ὀνομάζουν κακά, ἐνῷ δὲν εἶναι κακά. Ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα ὁμιλεῖ ὁ προφήτης, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν πολλῶν θεωροῦνται κακά, δὲν εἶναι πράγματι κακά. **C** Ὅπως π.χ. εἶναι ἡ αἰχμαλωσία, ἡ δουλεία, ἡ πεῖνα καὶ ἄλλα παρόμοια. Ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι κακά, ἀλλὰ μάλιστα ἀνατρέπουν καὶ τὰ κακά, ὡς τὸ ἀπεδείξαμεν λαμβάνοντες ὡς παράδειγμα τὴν πεῖναν, ποὺ θεωρεῖται ἀπὸ ὅλους κάτι φρικτὸν καὶ φοβερόν. Τώρα πῶς δὲν εἶναι κακὸν ἄκουσέ το καὶ μάθε νὰ φιλοσοφῇς.

D Ὅταν ὁ λαὸς τῶν Ἑβραίων ἐξώκειλεν εἰς τὴν ἐσχάτην παρανομίαν, τότε ὁ μέγας Ἠλίας καὶ ἄξιος τῶν οὐρανῶν, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ ἐξαλείψῃ τὴν νόσον, ποὺ προήρχετο ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν, καὶ νὰ τὴν θεραπεύσῃ, ἐνεφανίσθη καὶ εἶπε: «Ἐν ὀνόματι τοῦ ζῶντος Θεοῦ, τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου παρίσταμαι ὡς ὑπηρέτης, ἀναγγέλλω, ὅτι δὲν θὰ ὑπάρξῃ κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ βροχή, εἰ μὴ μόνον ὅταν ἐγὼ διὰ τοῦ στόματός μου εἴπω».[18] Καὶ αὐτὸς ποὺ εἶχε μόνον τὴν προβιάν, ἀπέκλεισε τὸν οὐρανόν.

Τόσην παρρησίαν εἶχεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Βλέπεις, ὅτι ἡ πτωχεία δὲν εἶναι κακόν; Διότι ἄλλως ὁ πτωχότερος τῶν ἀνθρώπων δὲν θὰ εἶχε τόσην παρρησίαν, **E** ὥστε, ἐνῷ ἐβάδιζε χάμω, μὲ μίαν μόνον λέξιν νὰ ἐπιδείξῃ τόσην δύναμιν. Μόλις τὸ εἶπε αὐτὸ λοιπόν, ἐπροκάλεσε λιμόν, ὡς ἄριστον παιδαγωγόν, καὶ διορθωτὴν τῶν γινομένων κακῶν. Καὶ καθὼς συμβαίνει, ὅταν καταλάβῃ τὸ σῶμα ἰσχυρὸς πυρετός, ἐξηράνθησαν αἱ φλέβες τῆς γῆς καὶ ἐσταμάτησαν οἱ χείμαρροι καὶ ἔλειψαν τὰ χόρτα καὶ αἱ λαγόνες τῆς γῆς ἦσαν πλέον ἄγονοι. Καὶ ὁ λαὸς δὲν ὠφελήθη καὶ ὀλίγον τότε, διότι ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν ρο-

18. Βασιλ. Γ' 17, 1.

πὴν πρὸς τὴν παρανομίαν καὶ ἐφοβήθη καὶ ἔγινε δικαιότερος καὶ πειθαρχικὸς εἰς τὸν προφήτην. 134 **A** Διότι αὐτοὶ ποὺ ἔτρεχον πρὸς τὰ εἴδωλα καὶ ἐθυσίαζαν τὰ τέκνα των εἰς τοὺς δαίμονας, αὐτοὶ ὅταν ἐφονεύοντο τόσοι ἱερεῖς τοῦ Βάαλ, δὲν ἐδυσανασχέτησαν, δὲν ἠγανάκτησαν, ἀλλὰ ὑπέμειναν σιωπηλῶς καὶ μὲ φόβον τὸ συμβάν, διότι ἐβελτιώθησαν ἀπὸ τὸν λιμόν.

Βλέπεις, ὅτι ὁ λιμὸς δὲν εἶναι μόνον κακός, ἀλλὰ καὶ ἱκανὸς νὰ διορθώνῃ τὰ κακά, διότι ὡς εἶδος φαρμάκου ἐθεράπευσε τὰ νοσήματα. Ἂν θέλῃς τώρα νὰ ἴδῃς, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ αἰχμαλωσία δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ κακά, σκέψου ποῖοι ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι πρὶν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ποῖοι κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, διὰ νὰ μάθῃς, **B** ὅτι οὔτε ἡ ἐλευθερία εἶναι ἀπόλυτον καλόν, οὔτε ἡ αἰχμαλωσία κακόν. Διότι, ὅταν ἔζων ἐλεύθεροι καὶ εἶχον τὴν ἰδικήν των πατρίδα, ἔκαμναν τέτοια πράγματα, ὥστε κάθε ἡμέραν οἱ προφῆται νὰ τοὺς καταγγέλλουν, διότι οἱ νόμοι κατεπατοῦντο, ἐπροσκυνοῦντο τὰ εἴδωλα καὶ παρεβιάζοντο αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὅμως ἀπήχθησαν εἰς ξένην γῆν καὶ ἔμειναν εἰς τὴν χώραν τῶν βαρβάρων, τόσον πολὺ περιωρίσθησαν καὶ ἐβελτιώθησαν καὶ ἐτήρουν τὸν νόμον, ὥστε εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ μάθωμεν ἀπὸ τὸν ψαλμόν, τὸν ὁποῖον εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναγνώσωμεν, διὰ νὰ μάθετε τὸν καρπὸν τῆς αἰχμαλωσίας. Ποῖος εἶναι λοιπὸν ὁ ψαλμός; **C** «Εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν τῆς Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθήσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν ἐνθυμούμενοι τὴν Ἱερουσαλήμ. Εἰς τὰς ἰτέας ποὺ ὑψώνονται παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, οἱ ὁποῖοι διαρρέουν τὴν χώραν, ἐκρεμάσαμεν τὰ μουσικά μας ὄργανα. Καὶ τοῦτο, διότι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι μᾶς εἶχαν αἰχμαλωτίσει καὶ μεταφέρει εἰς τὴν Βαβυλῶνα, μᾶς ἐζήτησαν ἐκεῖ νὰ ψάλωμεν τὰ ἱερὰ ᾄσματα. Καὶ μᾶς ἔλεγαν: Ψάλατε εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὰ ᾄσματα τῆς πατρίδος σας, τῆς Σιών. Πῶς νὰ ψάλωμεν τὴν ἱερὰν ᾠδὴν τοῦ Κυρίου εἰς ξένην χώραν;»[19] Εἶδες πῶς τοὺς συνέφερεν ἡ αἰχμαλωσία; Διότι πρὶν ἀπὸ αὐτὴν δὲν ἠνείχοντο καὶ τοὺς προφήτας ἀκόμη, ποὺ τοὺς παρήγγελλον νὰ μὴ παραβαίνουν τὸν νόμον. Μετὰ ὅμως ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἐνῷ τοὺς ἐπετίθεντο οἱ βάρβαροι καὶ οἱ κατακτηταὶ τοὺς ἠνάγκαζον **D** καὶ τοὺς κατεπίεζον νὰ παραβοῦν τὸν νόμον, δὲν ὑπήκουον, ἀλλὰ ἔλεγον: «Δὲν θὰ ψάλωμεν τὴν ᾠδὴν τοῦ Κυρίου εἰς ξένην χώραν», διότι ὁ νόμος δὲν τὸ ἐπέτρεπεν

19. Ψαλμ. 136, 1 - 4.

αὐτό. Κοίταξε ὅτι καὶ οἱ τρεῖς παῖδες δὲν ἐβλάπτοντο ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἀλλὰ ἐγίνοντο ἀπὸ αὐτὴν καὶ λαμπρότεροι. Καὶ ὁ Δανιὴλ ἐπίσης. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰωσὴφ τί κακὸν ἔπαθε, ὅταν ἔγινε καὶ ξένος καὶ δοῦλος καὶ δέσμιος; Δὲν διεκρίνετο καὶ δι' αὐτὸ μόνον καὶ δὲν ἔλαμπε; Καὶ ἡ γυνὴ ἐκείνη ἡ βάρβαρος, ἡ ὁποία ἔζη εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, τί ἐκέρδισεν; E Δὲν ἦτο ἀθλιωτέρα ὅλων, ἐπειδὴ τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ δὲν ἠθέλησε νὰ τὰ χρησιμοποιήση δεόντως;

Ἀπεδείξαμεν λοιπὸν μὲ σαφήνειαν ποῖα εἶναι κακά, ποῖα εἶναι καλὰ καὶ ποῖα ἐνδιάμεσα. Καὶ ὅτι ὁ προφήτης λέγει διὰ τὰ ἐνδιάμεσα, ποὺ δὲν εἶναι ὄντως κακά, ἀλλὰ θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὅτι εἶναι κακά, ὅπως ἡ αἰχμαλωσία, ἡ δουλεία, ἡ ἀπαγωγή. Τώρα εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς εἴπω διὰ ποῖον λόγον ἐλέχθησαν ὅλα αὐτά. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι φιλάνθρωπος καὶ πρόθυμος νὰ μᾶς ἐλεῇ καὶ διστακτικὸς νὰ τιμωρῇ καὶ νὰ μᾶς κολάζη, 155 A διὰ νὰ μὴ παραδώση τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὰς τιμωρίας, τοὺς ἔστειλε προφήτας, διὰ νὰ τοὺς φοβίζη μὲ λόγους, ὥστε νὰ μὴ τοὺς τιμωρήση μὲ ἔργα, πρᾶγμα ποὺ ἔκαμε καὶ εἰς τοὺς Νινευίτας. Διότι καὶ ἐκεῖ τότε ἠπείλησε νὰ καταστρέψη τὴν πόλιν, ὄχι διὰ νὰ τὴν καταστρέψη, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ τὴν καταστρέψη. Πρᾶγμα ποὺ ἔγινεν. Τὸ ἴδιον ἔπραττε καὶ τότε, καὶ ἔστελλε προφήτας, οἱ ὁποῖοι ἠπείλουν ἐπιδρομὴν βαρβάρων, πολέμους, αἰχμαλωσίας, δουλείας, ἀπαγωγήν, διαβίωσιν εἰς τὴν ξένην γῆν. Καὶ ὅπως ἕνας φιλόστοργος πατήρ, ποὺ ἔχει ἀκόλαστον καὶ ἀδιάφορον υἱὸν καὶ θέλει νὰ τὸν σωφρονήση, B ἐπιζητεῖ ἱμάντας καὶ τὸν ἀπειλεῖ μὲ σχοινία λέγων «θὰ σὲ δέσω, θὰ σὲ μαστιγώσω, θὰ σὲ σκοτώσω» καὶ γίνεται φοβερὸς εἰς τὰ λόγια, ὥστε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ ἀναστείλη τὴν κακίαν τοῦ νέου. ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ἠπείλει συνεχῶς, διότι ἤθελε μὲ τὸν φόβον νὰ τοὺς καταστήση καλυτέρους. Βλέπων αὐτὰ ὁ διάβολος καὶ θέλων νὰ ἐμποδίση τὴν διόρθωσιν ποὺ ἐπέρχεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπειλήν, ἔστειλε ψευδοπροφήτας καί, ἐνῷ οἱ προφῆται ἠπείλουν αἰχμαλωσίαν καὶ δουλείαν καὶ λιμούς, ἐκεῖνοι ἔλεγον τὰ ἀντίθετα, εἰρήνην, εὐημερίαν καὶ ἀπόλαυσιν ἀπείρων ἀγαθῶν. C Δι' αὐτὸ καὶ οἱ προφῆται τοὺς διέσυρον καὶ τοὺς ἔλεγον: Εἰρήνη, εἰρήνη. Καὶ ποῦ εἶναι ἡ εἰρήνη; Καὶ γνωρίζουν ὅλοι ὅσοι μελετοῦν τὰ ἱερὰ γράμματα, ὅτι συνέβαιναν αὐτὰ ποὺ ἐκήρυττον οἱ προφῆται ἐναντίον τῶν ψευδοπροφητῶν, οἱ ὁποῖοι κατέφθειρον τὴν προθυμίαν τοῦ λαοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως μὲ τὴν τακτικὴν αὐτὴν διέφθειραν τὸν λαόν, λέγει ὁ Θεὸς διὰ μέσου τῶν προφητῶν: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς ποὺ κάμνω εἰρήνην καὶ δημιουργῶ κακά». Ποῖα κακά; Αὐτὰ ποὺ ἀνεφέραμεν, τὴν αἰχμαλωσίαν, τὴν δουλείαν καὶ τὰ παρόμοια. Ὄχι τὴν πορνείαν, καὶ τὴν ἀσέλγειαν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, οὔτε κανένα ἄλλο ἀπὸ αὐτά. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἄλλος προφήτης ποὺ εἶπεν «εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξη κάποια συμφορὰ εἰς μίαν πόλιν, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος νὰ μὴ ἔχη παραχωρήσει;», D αὐτὴν τὴν συμφορὰν ἐννοεῖ, δηλαδὴ τοὺς λιμούς, τὰς νόσους, τὰ πλήγματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι καὶ ὁ Χριστός, ὅταν λέγη «ἀρκεῖ διὰ τὴν ἡμέραν ἡ ἰδική της κακία», ἐννοεῖ τοὺς ἱδρῶτας, τὸν μόχθον, τὴν ταλαιπωρίαν.

Αὐτὸ λοιπὸν λέγει ὁ προφήτης. Ἂς μὴ σᾶς ἐκφαυλίζουν οἱ ψευδοπροφῆται. Διότι ὁ Θεὸς δύναται νὰ σᾶς δώση εἰρήνην καὶ νὰ σᾶς παραδώση εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Αὐτὸ σημαίνει «ὁ ποιῶν εἰρήνην καὶ κτίζων κακά». Καὶ διὰ νὰ μάθης ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθές, ἂς βασανίσωμεν αὐτὰς τὰς λέξεις. Ἀφοῦ πρῶτα εἶπεν E «ἐγὼ εἶμαι ποὺ ἐδημιούργησα τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος», κατόπιν προσέθεσε «ποὺ κάμνω εἰρήνην καὶ προκαλῶ συμφοράς». Παρέθεσε εἰς τὴν ἀρχὴν δύο ἀντίθετα πράγματα καὶ κατόπιν ἄλλα δύο πάλιν ἀντίθετα, διὰ νὰ κατανοήσης ὅτι δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὴν πορνείαν, ἀλλὰ διὰ συμφοράς. Καὶ τί ἀντιδιαστέλλει πρὸς τὴν εἰρήνην; εἶναι φανερόν, ὅτι ἀντιδιαστέλλει τὴν αἰχμαλωσίαν, ὄχι τὴν ἀσέλγειαν, οὔτε τὴν πορνείαν, οὔτε τὴν πλεονεξίαν. Ὅπως δηλαδὴ παραπάνω παρέθεσε δύο ἀντίθετα, ἔτσι καὶ ἐδῶ. Ἀντίθετα δὲ πρὸς τὴν εἰρήνην δὲν εἶναι ἡ πορνεία, οὔτε ἡ μοιχεία, οὔτε ἡ ἀσέλγεια, οὔτε αἱ ἄλλαι κακίαι, ἀλλὰ ἡ αἰχμαλωσία καὶ ἡ δουλεία. 156 A Ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι, ὅπως κρίνουν τὰ στοιχεῖα μὲ ὑποκειμενικὰ κριτήρια, ἔτσι κρίνουν καὶ τὰ πράγματα. Παραδείγματος χάριν, ὅπως ἐδημιούργησε τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος, καὶ εἰς πολλοὺς τὸ φῶς φαίνεται εὐχάριστον καὶ τὸ σκότος ἀποκρουστικόν, καὶ διαβάλλουν τὴν νύκτα ὡς κάτι πονηρόν, ἔτσι κάμνουν καὶ μὲ τὰ πράγματα. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ διαβάλλωμεν οὔτε τὴν νύκτα, οὔτε τὸ σκότος οὔτε γενικῶς τὴν δουλείαν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν. Διότι, εἰπέ μου, τί κακὸν ἔχει τὸ σκότος; Δὲν φέρνει τὴν ἀνάπαυσιν ἀπὸ τοὺς κόπους, τὴν ἀνακούφισιν ἀπὸ τὰς φροντίδας; Δὲν σκοτώνει τὴν λύπην; Δὲν προσθέτει

δύναμιν; Ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ σκότος καὶ ἡ νύκτα, τότε πότε θὰ ἀπελαμβάνομεν τὸ φῶς; **B** Δὲν θὰ κατεστρέφετο καὶ θὰ ἐχάνετο ἡ φυσικὴ ὑπόστασις τοῦ ἀνθρώπου; Ὅπως τὸ σκότος φαίνεται εἰς τοὺς ἀνοήτους, ὅτι εἶναι κακόν, ἐνῷ δὲν εἶναι, ἀλλὰ συντελεῖ εἰς τὴν ἀνατολὴν τῆς ἡμέρας καὶ καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους, μετὰ τὴν νυκτερινὴν ἀνάπαυσιν, ἱκανωτέρους διὰ τὴν ἐργασίαν, ἔτσι οὔτε ἡ αἰχμαλωσία εἶναι κακόν, αὐτὴ ἡ αἰχμαλωσία τὴν ὁποίαν ἠννόει ὁ προφήτης ὅταν ἔλεγε: «ὁ ποιῶν εἰρήνην καὶ κτίζων κακά». Εἶναι μάλιστα χρήσιμος, ὅταν τὴν χρησιμοποιοῦν δεόντως. Καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους σωφρονεστέρους καὶ μετριοπαθεστέρους, διότι περικόπτει τὴν ἀλαζονίαν. **C**

Ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀληθῶς πρᾶγμα ἀδούλωτον καὶ τίποτε δὲν δύναται νὰ τὴν νικήσῃ, οὔτε ἡ δουλεία, οὔτε ἡ αἰχμαλωσία, οὔτε ἡ πεῖνα, οὔτε ἡ νόσος, οὔτε τὸ τυραννικώτερον ὅλων, ὁ θάνατος. Καὶ τὸ ἀποδεικνύουν ὅλοι ὅσοι ὑπέμειναν ὅλα αὐτά, καὶ μὲ αὐτὰ ἀπέκτησαν μεγαλυτέραν λάμψιν. Τί ἔβλαψε, ἀλήθεια, τὸν Ἰωσὴφ ἡ δουλεία; (διότι τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ φέρωμεν ὡς παράδειγμα πάλι τὸν ἴδιον ἄνθρωπον). Τί τὸν ἔβλαψαν τὰ δεσμά; Τί αἱ ἁλυσίδες; Τί ἡ συκοφαντία, ἡ ἐπιβουλή; Τί δὲ ἡ παραμονή του εἰς τὴν ξένην χώραν; Τί ἔβλαψε τὸν Ἰὼβ ἡ καταστροφὴ τῶν βουκολίων καὶ τῶν ποιμνίων του, ὁ βίαιος καὶ πρόωρος θάνατος τῶν παιδιῶν του, **D** ἡ πληγὴ τοῦ σώματος, αἱ πηγαὶ τῶν σκωλήκων, ὁ πόνος ὁ ἀνυπόφορος, ἡ διαμονή του ἐπάνω εἰς τὴν κοπρίαν, ἡ ἐπιβουλὴ τῆς γυναικός του, οἱ χλευασμοὶ τῶν φίλων του, αἱ ὕβρεις τῶν δούλων του; Τί ἔβλαψε πάλιν τὸν Λάζαρον, τὸ γεγονός, ὅτι κατέκειτο ἐμπρὸς εἰς τὴν πύλην καὶ οἱ σκύλοι ἔγλειφον μὲ τὴν γλῶσσαν των τὰς πληγάς του, ἡ ἀκατάπαυστος πεῖνα του, καὶ ἡ περιφρόνησις τοῦ πλουσίου, καὶ τὰ τραύματα, καὶ ἡ ἀφόρητος νόσος καὶ ἡ ἔλλειψις οἱασδήποτε συμπαραστάσεως καὶ βοηθείας; Καὶ τί ἔβλαψαν τὸν Παῦλον αἱ ἀλλεπάλληλοι δοκιμασίαι ἐκείνων τῶν φυλακῶν, τῶν ἀπαγωγῶν, τῶν θανάτων, τῶν καταποντισμῶν, τῶν ὑπολοίπων πειρασμῶν, ποὺ εἶναι ἀδύνατον νὰ τοὺς ἀπαριθμίσῃ κανείς;

Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἂς ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν, **E** καὶ ἂς ἐπιδιώκωμεν τὴν ἀρετήν. Καὶ ἂς εὐχώμεθα μὲν νὰ μὴ εἰσέλθωμεν εἰς πειρασμόν. Ἀλλὰ ἂν ποτὲ πέσωμεν νὰ μὴ ἀγανακτῶμεν οὔτε νὰ δυσανασχετῶ-

μεν. Διότι αὐτὰ εἶναι ὅπλα τῆς ἀρετῆς δι' ἐκείνους ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν δεόντως. Καὶ θὰ δυνηθῶμεν μὲ ὅλα αὐτὰ νὰ διακριθῶμεν, ἐὰν εἴμεθα νηφάλιοι, καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθά. Τὰ ὁποῖα εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ. ΜΕΤΑ ΣΥΝΤΟΜΟΝ ΟΜΙΛΙΑΝ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΟΝ ΛΟΓΟΝ: «Ο ΜΕΝ ΘΕΡΙΣΜΟΣ ΠΟΛΥΣ, ΟΙ ΔΕ ΕΡΓΑΤΑΙ ΟΛΙΓΟΙ».

Εἴδατε τὸν γέροντα ταυτοχρόνως καὶ νέον, γέροντα μὲν εἰς τὸ σῶμα, νεον δὲ εἰς τὴν διάθεσιν; Εἴδατε γῆρας ἀκμαῖον καὶ νεῦρα σφριγηλὰ τοῦ γήρατος; Τετοια ειναι τὰ ἰδικά μας (πράγματα) ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα (εἶναι) ἐκτὸς (τῆς Ἐκκλησίας). Διότι εἰς μὲν τὰς ἀσχολίας τὰς ἐκτὸς (τῆς Ἐκκλησίας) τὸ γῆρας εἶναι ἄχρηστον. Π.χ. ὁ στρατιώτης, ὅταν φθάση εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν, E δὲν δύναται νὰ τεντώση τὸ τόξον, οὔτε νὰ ρίψη βέλος, οὔτε νὰ κινήση τὸ δόρυ, οὔτε νὰ ἀναβῆ εἰς τὸν ἵππον, οὔτε νὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον τειχῶν οὔτε ἄλλο τὶ παρόμοιον, τίποτε δὲν δύναται νὰ πράξη. Ἀλλὰ καὶ ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου, ὅταν τὸ γῆρας χαλαρώση τὰ νεῦρα τῆς σαρκός, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ τεντώση τὰ σχοινιά, οὔτε νὰ ἀνοίξη τὰ πανιά, οὔτε νὰ κωπηλατήση, οὔτε νὰ μετακινήση τὸ τιμόνι, οὔτε νὰ μάχεται μὲ τὰ κύματα, οὔτε ἄλλο τι παρόμοιον δύναται νὰ πράξη. Ὁ γεωργὸς πάλι, ὅταν φθάση εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν, δὲν δύναται νὰ ζεύξη τοὺς βοῦς του, οὔτε νὰ σύρη τὸ ἄροτρον, οὔτε νὰ διανοίξη καὶ νὰ ἀνασκάψη αὔλακας, οὔτε νὰ καλλιεργήση δένδρον, οὔτε νὰ ἐνταχθῆ εἰς ὁμάδα θεριστῶν, 386 A οὔτε δύναται νὰ πράξη ἄλλο τι παρόμοιον. Ἀλλὰ καθένας εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν μένει εἰς τὴν οἰκίαν του ἔχων τὴν συναίσθησιν τῆς ἀτελείας (τῆς προερχομένης) ἀπὸ τὴν ἡλικίαν καθηλωμένος ἀπὸ μίαν μεγάλην καὶ ἀναπότρεπτον ἀνάγκην, τὸ γῆρας.

Ἀλλὰ ὁ διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ἔτσι. Ἀλλὰ τότε κυρίως θὰ ἀγωνισθῆ, καὶ θὰ ὁμιλήση, καὶ θὰ διδάξη καὶ θὰ προσπαθήση νὰ κατευθύνη τὸν λαόν. Διότι τὸ γῆρας εἰς ἄλλα πράγματα εἶναι ἄχρηστον, ἐνῷ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τοὺς μόχθους διὰ τὴν (ἀπόκτησιν) τῆς ἀρετῆς εἶναι χρησιμώτατον. Διότι καὶ ὁ μακάριος Ἀβραὰμ τότε ἐπέτυχε τὸν μέγαν ἆθλον του, ὅταν ἦτο εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν. Διότι τότε, τότε παρεβίασε τὴν κυριότητα τῆς φύσεως καὶ ἐθυσίασε τὸν υἱόν του. Διότι τὸν ἐθυσία-

σε κατ' οὐσίαν, B ἂν καὶ ὄχι ἐμπράκτως, ἀλλὰ εἰς τὴν ψυχήν του. Ἂν καὶ οὐχὶ ἐξ ὁλοκλήρου, ἀλλὰ κατὰ τὴν θέλησιν του. Ἂν καὶ ὄχι διὰ τοῦ ἔργου, ὅμως μὲ τὴν διάνοιάν του. Τότε ἔγινε ἱερεὺς τῶν ἰδιων του σπάγχνων, καὶ μεταφερων τὸν ἑαυτόν του ἔξω ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν του καὶ ἀφοῦ μετέβη εἰς τὸ λιμάνι τοῦ οὐρανοῦ, ἐπετέλεσε τὸ ἀξιοθαύμαστον καὶ παράδοξον ἐκεῖνο ἔργον. Καὶ ὁ Παῦλος, ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, εἰς βαθύτατον γῆρας ἀπεδύθη εἰς τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους ἀγῶνας καὶ μὲ μεγάλην καρτερίαν ὑπέμεινε καὶ δεσμὰ καὶ ἁλυσιδας καὶ φυλακὰς μὲ ἕνα σῶμα γηρασμένον. Καὶ τοῦτο φανερώνων ἔλεγε: «Σὰν Παῦλος ἡλικιωμένος, τώρα δὲ καὶ φυλακισμένος, διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν».[1] Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι διὰ νὰ προσβάλω τὴν νεότητα. C Διότι καὶ οἱ παῖδες ποὺ κατεπάτησαν τὴν κάμινον, ἦσαν πολὺ νέοι καὶ πάρα πολὺ παιδάρια, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ Ἱερεμίας ποὺ ἐδέχθη τὴν προφητείαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δανιήλ, ὅταν ἐχαλίνωσε τοὺς λέοντας καὶ μὲ τὴν ἀνέκφραστον παρρησίαν του ἐφανέρωνε τὰ ἀπόρρητα τῶν ὀνείρων τοῦ βασιλέως καὶ τὰ ἐξήγει εἰς τὸν ἴδιον ποὺ τὰ εἶδε, ἦτο πολὺ νέος. Καὶ ἡ νεότης του δὲν ὑπῆρξε καθόλου ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός. Εἰς τὰ κοσμικὰ ὅμως πράγματα, ὅπως εἶπα, καὶ τὸ προχωρημένον γῆρας καὶ ἡ ἀνώριμος νεότης γίνονται μέγιστα ἐμπόδια. Εἰς τοὺς ἀγῶνας ὅμως τῆς ἀρετῆς αὐτὰ δὲν ἔχουν σημασίαν, ἀλλὰ χρειάζεται ἕνα πρᾶγμα, μόνον διάθεσις καὶ ψυχὴ προητοιμασμένη, καὶ οὔτε ἡ νεότης εἶναι ἄχρηστος, D οὔτε τὸ γῆρας εἶναι ἀκατάλληλον, ἀλλὰ εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς ἡλικίας δύναταί τις νὰ ἴδη νὰ παράγεται ὥριμος καρπός, καθὼς εἶπα, μόνον ἐὰν ἔχη κανεὶς ψυχὴν νηφάλιον, ποὺ γνωρίζει νὰ φιλοσοφῆ καὶ νὰ ἀποσπᾶ τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν πολλὴν ἀρετήν της.

Ἂς μὴ προβάλη λοιπὸν κανεὶς ὡς δικαιολογίαν τῆς ἀδιαφορίας του οὔτε τὴν νεότητα οὔτε τὸ γῆρας. Διότι καὶ τώρα πολλοὶ μεταξύ μας νέοι γεμίζουν αὐτὸ τὸ πνευματικὸν θέατρον, ἐνῷ ἄλλοι, ποὺ εἶναι ἡλικιωμένοι, ἀσχημονοῦν εἰς τὰς ἱπποδρομίας. Ἄλλοι πάλιν γέροντες ποὺ κοσμοῦν τὴν λευκὴν κεφαλὴν μὲ τὴν ἀκρόασιν, ἐνῷ ἄλλοι νέοι μὲ τὰ κοσμικὰ θεάματα καθιστοῦν τὴν νεότητά τους πολὺ ἀνόητον. E Ἂν καὶ εἶναι πολλοὶ οἱ παρόντες εἰς τὴν σύναξίν μας, ὅμως δὲν ἔχω τὸ αἴσθημα τοῦ κόρου. Διότι

1. Φιλήμ. 9.

δὲν ἤθελον νὰ ἦσαν παρόντες μόνον πολλοί, ἀλλὰ ὅλοι, καὶ κανεὶς νὰ μὴ λείπῃ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Ὥστε καὶ ἕνας νὰ φανῇ, ὅτι ἀποξενώνεται ἀπὸ τὸ ποίμνιον, ἀγανακτῶ καὶ πονῶ. Διότι καὶ ἐκεῖνος ὁ ποιμὴν ἄφησε τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα πρόβατα καὶ ἔσπευσε πρὸς ἐκεῖνο τὸ ἕνα ποὺ ἐπλανήθη καὶ δὲν ἐσταμάτησε ἕως ὅτου τὸ ἐπανέφερε εἰς τὴν ποίμνην καὶ ἐπεδείκνυε μεγάλο ἐνδιαφέρον δι' αὐτό. Διότι ἐχώλαινεν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑκατόν, ἕως ὅτου ἐπανεῦρε καὶ τὸ ἕνα καὶ ὅταν αὐτὸ διεσώθη, τὰ ἑκατὸν ἔγιναν πάλιν ἑκατόν. Καὶ μὴ μοῦ λέγῃς, ὅτι ἕνας εἶναι ὁ ἀδελφὸς ποὺ ἐχάθη, 389 A ἀλλὰ σκέψου ὅτι εἶναι ἀδελφός, τὸ ζῶον διὰ τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐπιδεικνύει τόσην φροντίδα, χάριν τοῦ ὁποίου ἔγιναν τόσον πολλά, χάριν τοῦ ὁποίου ἐχύθη τὸ τίμιον αἷμα καὶ κατεβλήθη τόση τιμή, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπεξετάθη ὁ οὐρανός, καὶ ὁ ἥλιος ἐφώτιζε καὶ ἡ σελήνη τρέχει, καὶ λάμπει ὁ ποικίλος χορὸς τῶν ἄστρων, καὶ ἡπλώθη ὁ ἀήρ, καὶ ἡ θάλασσα ἐξεχύθη, καὶ ἡ γῆ ἐθεμελιώθη, καὶ πηγαὶ ἀναβλύζουν, καὶ ποταμοὶ τρέχουν, καὶ τὰ ὄρη ἐστερεώθησαν. Χάριν τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν λιβάδια καὶ κῆποι, σπόροι καὶ δένδρα, τὰ ποικίλα εἴδη τῶν φυτῶν, ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὰς ἐρήμους, εἰς τὰς πόλεις, εἰς τὰς πεδιάδας, εἰς τὰ δάση, εἰς τὰ βουνά. Χάριν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν ἰχθύων, B τὰ διάφορα εἴδη τῶν τετραπόδων ζώων, ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ πτηνά, ὁ νόμος, οἱ προφῆται, οἱ ἀπόστολοι, χάριν τοῦ ὁποίου ἔγιναν τὰ ἀναρίθμητα θαύματα. Τί χρειάζεται νὰ τὰ ἀναφέρωμεν ὅλα αὐτά; Χάριν τοῦ ὁποίου ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐθυσιάσθη.

Σκέψου πόσον φροντίζει ὁ Θεὸς διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ μὴ καταφρονήσῃς κανέναν ἄνθρωπον, ἀλλὰ μετὰ τὴν διάλυσιν αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ θεάτρου, νὰ ἀναζητήσῃς αὐτὸν ποὺ ἔλειψε καὶ μὴ παραιτηθῇς ἕως ὅτου τὸν κερδίσῃς καὶ τὸν συνδέσῃς μὲ τὴν μητέρα καὶ τὸν ἀπομακρύνῃς ἀπὸ τὴν κακὴν συνήθειαν, C καὶ τὸν αἰχμάλωτον διασώσῃς, καὶ τὸν καταποντισθέντα ἀνασύρῃς, καὶ τὸν αἰχμάλωτον τῶν θηρίων τὸν ἀπαλλάξῃς ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἄγρια θηρία. Διότι ποίαν συγγνώμην δύνασαι νὰ ἔχῃς, ποίαν δικαιολογίαν; Φθάνομεν εἰς τοὺς τάφους τῶν ἀποστόλων. Βλέπομεν τὰ τραύματα αὐτῶν καὶ τὰ στίγματα, βλέπομεν τὸ αἷμα των ποὺ ρέει (καὶ εἶναι) πολυτιμότερον ἀπὸ τὸν χρυσόν, βλέπομεν τὰς ἁλύσους, τὰς μάστιγας, τοὺς καθημερινοὺς θανάτους, τοὺς ὁποίους

ὑπέστησαν χάριν τῆς ἐκκλησίας. Βλέπομεν τὸν μαθητὴν τοῦ Παύλου νὰ τρέχῃ παντοῦ μαζὶ μὲ τὸν Παῦλον καὶ νὰ ἐξισώνεται μὲ τὸν διδάσκαλον, καὶ τὸν μόσχον εἰς τὸν ἴδιον ζυγὸν μὲ τὸν ταῦρον. (Βλέπομεν) τὸν ἀδελφὸν τοῦ πρώτου μεταξὺ τῶν ἀποστόλων, τὸν ἁλιέα, ὁ ὁποῖος ἥπλωσε τὸ δίκτυον καὶ ἀντὶ ἰχθύων ἡλίευσεν ἀνθρώπους, τὸν κήρυκα τοῦ Εὐαγγελίου. D Καὶ ἐντρυφῶμεν εἰς τὰ κατορθώματα αὐτῶν ὡσὰν εἰς λιβάδι. Καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ ἀφήνουν ἡμᾶς, κάθονται καὶ γίνονται θεαταὶ τῶν ἀλόγων ἵππων, περιλουόμενοι μὲ ὕβρεις μεταξύ των, ἐξάπτοντες τὸν θυμὸν καὶ τὴν φιλονεικίαν ἄνευ λόγου, δοκιμάζοντες μίαν χαρὰν ποὺ εἶναι ἀθλιωτέρα ἀπὸ τὴν λύπην, διὰ τοὺς ἡνιόχους ποὺ νικοῦν, διὰ τοὺς ἵππους ποὺ συντρίβονται. Τί ἀνοητότερον ἀπὸ αὐτὸ δύναται νὰ ὑπάρξῃ; Εἰπέ μου, διατί χαίρει; Διατί σκιρτᾷ καὶ πηδᾷ καὶ καταβαίνει, χαρούμενος ἀπὸ ἐκεῖ; Καὶ σύ, πάλιν, ἐξ αἰτίας τίνος πονεῖς καὶ ἐντρέπεσαι καὶ κύπτεις κάτω καὶ πονᾷ ἡ ψυχή σου, διότι ἐνίκησε ὁ τάδε καὶ ἐνικήθη ὁ ἄλλος; Καὶ τί σημασίαν ἔχουν αὐτὰ διὰ σέ; Ποῖον λόγον δύναται νὰ ἔχῃ αὐτὴ ἡ χαρὰ ἢ ἡ λύπη; E Καὶ ποίας τιμωρίας δὲν εἶναι ἄξιος καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ σᾶς, ἀφοῦ διὰ τὴν ψυχήν σας, ἡ ὁποία κάθε ἡμέραν παρασύρεται ἀπὸ τὰ πάθη δὲν φροντίζει καθόλου, ἀλλὰ χαίρει καὶ λυπεῖται διὰ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, τὰ ἄλλα ἄλογα; Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἀφιερώσωμεν πάλι ὅλην τὴν ὁμιλίαν μας εἰς αὐτὰ καὶ ἐξαντλήσωμεν τὸν χρόνον, ἀφοῦ ἀναθέσωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας νὰ τοὺς διορθώσητε, ἂς ἀσχοληθῶμεν μὲ αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν σήμερον καὶ ἂς προσπαθήσωμεν νὰ σᾶς εἰσαγάγωμεν εἰς τὸ λιβάδι τῶν θείων Γραφῶν. Διότι πράγματι ἐκεῖνα ὁμοιάζουν μὲ λιβάδι. Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸ λιβάδι τὰ ἄνθη εἶναι διάφορα καὶ ὡραιότατα, 390 A καθένα προσελκύει πρὸς τὸν ἑαυτόν του τὴν ὅρασιν τοῦ θεατοῦ ποὺ τὰ παρατηρεῖ, ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὰς Θείας Γραφάς. Καὶ πράγματι, ὁ μακάριος Δαυῒδ προσελκύει πρὸς τὸν ἑαυτόν του τὴν διάνοιάν μας, καθὼς καὶ ὁ ἀποστολικὸς λόγος ὁ ὁποῖος ἐλέχθη διὰ τὸν Τιμόθεον. Ἐπίσης καὶ ὁ τολμηρὸς Ἠσαΐας, ὅταν φιλοσοφῇ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ ὁ Κύριος αὐτῶν Ἰησοῦς, ὅταν συζητῇ μὲ τοὺς μαθητάς του καὶ λέγει: «Ὁ μὲν θερισμὸς εἶναι πολύς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι».[9]

Ἐμπρὸς λοιπόν, ἐὰν εἶναι ἀναγκαῖον, ἂς ἀσχοληθῶ-

9. Ματθ. 9, 37.

μεν μὲ τὸν Εὐαγγελικὸν αὐτὸν λόγον καὶ ἂς ἀναπτύξωμεν τὰ νοήματά του. Διότι ἂν καὶ εἶναι μία μικρὰ κατὰ τὴν ἔκτασιν φράσις, μᾶς προσφέρει ἕνα ἀτελείωτον πέλαγος νοημάτων. Δι᾽ αὐτὸ ἂς προχωρήσωμεν εἰς αὐτὸν μὲ πολλὴν προσοχήν. **B** Διότι ὅταν εἶδε, λέγει, τὰ πλήθη νὰ ταράσσωνται εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς: «ὁ μὲν θερισμὸς πολύς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι». Εἰπέ μου, ποῖος θερισμὸς καὶ διὰ ποῖον λόγον ὠνόμασε ἔτσι αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν; Μολονότι ἀσφαλῶς ὁ θερισμὸς εἶναι τὸ τέλος κάθε πράγματος. Ὅταν δηλαδὴ ὁ σπόρος ριφθῇ εἰς τὰς κοιλότητας τῆς γῆς καὶ ἐκεῖ ἀπολαύσῃ τὴν ὑγρασίαν ἔπειτα ἀφοῦ διαβραχῇ καὶ φουσκώσῃ, ἁπλώνεται εἰς τὸ χῶμα ποὺ τὸν περιβάλλει καὶ ἀφοῦ ἁπλώσῃ πολλὰς ρίζας, ριζώνει εἰς βάθος, ἔπειτα προβάλλει κατ᾽ ἀρχὴν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον, τρεφόμενος ἀπὸ τὸν ἥλιον, τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἀέρα αὐξάνει μὲ τὴν βλάστησιν τῆς γῆς **C** καὶ γίνεται εἰς τὴν ἀρχὴν πράσινον χόρτον καὶ παρουσιάζει τρυφερὰ φύλλα, κατόπιν ἐκβλαστάνει τὸν ἀνώριμον στάχυν, καὶ ὅταν φθάσῃ ἡ ἄνοιξις, πάλιν ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον σχηματίζει τὴν καλάμην καὶ τὰ ἄγανα καὶ ἀποδίδει πλήρη τὸν καρπόν. Τότε λοιπὸν ὁ γεωργὸς ἀκονίζει τὸ δρεπάνι, συγκεντρώνει τοὺς θεριστάς, καὶ ἀφοῦ συνάξῃ τὸν καρπὸν τὸν ἀποθηκεύει εἰς τὴν οἰκίαν. Ὥστε λοιπὸν τὸ τέλος παντὸς μόχθου καὶ τῆς γεωργίας εἶναι ὁ θερισμός. Ἀλλὰ εἰπέ μου, πῶς ὁμιλεῖ διὰ θερισμόν, ἀφοῦ τὰ πράγματα εὑρίσκοντο ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχήν; Διότι εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης ἐκυριάρχει ἀσέβεια καὶ βωμοὶ ἐκαίοντο, καὶ εἴδωλα προσεκυνοῦντο, καὶ ὁ Ἰησοῦς περιεφρονεῖτο **D** καὶ ὅλα τὰ ἐκάλυπτε βαθεία νύχτα καὶ ἦτο φοβερὸς χειμὼν ἐνῷ ἐπεκράτει μεγάλη τρικυμία εἰς τὴν θάλασσαν, καθὼς ἄγριοι ἄνεμοι, ἐτάρασσαν τὸν ἀνθρώπινον βίον, ἐνῷ ἐκυβέρνων τὰ πάθη καὶ ἐνῷ ὅλα κατεποντίζοντο. Διότι παντοῦ (ἐβασίλευεν) ἡ πορνεία καὶ ἡ μοιχεία καὶ ἡ ἀκολασία. Παντοῦ πλεονεξία καὶ ἁρπαγαὶ καὶ πόλεμοι. Καὶ εἰς τὴν γῆν αἵματα, αἵματα εἰς τὴν θάλασσαν, διότι οἱ καταποντισταὶ διέπραξαν καὶ ἐκεῖ τὸν φόνον, καὶ πόλεμοι συνεχεῖς καὶ μάχαι καὶ ἐμφύλιοι σφαγαὶ καὶ φόνοι μιαρότεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς φόνους. Καὶ πράγματι, τέκνα ἐθυσιάζοντο εἰς τὰ εἴδωλα, καὶ ἡ φύσις παρεγνωρίζετο, καὶ ἡ συγγένεια ἀνετρέπετο καὶ παντοῦ κρημνοὶ καὶ σκόπελοι καὶ ὕφαλοι καὶ πέτραι ὀγκώδεις καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ἄνθρωπος κυβερνήτης. **E** Ἢ μᾶλλον ὑπῆρχον ὀλίγοι κυβερνῆται εἰς τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἤκουε κανείς, διότι οἱ ναῦται ἐστασίαζον καὶ ἐκτυπῶντο μεταξύ των καὶ κατεποντίζοντο. Διότι Σκύθαι καὶ Θρᾶκες καὶ Μαῦροι καὶ Ἰνδοὶ καὶ Πέρσαι καὶ Σαυρομάται καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἠπείρου καὶ μὲ μίαν λέξιν ὅλη ἡ ὑφήλιος ὑπηρέτει τοὺς δαίμονας καὶ ἐταράσσετο ἀπὸ τὰ ἀσεβῆ ἐκεῖνα (πνεύματα), καὶ ἡ ὕπαιθρος, καὶ ἡ πόλις, καὶ τὰ ἀκατοίκητα μέρη, καὶ ἡ ξηρὰ καὶ ἡ θάλασσα, καὶ ἡ χώρα τῶν βαρβάρων καὶ ἡ Ἑλλάς, καὶ τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση καὶ τὰ βουνά. Μόνον δὲ τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων ποὺ ἐθεωρεῖτο εὐσεβές, εἶχε προφήτας καὶ μικρὰ σπέρματα θεογνωσίας. 391 **A** Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸν εἶχον καταπνιγῆ, καὶ οἱ διδάσκαλοι ἐκείνου τοῦ ἔθνους ἐγίνοντο πικροὶ κατήγοροι τῶν ἁμαρτημάτων του. Καὶ ἀπεῖχον πάρα πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ διαπαιδαγωγοῦν τοὺς ἄλλους καὶ νὰ καθοδηγοῦν εἰς τὴν εὐσέβειαν, καθότι μάλιστα τότε ἐγίνοντο αἴτιοι σκανδάλων καὶ εἰς τοὺς ἄλλους· καὶ τοῦτο ἀποκαλύπτων ὁ προφήτης, ἔλεγε: «Ἐξ αἰτίας σας τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖται μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν».[3]

Πῶς λοιπόν, ἐνῷ ἐκυριάρχουν εἰς τὴν οἰκουμένην τόσα κακὰ καὶ δὲν εἶχον ἀκόμη ριφθῆ οἱ σπόροι (διότι παντοῦ ὑπῆρχαν ἄκανθοι καὶ τρίβολοι καὶ πονηρὰ χόρτα), ὁ ἀγρὸς δὲν εἶχεν ἀκόμη καθαρισθῆ, οὔτε εἶχε συρθῆ ἄροτρον, οὔτε εἶχε ἀνοιχθῆ αὐλάκι, πῶς, λέγω, ὁμιλεῖ διὰ θερισμὸν καὶ λέγει **B** «ὁ θερισμὸς πολύς;». Καὶ διὰ ποῖον λόγον ὀνομάζει ἔτσι τὸ Εὐαγγέλιον; Διὰ ποῖον λόγον; Ἐπειδὴ τὰ πράγματα εἶχον ἔτσι καὶ ἐπρόκειτο νὰ στείλῃ αὐτοὺς εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἦτο δὲ εὔλογον αὐτοὶ νὰ ἀνησυχοῦν καὶ νὰ ταράσσωνται καὶ νὰ διαλογίζωνται καὶ νὰ λέγουν. Καὶ πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν ἐνῷ ἦσαν ἕνδεκα ἄνθρωποι (διότι ὁ ἕνας εἶχε αἰχμαλωτισθῆ ἀπὸ τὸν διάβολον), ἁπλοῖ, ἀγράμματοι, πτωχοί, ἄσημοι, γυμνοί, μονοχίτωνες, ἀνυπόδητοι, δίχως ζώνην, δίχως ράβδον, δίχως νὰ φέρουν μεθ᾽ ἑαυτῶν χρήματα, νὰ διατρέξουν ὅλην τὴν οἰκουμένην, εὑρισκομένην εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, καὶ νὰ τὴν ἀποσπάσουν ἀπὸ τὴν παλαιάν της συνήθειαν καὶ νὰ τοὺς εἰσάγουν τὴν διδασκαλίαν τῆς νέας θρησκείας καὶ νὰ τοὺς διδάξουν ξένην διδασκαλίαν; **C** Πότε θὰ ἐκριζώσωμεν τὰς ἀκάνθας; Πότε θὰ σπείρωμεν τοὺς σπόρους; Πότε θὰ καλλιεργήσωμεν τὴν σκέψιν των; Πότε θὰ φυτρώσῃ ὁ σπόρος; Καὶ ποῖος δὲν θὰ μᾶς διαμελίσῃ; Ποῖος δὲν θὰ μᾶς κατακρημνίσῃ; Πῶς θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀνοίξω-

---

3 Ἡσ. 52, 5 καὶ Ρωμ. 2, 24.

μεν τὸ στόμα, νὰ σταθῶμεν ὄρθιοι, νὰ ὁμιλήσωμεν, νὰ ἐμφανισθῶμεν ἐμπρὸς εἰς τόσας μυριάδας; Πῶς θὰ καταπαύσωμεν τὴν μανίαν τῶν τυράννων, τὰς ἐξεγέρσεις τοῦ πλήθους, τὰς θεωρίας τῶν φιλοσόφων, τὴν δεινότητα τῶν ρητόρων, τὴν τυραννίαν τῶν προλήψεων, τὴν δύναμιν τῆς παλαιᾶς συνηθείας, τὰ σχέδια τῶν δαιμόνων, ψυχὰς αἱ ὁποῖαι πάσχουν ἀπὸ ἀναριθμήτους ἀσθενείας; Ἡμεῖς λοιπὸν οἱ ἕνδεκα πῶς θὰ διορθώσωμεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκουμένης, οἱ ἁπλοῖ ἄνθρωποι τοὺς σοφούς, οἱ ἄοπλοι τοὺς ὡπλισμένους, D οἱ ἀρχόμενοι τοὺς ἄρχοντας, οἱ κάτοχοι μίας γλώσσης νὰ ὁμιλήσουν πρὸς ἀναριθμήτους γλώσσας, καὶ ἔθνη βάρβαρα καὶ ἀλλόγλωσσα; Ποῖος θὰ μᾶς ἀνεχθῇ, ἀφοῦ οὔτε τὴν γλῶσσαν μας δὲν θὰ κατανοῇ; Διὰ νὰ μὴ σκέπτωνται λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ ἀνησυχοῦν ὠνόμασε τὸ Εὐαγγέλιον θερισμόν, σχεδὸν ὡς νὰ ἔλεγε: Ὅλα ἔχουν τακτοποιηθῆ, ὅλα ἔχουν ἑτοιμασθῆ. Σᾶς στέλνω διὰ τὴν συγκομιδὴν ἑτοίμων καρπῶν. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν θὰ δύνασθε καὶ νὰ σπείρετε καὶ νὰ θερίζετε. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ γεωργός, ἐξερχόμενος κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ θερισμοῦ, χαίρει καὶ εἶναι γελαστὸς καὶ λάμπει ἀπὸ ἀγαλλίασιν, μὴ ὑπολογίζων κόπους καὶ δυσκολίας, ἀλλὰ σπεύδει εἰς ἑτοίμην ἐσοδείαν καὶ τρέχει νὰ συνάξῃ τοὺς ἐτησίους καρπούς του, καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον πουθενὰ κανένα κώλυμα, κανένα ἐμπόδιον, καμμία ἀβεβαιότης διὰ τὸ μέλλον, E πλημμῦραι, χάλαζαι, ξηρασίαι καὶ ἡ ἀποτρόπαιος στρατιὰ τῶν ἀκρίδων. Διότι αὐτὸς ποὺ ἀρχίζει νὰ θερίζῃ, δὲν ὑποπτεύεται τίποτε τέτοιο. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἀρχίζουν τὴν ἐργασίαν μὲ χοροὺς καὶ πηδήματα.

Ἔτσι λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξέλθετε καὶ σεῖς — πολὺ περισσότερον σεῖς — μὲ μεγάλην χαρὰν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην. Διότι τὸ πρᾶγμα εἶναι θερισμός, καὶ θερισμὸς εὔκολος, διότι ἔχουν προετοιμασθῆ τὰ στάχυα διὰ σᾶς. Νὰ ὁμιλήσετε μόνον χρειάζεται, ὄχι νὰ κουρασθῆτε. 392 A Δανείσατέ μου, λέγει, τὴν γλῶσσαν καὶ θὰ ἴδητε τὸν καρπὸν νὰ εἰσάγεται εἰς τὰς βασιλικὰς ἀποθήκας. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὅταν μετὰ ταῦτα τοὺς ἔστελνε, ἔλεγεν εἰς αὐτούς: «Ἰδοὺ ἐγώ, εἶμαι μαζί σας ὅλας τὰς ἡμέρας μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου».[4] Διότι ἦτο αὐτὸς ποὺ ἔκαμνε τὰ δύσκολα εὔκολα, καὶ αὐτὸ ποὺ ἔλεγεν ὁ προφήτης, ὅτι «ἐγὼ πορεύομαι μπροστὰ ἀπὸ σὲ καὶ θὰ ἰσοπεδώσω τὰ ὄρη»,[5] αὐτὰ συνέβαινον πραγματικῶς καὶ εἰς την περιπτωσιν τῶν ἀποστόλων. Διότι προητοιμαζε δι' αὐτοὺς ὁ Χριστὸς τὸν δρομον και καθιστα ευκολον τὴν πορειαν. Τουτο ηννοει και ο μεγαλοφωνοτατος Ἡσαΐας, ὅταν ἔλεγε: «Κάθε φαράγγι θα γεμιση και κάθε ὄρος καὶ βουνὸ θὰ χαμηλωσῃ».[6] Δεν ἤννοει βεβαιως ὀρη και βουνά. Διότι κάτι τετοιο δὲν συνέβη. B Ἀλλὰ μὲ τὴν λέξιν «ὄρη» καλεῖ τοὺς ἀλαζόνες και επηρμενους, και εγωιστάς. Ἀλλὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς εταπεινωσεν ὁ Χριστὸς μὲ μίαν ταπεινότητα γεμάτην ὕψος, καὶ ἔκαμε τὰ ὄρη πεδιάδας. Ἔτσι ἀποκαλεῖ τοὺς ἀλαζόνας, ὄχι διὰ τὸ ὕψος τῆς σκέψεώς των, ἀλλὰ διὰ τὸ ἄκαρπον τῆς παραφροσύνης καὶ τὸ ἄγονον τῆς ψυχῆς των καὶ τὴν ἀναισθησίαν τῶν λόγων. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ ὄρος δὲν παράγει καρπόν, ἔτσι καὶ ἡ ἀλαζονεια. Ἢ μᾶλλον ὄχι ἔτσι, ἀλλὰ καὶ πολὺ χειρότερον. Διότι τὸ ὄρος δὲν ἀποδιδει καρπόν, ἐνῷ ἡ ἀλαζονεία ὄχι μόνον δὲν δίδει κανένα καρπόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπάρχοντα καρπὸν τὸν μαραίνει ἐξ ὁλοκλήρου C καὶ ξηραινει καὶ αὐτὸν ποὺ ἐβλάστησε. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἡ ταπεινοφροσύνη, ὄχι μόνον θερμαίνει τὸν ὑπάρχοντα καρπόν, ἀλλὰ συνηθίζει νὰ γεννᾷ καὶ τὸν μὴ ὑπάρχοντα.

Μέγιστα παραδείγματα δι' αὐτὰ ποὺ ειπαμε ειναι ὁ φαρισαῖος καὶ ὁ τελώνης. Διότι ὁ μὲν ἀφοῦ ἀνέβη εἰς τὸν ναὸν μὲ ἀλαζονείαν ὄχι μόνον δὲν ἐγέννησε κανένα καρπόν, ἀλλὰ ἔχασε καὶ αὐτὸν ποὺ εἶχε. Ἐνῷ ὁ τελώνης ποὺ ἦτο ἔρημος (ἀπὸ ἔργα ἀγαθὰ) καὶ δὲν εἶχε κανένα ἀγαθόν, ἀπεκόμισε μέγα κέρδος. Διότι, ἀφοῦ μόνον ἐστέναζε καὶ μὲ σκυμμένον τὸ κεφάλι ἐλεεινολογοῦσε τὸν ἑαυτόν του, κατέβη γεμᾶτος ἀπὸ δικαιοσύνην καὶ κατὰ τοῦτο ὑπερέβη τὸν φαρισαῖον. Διὰ νὰ τὸ ἀντιληφθῆτε δὲ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα D καὶ ἐπὶ ὡρισμένων προσώπων συγκεκριμένως νὰ ἴδητε ποῦ ὁ Χριστὸς ἐταπείνωσε ὄρος καὶ βουνόν, ἂς ἀσχοληθῶμεν πάλιν μὲ τὸν Παῦλον. Διότι αὐτὸς ὁ σκηνοποιὸς (διότι ἀρέσκομαι νὰ ἀναφέρω συχνὰ τὴν τέχνην του, διὰ νὰ ἐννοήσῃς ὅτι ἡ τέχνη δὲν ἀποτελεῖ ἐντροπήν, ἀλλὰ ἡ ἀργία κατηγορίαν καὶ ἔγκλημα), αὐτὸς λοιπὸν ὁ Παῦλος, ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, συνήντησε κάποιον ἀνθύπατον καὶ ἕνα μάγον, ὁ ὁποῖος ἦτο μαζί του. Ὁ κρημνὸς ἦτο διπλοῦς, καὶ ἡ ἀλαζονεία δηλαδὴ τῆς ἐξουσίας καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ μάγου. Καὶ ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸ βδελυρὸν καὶ ἀδιάντροπον ἐκεῖνο θηρίον

4. Ματθ. 28, 20.

5. Ἡσ. 45, 2.
6. Ἡσ. 40, 4.

νὰ ἐμποδίζῃ τὸν ἀνθύπατον (νὰ ἀκούῃ) καὶ νὰ διακάπτῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου, ἄκουσε τί λέγει φωτισθεὶς ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα: «Ὢ υἱὲ τοῦ διαβόλου, πού εἶσαι γεμᾶτος ἀπὸ κάθε δόλον καὶ ἀπὸ κάθε ραδιουργίαν».[7] Διότι τὸ νὰ ὑβρίζῃς δὲν εἶναι εἰς κάθε περίστασιν κακόν, ἀλλὰ εἶναι κακὸν νὰ ὑβρίζῃς ἄνευ λόγου. E Ὥρισε μάλιστα ὁ Χριστὸς καὶ κολασμὸν δι' αὐτούς. Διότι ἐκεῖνος πού ὑβρίζει εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν, μιμεῖται τὸν ἰατρὸν πού χειρουργεῖ εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν καὶ μὲ τὴν ἐπέμβασίν του ἀφαιρεῖ τὴν σαπίλαν. Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς κάμνει καὶ ὁ Παῦλος. «Δὲν θὰ παύσῃς νὰ διαστρέφῃς τοὺς ἴσιους δρόμους τοῦ Κυρίου;».[8] Ἀλλὰ δὲν ἀνέχεται τοὺς λόγους σου, Παῦλε. Κίνησε ἐναντίον του κάποιον ἀποστολικὸν συλλογισμόν, κάμε τον νὰ καταπιῇ τὴν γλῶσσαν του, κλεῖσε τὸ στόμα του, σταμάτησε τὰ πονηρὰ ρεύματα. Τί κάμνει λοιπόν; Ἀποδεικνύων, ὅτι ὁ πόλεμός του δὲν εἶναι ἐναντίον ἀνθρώπων λέγει: «Καὶ τώρα νά, τὸ χέρι τοῦ Κυρίου θὰ σὲ χτυπήσῃ».[9] 393 A Ὁ ἴδιος δηλαδὴ ὁ Κύριος πού εἶπε: «Θὰ εἶμαι μαζί σας ὅλας τὰς ἡμέρας»,[10] ἦτο παρὼν καὶ τότε εἰς τὸν Παῦλον καὶ καθὼς εἶχε αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσίν του τὸν καλεῖ καὶ ἀξιώνει νὰ γίνῃ τιμωρός, νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν καὶ νὰ παραμερίσῃ τὰ ἐμπόδια. «Καὶ τώρα νά τὸ χέρι τοῦ Κυρίου θὰ σὲ χτυπήσῃ». Πόση ὑπῆρξεν ἡ συγκατάβασις τοῦ Χριστοῦ, πόση ἡ παρρησία τοῦ Παύλου. Πῶς καταφέρει ἀποφασιστικὸν πλῆγμα καὶ ὁ Κύριος ἀμέσως συγκατένευσε μὲ τὸ λεχθέν. Τί εἶναι «χεὶρ Κυρίου»; Δύναμις ἐναντία πού πλήττει. Διότι ἦτο παρὼν παντοῦ εἰς αὐτοὺς καὶ ὑπήκουε προθύμως (εἰς τὴν πρόσκλησίν των) καὶ καθίστα τὸ ἔργον των θερισμόν, χωρὶς νὰ τοὺς ἀφίνῃ νὰ μοχθοῦν οὔτε νὰ ταλαιπωροῦνται, ἀλλὰ συγκεντρώνων ἁπλῶς τὰ ἰδικά του. B «Καὶ ἔμεινε τυφλός, μὴ βλέπων μέχρις ὡρισμένου καιροῦ». Εἶδες πῶς ἐπέβαλε καὶ τὴν τιμωρίαν μὲ φιλανθρωπίαν; Διότι ἦτο νουθεσία δὲν ἦτο τιμωρία ἢ ἀπόφασις, ὄχι ἀφανισμὸς ἀλλὰ διόρθωσις. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν τοῦ ἐξήρανε τὴν χεῖρα, δὲν τοῦ ἀπέκοψε τὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία εἶπε τοὺς πονηροὺς λόγους, δὲν τὸν κατέστησαν ἀνάπηρον εἰς τοὺς πόδας, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἰδίους τοὺς ὀφθαλμούς του. Διότι ὅταν αὐτὸς ἔπειτα ἐθεραπεύθη καὶ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν πεπλανημένην ὁδὸν καὶ ἀ-

7. Πράξ. 13, 9 - 10.
8. Πράξ. 13, 10.
9. Πράξ. 13, 11.
10. Ματθ. 28, 20.

πὸ τοὺς βλαβεροὺς δρόμους ἔθεσε ἐπ' αὐτοῦ τὸ φάρμακον λέγων περίπου. Καὶ ἐγὼ ἐβάδιζον τὴν κακὴν ὁδὸν καὶ ἔβλεπον θανάσιμα. Διὰ τοῦτο ἐτυφλώθην καλῶς, διὰ νὰ ἀναβλέψω καλύτερον. Τοῦτο τὸ φάρμακον θέτω καὶ ἐπάνω εἰς σὲ καὶ τυφλώνω τοὺς ἐξωτερικούς σου ὀφθαλμούς, διὰ νὰ ἀνοίξω τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς σου. C Τότε ὁ ἀνθύπατος, μόλις εἶδε τὸ γεγονός, ἐπίστευσε. Εἶδες πῶς ἰσοπεδώθη τὸ ὄρος, πῶς ἐχαμήλωσε τὸ βουνό, πῶς συνετελέσθη ὁ θερισμός, πῶς εἶχε ἑτοιμασθῆ ὁ καιρὸς τοῦ θερισμοῦ, πῶς συνελέγη ὁ ὥριμος καρπὸς καὶ ὁ Παῦλος χωρὶς νὰ κουρασθῇ καὶ νὰ ταλαιπωρηθῇ μὲ ἕναν ἁπλοῦν λόγον ἥλιευσε εἰς τὸ δίκτυόν του τὸν ἀνθύπατον; Διὰ τοῦτο ὀνομάζει τὸ Εὐαγγέλιον θερισμόν, διὰ τὴν ταχύτητα καὶ τὴν εὐκολίαν τὴν ὁποίαν παρεῖχεν εἰς αὐτούς.

Ἔτσι καὶ ὁ εὐνοῦχος ἐκεῖνος, ὁ βάρβαρος καὶ ἀλλόφυλος, ὁ ὁποῖος κατεῖχε μεγάλην ἐξουσίαν, ἡλιεύθη χωρὶς νὰ δαπανηθῇ ἐκεῖ οὔτε χρόνος οὔτε κόπος. Διότι ἀμέσως ἀνέβη εἰς τὸ ἅρμα καὶ ἤρχισε νὰ τὸν κατηχῇ. Περισσότερον ἀκόμη ἀξίζει νὰ θαυμάσῃς αὐτὸ πού συνέβη πρὶν ἀκόμη ἀνέλθῃ εἰς τὸ ἅρμα. D Πῶς δηλαδὴ ὁ βάρβαρος ἐκεῖνος καὶ ἀλλόφυλος γεμᾶτος φλόγα ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν (διότι δὲν ἤσκει μικρὰν ἐξουσίαν) αὐτὸν τὸν πτωχὸν καὶ ταπεινόν, τὸν ἄγνωστον, τὸν ὁποῖον δὲν εἶχεν ἰδῆ ποτὲ οὔτε εἶχε συναναστραφῆ, αὐτὸν πού τότε διὰ πρώτην φορὰν ἐνεφανίσθη, αὐτὸν καὶ τὸν ἐκάλεσε καὶ τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὸ ἅρμα καὶ ἐκάθισε μαζί του. Ποῖος τὰ ἔκαμε ὅλα αὐτά; Ἐκεῖνος πού εἶπε: «Ἐγὼ θὰ εἶμαι μαζί σας, ὅλας τὰς ἡμέρας μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου».[11] Αὐτὸς κατέστησε ἡμερωτέραν τὴν προσέγγισιν καὶ ἔκαμε καὶ τὸν βάρβαρον νὰ φιλοσοφήσῃ, καὶ ἐχαμήλωσε τὸ ὄρος καὶ τὸν ἄγνωστον τὸν κατέστησε οἰκειότερον ἀπὸ κάθε γνωστὸν καὶ φίλον. E Μὴ τὸ προσπεράσῃς ἁπλῶς τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ μὴ τὸ θεωρήσῃς ἁπλῆν ἱστορίαν, ἀλλὰ σκέψου τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος. Διότι ἂν οἱ σημερινοὶ ἄρχοντες οἱ ὁποῖοι εἶναι πιστοὶ καὶ μορφώνονται εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ δὲν ἔχουν σχέσιν μὲ τοὺς βαρβάρους, ἄν, λέγω, αὐτοὶ δὲν θὰ καταδέχοντο ὄχι ἄγνωστον καὶ ξένον, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἕνα γνωστόν των, νὰ τὸν καλέσουν νὰ καθήσῃ πλησίον των ἀμέσως εἰς τὴν ἀγοράν, πῶς ἐκεῖνος ἐδέχθη τὸν ξένον; Δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ λέγω αὐτό. Αὐτὸν τὸν ξένον, πού δὲν τὸν εἶχεν ἴδει ποτέ, τὸν ταπεινόν, τὸν εὐκαταφρόνητον εἰς τὴν ἐμφάνισιν, αὐτὸν λοιπὸν καὶ

11. Ματθ. 28, 20.

τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὸ ἅρμα καὶ τὸν ἔβαλε νὰ καθίσῃ δίπλα του καὶ ἐνεπιστεύθη τὴν σωτηρίαν του εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκείνου καὶ ἠνέχθη νὰ γίνῃ μαθητής του καὶ παρακαλεῖ, καὶ δέεται, καὶ ἱκετεύει: 394 A «Σὲ παρακαλῶ», λέγει, «ἐξήγησέ μου περὶ ποίου προσώπου λέγει τοὺς λόγους αὐτοὺς ὁ προφήτης»;[12] Καὶ δέχεται μὲ μεγάλην προσοχὴν τὰ λεγόμενα. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλά, ἀφοῦ ἐδέχθη, δὲν ἠμέλησε, δὲν ἀνέβαλε, δὲν εἶπε ἂς ἐπανέλθω εἰς τὴν πατρίδα μου, ἂς ἴδω πρῶτα τοὺς φίλους μου, τοὺς οἰκείους καὶ συγγενεῖς μου, πράγματα ποὺ λέγουν πολλοὶ χριστιανοὶ ὅταν καλοῦνται νὰ βαπτισθοῦν. Λέγουν π.χ. νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πατρίδα, νὰ ἴδω τὴν γυναῖκα μου, νὰ ἴδω τὰ τέκνα μου καὶ τοὺς συγγενεῖς μου. Διότι μὲ τὴν παρουσίαν ἐκείνων καὶ τὴν συμμετοχήν των εἰς τὸν ἑορτασμὸν θὰ ἀπολαύσω τὸ βάπτισμα, ἔτσι θὰ μετάσχω εἰς τὴν χάριν.

B Ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ βάρβαρος τότε δὲν εἶπε τὰς λέξεις αὐτάς, καὶ μάλιστα ἐνῷ ἦτο Ἰουδαῖος, καὶ ἦτο δεδιδαγμένος νὰ λαμβάνῃ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν του τὸν τόπον καὶ πρὸ παντὸς διότι ἐδέχετο συνεχῶς ἐντολάς, ὅτι πρέπει νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τὴν περιφρούρησιν τοῦ τόπου, καὶ διὰ τοῦτο ἀνέλαβε μεγάλην ἀποδημίαν, διὰ νὰ προσκυνήσῃ εἰς τὸν τόπον ποὺ διέταξεν ὁ Θεός. Ἀλλὰ ἀπέβαλεν ἀμέσως ὅλην ἐκείνην τὴν συνήθειαν καὶ ἐγκαταλείψας τὴν παρατήρησιν αὐτήν, ὅταν συνετελέσθη ἡ κατήχησις καὶ εἶδε μίαν πηγὴν πλησίον τοῦ δρόμου, εἶπε: «Ἰδοὺ ἐδῶ ὑπάρχει νερό. Τί μὲ ἐμποδίζει νὰ βαπτισθῶ;».[13] Εἶδες πάλι τὸν θερισμόν, πῶς συντελεῖται; Εἶδες ὅτι δὲν ἐχρειάσθη νὰ δαπανηθῇ οὔτε ὁ ἐλάχιστος χρόνος, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἡ γῆ ἐδέχθη τὸν σπόρον καὶ ἐβλάστησε τὸν στάχυν, καὶ ὡρίμασεν ἡ σταφύλη; C «Ἰδού, ἐδῶ ὑπάρχει νερό», λέγει. Δὲν ἐζήτησε τοίχους, οὔτε χρυσοῦν ὄροφον, οὔτε καινουργῆ ἱμάτια, οὔτε ὑποδήματα. Ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶχε τὴν ψυχήν του προητοιμασμένην καὶ ἐφλέγετο ἀπὸ τὸν πόθον καὶ εἶχε ἀνάψει ἡ προθυμία του, ἔσπευσεν ἀμέσως πρὸς τὴν χάριν καὶ πιέζει τὸν διδάσκαλον νὰ τὸν ὁδηγήσῃ πρὸς τὴν μυσταγωγίαν καὶ νὰ τοῦ μεταδώσῃ τὰ ἀθάνατα ἐκεῖνα καὶ τρομερὰ μυστήρια. Δι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνος ἀμέσως ἐδέχθη, ἐπεδοκίμασε τὴν προθυμίαν καὶ τὸν ἐβάπτισε. Διὰ τοῦτο ὀνομάζει τὸ Εὐαγγέλιον θερισμόν, διὰ τὴν εὐκολίαν δηλαδὴ ποὺ παρεῖχεν εἰς αὐτούς. Καὶ δι-

12. Πράξ. 8, 34.
13. Πράξ. 8, 36.

ότι καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει, «ὅτι προσεῖχον εἰς τοὺς λόγους τοῦ Παύλου[14] D διότι ὁ Κύριος ἤνοιξε τὴν καρδίαν των, ὥστε νὰ προσέχουν τὰ λεγόμενά του».[15]

Ὅταν δὲ ἀκούσῃς, ὅτι χαμηλώνει ὄρη καὶ συντελεῖ θερισμὸν καὶ καθιστᾶ τὸν καρπὸν ὥριμον καὶ τὸ ἔργον πολὺ εὔκολον, μὴ στερήσῃς αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν μεγάλων κατορθωμάτων. Διότι δὲν παρεβίαζε τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως, οὔτε κατεπάτει τὴν ἐλευθέραν κρίσιν των, ἀλλὰ συνέπραττε καὶ ἐβοήθει καὶ ἔτεινε χεῖρα βοηθείας. Διότι ἐὰν τὸ πᾶν συνετελεῖτο ἀπὸ αὐτόν, τίποτε δὲν ἐμπόδιζε νὰ σωθοῦν ὅλοι. Τώρα ὅμως τὸ πρᾶγμα συνετελεῖτο ἐν μέρει μὲν ἀπὸ αὐτόν, ἐν μέρει δὲ ἀπὸ τοὺς προσερχομένους. Ἔργον τῶν προσερχομένων ἦτο ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐλευθέρα ἐκλογή, ἡ μεγάλη προθυμία καὶ ἡ γενναία πίστις των, ἐνῷ ἔργον τοῦ Θεοῦ ἦτο ἡ παροχὴ τῶν δώρων, ἡ ἀποκάλυψις τοῦ λόγου καὶ ἡ σαφήνεια τῆς διδασκαλίας E καὶ ἡ ρῖψις τῶν σπόρων καὶ ἡ συμβολή του ὥστε ἡ ἀκρόασις τῆς διδασκαλίας νὰ εἶναι ὥριμος. Ἔχοντες λοιπὸν ὅλα αὐτὰ ὑπ' ὄψιν, ἂς λάβωμεν τὸν Θεὸν σύμμαχον καὶ βοηθὸν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἀρετὴν προσφέροντες ὅλα ὅσα (ἐξαρτῶνται) ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι, ἐὰν ἕνα τόσον δύσκολον ἔργον τὸ κατώρθωσε τόσον εὐκόλως, ὄχι εἰς μίαν καὶ δύο καὶ εἴκοσι πόλεις, ἀλλὰ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, ἐννοῶ τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν, ἡ ὁποία διεδόθη εἰς ὅλην τὴν ὑφήλιον καὶ παράγει τὸν ὡραιότατον αὐτὸν καρπόν, εἶναι φανερόν, ὅτι καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν ἀρετὴν θὰ μᾶς συμπαρασταθῇ, ἀρκεῖ νὰ μὴ μείνωμεν ἀδρανεῖς καὶ ἀδιάφοροι, ἀλλὰ νὰ παρέχωμεν καὶ τὴν ἰδικήν μας συνεισφοράν, 395 A τὴν προθυμίαν, τὸν ζῆλον, τὴν θέλησιν, τὴν σκέψιν, τὴν ἐπαγρύπνησιν, τὴν φροντίδα, τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς βιωτικὰς μερίμνας, τὴν ζήτησιν τῶν μελλόντων, τὴν καθημερινὴν προσήλωσιν εἰς αὐτά.

Ἂν ὅλα αὐτὰ τὰ παρέχωμεν μὲ ἀκρίβειαν, τότε θὰ ἀκολουθήσουν καὶ ὅλα τὰ ἰδικά του δῶρα. Καὶ μὲ τὴν βοήθειαν ἐκείνην θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ οὐράνια ἀγαθά, τὰ ὁποῖα εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

14. Πράξ. 8, 6. Πρβλ. 13, 45.
15. Πράξ. 16, 14.

ΟΜΙΛΙΑ

«ΟΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΑΒΑΙΝΟΥΝ ΕΙΣ ΤΑΣ ΙΠΠΟΔΡΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΑΤΡΑ. ΚΑΙ ΑΦΟΥ ΤΟΥΣ ΕΛΥΠΗΣΕ, ΕΠΕΙΤΑ, ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΑΞΙΝ ΤΗΣ ΕΠΟΜΕΝΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ, ΑΝΕΘΕΣΕ ΝΑ ΟΜΙΛΗΣΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΠΟΥ ΕΙΧΕΝ ΕΛΘΕΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΓΑΛΑΤΙΑΝ ΚΑΙ Ο ΙΔΙΟΣ ΕΣΙΓΗΣΕ, ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ ΜΕ ΑΥΤΟ ΤΟΥΣ ΕΛΥΠΗΣΕ, ΕΞΕΦΩΝΗΣΕΝ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΟΜΙΛΙΑΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΜΕ ΘΕΜΑ: «Ο ΠΑΤΗΡ ΜΟΥ ΠΑΝΤΟΤΕ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ, ΚΑΙ ΕΓΩ ΕΠΙΣΗΣ ΕΡΓΑΖΟΜΑΙ».[1]

B Εἰς τὴν προηγουμένην μου ὁμιλίαν διὰ τὰ θέατρα καὶ τὰς ἱπποδρομίας σᾶς ἐλύπησα πάρα πολύ. Διὰ τοῦτο χαίρω καὶ εὐχαριστοῦμαι συμφώνως πρὸς τὸν ἀποστολικὸν λόγον, ὁ ὁποῖος λέγει: «Καὶ ποῖος μοῦ προξενεῖ χαρὰν παρὰ ἐκεῖνος ποὺ τὸν κάνω νὰ λυπῆται;».[2] Διότι βλέπω, ὅτι ἀπὸ τὴν λύπην αὐτὴν προέρχεται πολλὴ ὠφέλεια. Διότι καὶ τὰ φάρμακα, ποὺ θεραπεύουν τὰς πληγάς, πρῶτα ἀναξέουν τὰ τραύματα καὶ τότε διώχνουν τὴν σαπίλαν. Ἔτσι καὶ ὁ λόγος κεντρίζων τὸν ἀκροατήν, ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν διὰ τὴν διόρθωσίν του. Διότι ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ εἰς τὰ σώματά μας, τὸ μέρος τοῦ σώματός ποὺ μιὰ φορὰ ἐνεκρώθη δὲν αἰσθάνεται οὔτε τὸ κόψιμον οὔτε τὰ φάρμακα οὔτε τὸν καυτηριασμόν· δι' αὐτὸ δὲν δύναται νὰ ἐπανέλθη εἰς κατάστασιν ὑγείας οὔτε καὶ ἂν δεχθῆ μυρίας θεραπείας, **C** διότι ἔχασε τὴν βάσιν καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς θεραπείας. Ἐνῷ τὸ μέρος τοῦ σώματος ποὺ αἰσθάνεται καὶ τὸ χειρουργικὸν νυστέρι καὶ τὴν καυτηρίασιν καὶ τὰ φάρμακα, δύναται νὰ ἐπανέλθη εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ὑγείας συντόμως. Ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὰς ψυχάς. Ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀναίσθητοι, δὲν δύνανται νὰ μεταβληθοῦν εὐκόλως, ἐνῷ αἱ ψυχαὶ ποὺ γνωρίζουν καὶ νὰ ἐντρέπωνται καὶ νὰ κοκκινίζουν καὶ νὰ πονοῦν καὶ νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὰς ἐπιτιμήσεις, μᾶς παρέχουν μεγίστην ἀπόδειξιν, ὅτι ταχέως θὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν κακίαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦ-

1. Ἰωάν. 5, 17.
2. Β΄ Κορινθ. 2, 2.

λος, ποὺ τὰ ἐγνώριζε αὐτά, ἐδέχετο αὐτοὺς ποὺ ἐλυποῦντο πάρα πολὺ ἀπὸ τοὺς λόγους του, καὶ ἔχαιρε δι' αὐτούς, ἐνῷ ἀπεγοητεύετο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν διέκειντο ἔτσι καὶ ἔλεγε: **D** «Οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ ἔγιναν ἀναίσθητοι παρέδωσαν τὸν ἑαυτόν των εἰς τὴν ἀκολασίαν διὰ νὰ κάμνουν ἀχόρταστα κάθε ἀκαθαρσία».[3] Διότι αὐτὸς ποὺ δὲν γνωρίζει νὰ πονῆ, πῶς εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ διορθωθῆ, ἐκτὸς ἐὰν μάθη πρῶτα αὐτὸ τὸ πρᾶγμα; Ἐπειδὴ λοιπόν, σεῖς αὐτὸ τὸ ἔχετε ἐπιτύχει, ἐλπίζομεν πάρα πολὺ εἰς τὴν ἰδικήν σας ἀγάπην. Διότι, ἐὰν μία ὁμιλία σᾶς ἐπλήγωσε ἔτσι σᾶς ἔφερε εἰς τόσην ἀγωνίαν, ὥστε καὶ νὰ λυπῆσθε καὶ νὰ θορυβῆσθε καὶ νὰ ταράσσεσθε, εἶναι φανερόν, ὅτι, ἂν προστεθῆ καὶ δευτέρα καὶ τρίτη, θὰ σᾶς ἀπαλλάξη ἀπὸ ὅλην τὴν ἀσθένειαν. Καὶ διὰ νὰ μάθητε, ὅτι τὰ λέγω αὐτὰ ὄχι διὰ νὰ σᾶς κολακεύσω, γιὰ ὅσα παρουσιάσατε κατὰ τὴν προηγουμένην (ὁμιλίαν) ἐπιβεβαιώσατε τὴν ἀλήθειαν τῶν ὅσων ἐκ μέρους μας ἐλέχθησαν. **E** Καὶ διότι σεῖς ποὺ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπληγώθητε, ποὺ ἐπονέσατε, ποὺ ὑπεφέρατε καὶ ἐλυπήθητε, τὴν ἐπομένην Κυριακὴν κατεστήσατε λαμπρότερον τὸ θέατρόν μας καὶ πολυπληθεστέραν τὴν σύναξιν καὶ μεγαλυτέραν τὴν προθυμίαν καὶ ὅλοι εἴσθε κρεμασμένοι, ὡσὰν τὰ μικρὰ τῶν χελιδόνων ποὺ κρέμονται ἀπὸ τὴν φωλεάν, καὶ μὲ ἀνοικτὸν στόμα παρηκολουθεῖτε τὴν ὁμιλίαν μας.

Ἔπειτα, ὅταν παρεχωρήσαμε τὸν λόγον εἰς τὸν ἀδελφόν μας ποὺ ἦλθε ἀπὸ τὴν Γαλατίαν, καὶ συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῆς ἐκκλησίας, ποὺ προστάσσει νὰ ὑποδεχώμεθα τοὺς ξένους κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ νὰ τιμήσωμεν τὸ λαμπρόν του γῆρας, ἐδώσαμε εἰς αὐτὸν τὸν λόγον, ἀνεχωρήσατε ἀπὸ τὴν σύναξιν διαμαρτυρόμενοι, κακοπαθοῦντες, ὡσὰν νὰ ὑπεμείνατε μακροχρόνιον πεῖναν **309 A** καὶ ἐποθεῖτε ν' ἀκούσετε τὴν ἰδικήν μας γλῶσσαν, αὐτὴν ποὺ σᾶς ἤνοιξε τομήν, ποὺ σᾶς ἐπέπληξε, ποὺ σᾶς ἐπετέθη καὶ σᾶς ἔκαμε νὰ πονέσετε. Ἐκάμνατε δηλαδὴ ὅπως κάμνει τὸ παιδίον ποὺ τὸ κτυπᾷ ἡ μητέρα του καὶ τὸ μαλώνει καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ τὴν ἀκολουθεῖ μὲ κλαυθμηρισμοὺς κρατημένον ἀπὸ τὰ πλάγια τῶν ἱματίων της καὶ σύρεται ὄπισθεν αὐτῆς μὲ κλάματα. Διὰ τοῦτο πηδῶ καὶ πετῶ ἀπὸ χαρὰν καὶ λέγω, ὅτι εἶμαι εὐτυχὴς ποὺ ἀγωνίζομαι ἐν μέσῳ τόσων πολλῶν ποὺ μὲ ἀγαποῦν, ποὺ ὅλοι σεῖς κρέμε-

3. Ἐφεσ. 4, 19.

σθε ἀπὸ τὴν γλῶσσαν μου. Αὐτὸ δι' ἐμὲ εἶναι γλυκύτερον ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας (τοῦ ἡλίου), λαμπρότερον ἀπὸ τὸ φῶς, τοῦτο εἶναι ζωή, τὸ νὰ ἔχω δηλαδὴ τόσον εὐγνώμονας ἀκροατάς, ποὺ δὲν χειροκροτοῦν μόνον, B ἀλλὰ θέλουν καὶ νὰ διορθωθοῦν, ποὺ ἐπιπλήττονται καὶ δὲν ἀποσκιρτοῦν, ἀλλὰ καταφεύγουν εἰς αὐτὸν ποὺ τοὺς ἐπιπλήττει.

Δι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγον καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀρχίζω τὴν ὁμιλίαν μου πρὸς σᾶς μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν καὶ θέλω σήμερον νὰ σᾶς προσφέρω καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῶν προηγουμένων ὁμιλιῶν μου ἀφίνων κατὰ μέρος τὴν ἐπιτίμησιν, διὰ νὰ μὴ ζημιώσωμεν τοὺς προθύμους κατηγοροῦντες τοὺς ἀδιαφόρους καὶ ἀφιερώνοντες ὅλην τὴν ὁμιλίαν εἰς τὸν ἔλεγχον ἐκείνων. Διότι ἀκόμη καὶ ἐὰν τίποτε δὲν εἶχε λεχθῆ ἀπὸ ἡμᾶς, αὐτὸ ποὺ ἔγινε χθὲς εἶναι ἱκανὸν καὶ τοὺς παρὰ πολὺ μανιακοὺς καὶ λυσσώδεις θεατὰς τῶν ἱπποδρομιῶν νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνοχλητικὴν ἐπιθυμίαν. C Διότι ἐγέμισε τὴν πόλιν ἀπὸ λύπην ὁ χθεσινὸς φόνος ποὺ συνέβη κατὰ τὴν ἱπποδρομίαν, ἔκαμε νὰ στηθοῦν χοροὶ γυναικῶν ποὺ ἐθρήνουν, ἐγέμισε τὴν ἀγορὰν ἀπὸ θρήνους, καθὼς μετεφέρετο διὰ μέσου τοῦ πλήθους εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν αὐτὸς ποὺ συνετρίβη ἀπὸ τὰ ἅρματα. Αὐτὸς λοιπόν, καθὼς ἐπληροφορήθην τὴν ἐπομένην ἐπρόκειτο νὰ ἀνάψῃ γαμηλίους λαμπάδας (=νὰ τελέσῃ γάμους) ἐνῷ εἶχαν ὑφανθῆ τὰ νυμφικὰ ἐνδύματα καὶ εἶχαν ἑτοιμασθῆ τὰ πάντα διὰ τὸν γάμον. Ἐκτελῶν ἐντολὴν τοῦ ἐπάρχου διέτρεχε τὸ κάτω μέρος τοῦ σταδίου ἀφοῦ συνεκρούσθησαν οἱ ἡνίοχοι καὶ ἐφιλονίκουν μεταξύ των εὑρεθεὶς εἰς τὸ μέσον, ὑπέστη τὸν ἀναγκαστικὸν καὶ θλιβερὸν αὐτὸν θάνατον, ἀφοῦ ἐκόπη ἡ κεφαλὴ καὶ τὰ ἄκρα του.

D Εἶδες τὸν καρπὸν τῆς ἱπποδρομίας; Ἀλλὰ θὰ εἴπῃς, ποίαν σχέσιν ἔχει αὐτὸ μὲ ἡμᾶς ποὺ καθήμεθα ὑψηλά; Πρὸ παντὸς μὲ σᾶς ἔχει σχέσιν. Διότι ἐὰν σεῖς δὲν ἐσπεύδατε μετ' ἐνδιαφέροντος νὰ συγκεντρώνεσθε ἐκεῖ, δὲν θὰ συνέβαιναν αὐτὰ ποὺ τελοῦνται κάτω. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ καταστήσω πάλι τὸν λόγον ἐνοχλητικὸν καὶ ἀναξέσω τὴν πληγὴν ἀφοῦ ἀφήσω ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν συνείδησίν σας θὰ προσπαθήσω νὰ ὁλοκληρώσω τὸ θέμα τῶν προηγουμένων ὁμιλιῶν μου. Ποῖα εἶναι λοιπὸν αὐτὰ ποὺ ἐλέγομεν προηγουμένως; Ἔλεγον ὅτι ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται θεμέλιον, διότι αὐτὸς εἶναι ποὺ φέρει, συγκρατεῖ καὶ βαστάζει πάντα.[4] Αὐτὸ θέλω τώρα νὰ τὸ ἀποδείξω ἀπὸ ἄλλον ἀπο-

4. Πρβλ. Α' Κορινθ. 3, 11.

στολικὸν λόγον. Διότι ἐκεῖνος ποὺ λέγει αὐτά, ἑρμηνεύων ἐκείνην τὴν λέξιν λέγει: E «Ὁ ὁποῖος εἶναι ἀκτινοβολία τῆς δόξης καὶ ἡ σφραγὶς τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ὁποῖος κρατεῖ τὰ πάντα διὰ τοῦ παντοδυνάμου του λόγου, ἀφοῦ ἐκαθάρισε (τὰς ἁμαρτίας μας) ἐκάθισεν εἰς τὰ δεξιὰ τῆς μεγαλωσύνης εἰς τὰ ὕψη».[5] Τί σημαίνει ἐκεῖνο τὸ «φέρει»; Σημαίνει ἡνιοχεῖ, κυβερνᾶ, διευθύνει, διακρατεῖ, συγκρατεῖ ὑποφέρων (τὰ πάντα) μέχρι τέλους. Διότι δὲν ἐδημιούργησε μόνον τὰ πάντα ἐκ τοῦ μηδενός, ἀλλὰ καὶ προνοεῖ διὰ πάντα, ἀφοῦ τὰ ἔκανε ὅπως ὁ πατὴρ ποὺ τὸν ἐγέννησε. Διὰ τοῦτο φανερώνων αὐτὸ ἔλεγε «Ὁ πατήρ μου ἐργάζεται πάντοτε καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι».[6] Διὰ τοῦτο ἐζήτουν ἀκόμη περισσότερον οἱ Ἰουδαῖοι νὰ τὸν σκοτώσουν διότι ὄχι μόνον κατήργει τὸ Σάββατον (τὴν ἀργίαν) ἀλλὰ καὶ διότι ἔλεγε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πατέρας ἰδικός του καὶ ἔτσι ἔκανε τὸν ἑαυτόν του ἴσον μὲ τὸν Θεόν.

384 A Ποῦ εἶναι τώρα οἱ παῖδες τῶν αἱρετικῶν, οἱ ὁποῖοι στρέφονται μὲ μανίαν ἐναντίον τῆς ἰδικῆς των σωτηρίας καὶ ἀποχωρίζουν αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἰσότητα μὲ τὸν Πατέρα. Ἂς ἀκούσουν τὴν φωνὴν τοῦ εὐαγγελιστοῦ (καὶ ὅταν λέγω τὸν εὐαγγελιστήν, ἐννοῶ τὸν Χριστὸν ὁ ὁποῖος ἐκίνει τὴν ψυχήν του). Ἂς ἀκούσουν καὶ ἂς ἐντραποῦν καὶ ἂς παύσουν νὰ ὀργίζωνται δι' αὐτά. Διότι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι διὰ τοῦτο τὸν κατεδίωκον, διότι ἔλεγε (ὅτι εἶναι) ὁ ἴδιος ἴσος μὲ τὸν Πατέρα. Καὶ αὐτοὶ δι' αὐτὸ κατὰ κάποιον τρόπον ἀπαγχονίζονται, διότι ἀποδίδομεν εἰς αὐτὸν αὐτὴν τὴν τιμὴν ἀφοῦ ἐδιδάχθησαν ἀπὸ αὐτόν. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ γνώμη, λέγει, δὲν εἶναι ἰδική του οὔτε τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων. B Ἀλλὰ καὶ ἂν ἦτο τῶν Ἰουδαίων, τότε καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ ἰδικόν σου ἔγκλημα καὶ ἐσχάτην κατηγορίαν, διότι αὐτὰ ποὺ διέκριναν οἱ ἀγνώμονες Ἰουδαῖοι νὰ προβάλουν ἀπὸ τοὺς λόγους, αὐτὰ σὺ δὲν τὰ βλέπεις προσποιούμενος ὅτι δὲν ἀκούεις. Διότι δὲν τὰ ἐπρότεινον αὐτὰ ἀφ' ἑαυτῶν των, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔλεγεν ὁ Χριστὸς σκεπτόμενος αὐτούς. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς δὲν εἶναι οὔτε τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ εἶναι γνώμη καὶ λόγος τοῦ εὐαγγελιστοῦ (καὶ ὅταν λέγω τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ἐννοῶ τοῦ Χριστοῦ ὁ ὁποῖος κινεῖ τὴν σκέψιν αὐτοῦ) ἐξέτασε τοὺς ἰδίους τοὺς λόγους.

5. Ἑβρ. 1, 3.
6. Ἰωάν. 5, 17.

«Ὁ Πατήρ μου». Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀσφαλῶς φανερὸν καὶ εἰς τὸν πλέον ἀνόητον, ὅτι δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον εἶπεν «ὁ Πατήρ μου», διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι εἶναι ἰδικός του Πατήρ; **C** Τὸ νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν εἰς τὸ «ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι» ἆρά γε δὲν παρουσιάζει μὲ αὐτὸ ἰσότητα; Διότι δὲν εἶπε «ἐκεῖνος ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ὑπηρετῶ, ἐργάζεται ἐκεῖνος καὶ ἐγὼ ὑπηρετοῦμαι», ἀλλὰ εἶπε «ἐκεῖνος ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι». Βλέπεις, λοιπόν, ὅτι δὲν εἶναι γνώμη τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ δημιούργημα τὸ λεγόμενον τῶν λόγων ἐκείνου; Διότι, ἐὰν ἦτο μία πεπλανημένη ὑποψία καὶ γνώμη τῶν Ἰουδαίων τὸ νὰ κάνῃ τὸν ἑαυτόν του ἴσον μὲ τὸν Θεόν, καὶ αὐτὸς μὲν δὲν ἤθελε νὰ τὸ ὑποπτευθοῦν, οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως τὸ ὑποπτεύοντο παρὰ τὴν θέλησίν του, ὑπονοοῦντες ὅμως ἄλλα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ αὐτὸς ἤθελε νὰ εἴπῃ, δὲν θὰ τὸ ἄφηνεν ὁ εὐαγγελιστὴς χωρὶς νὰ τὸ διορθώσῃ, ἀλλὰ θὰ τὸ ἐπεσήμαινε καὶ θὰ τὸ ἔλεγε σαφῶς. Διότι συνήθιζον νὰ πράττουν αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι καὶ ὁ Ἰησοῦς. Καὶ τοῦτο θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ καταστήσω φανερὸν εἰς σᾶς ἀπὸ ἕνα καὶ ἀπὸ δεύτερο παράδειγμα. **D** Ὅτι δηλαδὴ ὅταν εἴπῃ κάτι ὁ Χριστὸς καὶ ἀλλέως τὸ εἴπῃ, ἀλλέως δὲ τὸ ὑποψιασθοῦν οἱ Ἰουδαῖοι, τὸ διορθώνει ὁ εὐαγγελιστής. Καὶ διὰ νὰ τὸ κατανοήσῃς σαφῶς, ἄκουσε πῶς τὸ ἴδιον αὐτὸ τὸ ἀποσαφηνίζει ὁ Ἰωάννης.

Ὅταν δηλαδὴ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφοῦ ἔλαβε μαστίγιον ἐξεδίωξε τοὺς ἀργυραμοιβοὺς καὶ ἔλεγε «μὴ μεταβάλλετε τὸν οἶκον τοῦ πατέρα μου εἰς ἐμπορικὸν κατάστημα».[7] ἀφοῦ δὲ προσῆλθον οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον: «Ποίαν ἀπόδειξιν παρουσιάζεις εἰς ἡμᾶς ὅτι ἔχεις δικαίωμα νὰ κάνῃς αὐτά;».[8] Τί ἀπεκρίθη λοιπὸν αὐτός; «Κρημνίσατε τὸν ναὸν αὐτὸν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»[9] ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἰδικοῦ του σώματος. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν τὸ κατενόησαν καὶ τί λέγουν; **E** «Ἐχρειάσθησαν σαράντα ἓξ χρόνια διὰ νὰ κτισθῇ ὁ ναὸς αὐτὸς καὶ σὺ θὰ τὸν ἀνοικοδομήσῃς εἰς τρεῖς ἡμέρας»,[10] ὁμιλοῦντες διὰ τὸν Ἰουδαϊκὸν ναόν, ποὺ εἶχε κτισθῇ μὲ λίθους. Διότι ἐκεῖνος ἐκτίσθη εἰς διάστημα τεσσαράκοντα ἓξ ἐτῶν μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα, διότι ἠμποδίζοντο οἱ κτίσται ἀπὸ

7. Ἰωάν. 2, 15.
8. Ἰωάν. 2, 18.
9. Ἰωάν. 2, 19.
10. Ἰωάν. 2, 20.

τὴν βαρβαρικὴν ἐπιδρομὴν καὶ ἐπέρασε πολὺς χρόνος ἕως ὅτου ἀποπερατωθῇ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς ὡμίλει διὰ τὸ σῶμα του, ἐννοῶν τὸν σταυρικὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «κρημνίσατε τὸν ναὸν αὐτὸν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω». Ἐκεῖνοι ὅμως ὑπωψιάζοντο τὸν Ἰουδαϊκὸν ναὸν καὶ δι' αὐτὸ ἔλεγον: «Ἐχρειάσθησαν σαράντα ἓξ χρόνια διὰ νὰ κτισθῇ ὁ ναὸς αὐτὸς καὶ σὺ θὰ τὸν ἀνοικοδομήσῃς μέσα εἰς τρεῖς ἡμέρας;» 385 **A** Πρόσεχε πῶς ὁ εὐαγγελιστὴς δὲν τὸ παρέκαμψε αὐτό, ἀλλὰ προσέθεσε τὴν διόρθωσιν λέγων: «Ἀλλ' ὁ ναὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἐκεῖνος ὡμίλει ἦτο τὸ σῶμά του».[11] Καὶ δὲν εἶπε «κρημνίσατε τὸ σῶμα αὐτό», ἀλλὰ εἶπε «τὸν ναόν», διὰ νὰ δείξῃ τὸν Θεὸν ποὺ κατοικεῖ (εἰς αὐτόν). Κρημνίσατε τὸν ναὸν ποὺ εἶναι πολὺ καλύτερος ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊκόν. Διότι ἐκεῖνος μὲν εἶχε τὸν νόμον μέσα του, ἐνῷ αὐτὸς ἔχει τὸν νομοθέτην. Ἐκεῖνος μὲν εἶχε τὸ γράμμα ποὺ φονεύει, ἐνῷ αὐτὸς ἐδῶ ἔχει τὸ πνεῦμα ποὺ ζωοποιεῖ. Ἐκεῖνος μὲν εἶχε τὴν ῥάβδον τοῦ Ἀαρών, αὐτὸς δὲ τὴν ῥάβδον τοῦ Ἰεσσαί.

Ἀλλοῦ πάλιν, ὅταν ἔκαμε τὸ θαῦμα μὲ τοὺς ἄρτους, ἀφοῦ σηκώθηκε μὲ τοὺς μαθητάς του, διέβη εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην καὶ τοὺς ἔλεγε: **B** «Ἀνοίξατε τὰ μάτια σας ἀπὸ τὸ προζύμι τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδουκαίων».[12] Ἐκεῖνοι ὅταν ἤκουσαν «ζύμη», ἐνόμιζον τοὺς ἄρτους. Ἐνῷ αὐτὸς δὲν ὡμίλει περὶ ἄρτων, ἀλλὰ περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν Φαρισαίων. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἄλλα εἶπεν ἐκεῖνος, καὶ ἄλλα ἠννόησαν ἐκεῖνοι, πρόσεξε πῶς διορθώνει αὐτὸ λέγων: «Ἀκόμη καὶ σεῖς εἶσθε ἀνόητοι; Δὲν ἐνθυμεῖσθε τοὺς πέντε ἄρτους καὶ πόσα κοφίνια ἐπήρατε (περισσεύματα); καὶ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ πόσα κοφίνια ἐπήρατε (περισσεύματα); Πῶς δὲν καταλαβαίνετε ὅτι δὲν σᾶς ὡμίλησα διὰ τοὺς ἄρτους (τοὺς ὑλικούς), ἀλλὰ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Φαρισαίων, ὥστε νὰ προσέχετε;»[13] Βλέπεις πῶς ὁ εὐαγγελιστὴς διορθώνει ὁ ἴδιος καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ναοῦ καὶ ἐδῶ τὴν ὑποψίαν τῶν πεπλανημένων;

C Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ εἰς τὸ ὅτι κάνει τὸν ἑαυτόν του ἴσον πρὸς τὸν Θεόν, ἐὰν αὐτὸς δὲν ἔκανε τὸν ἑαυτόν του ἴσον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ὑπωψιά-

11. Ἰωάν. 2, 21.
12. Μάρκ. 8, 15.
13. Ματθ. 14, 17-19 καὶ 16, 9.

ζοντο αὐτὸ ἀπὸ τὰ λεγόμενά του, ὁ εὐαγγελιστὴς θὰ διόρθωνε τὴν ὑποψίαν αὐτὴν καὶ θὰ ἔλεγεν, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐνόμιζαν, ὅτι ἔκανε τὸν ἑαυτόν του ἴσον πρὸς τὸν Θεόν, ἐνῷ αὐτὸς δὲν ἔκαμνε αὐτὸ οὔτε τὸ ἠννόει. Διὰ νὰ κατανοήσης ὅμως αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς λόγους του, ὅτι, αὐτὸ κυρίως ἤθελε νὰ ἀποτυπώση εἰς τὰς σκέψεις τῶν ἀνθρώπων, ἂς ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸ ἀνωτέρω καὶ ἂς μάθωμεν διατὶ κατηγορεῖτο κάποτε ἀπελογούμενος αὐτά. Ποῖο ἦτο λοιπὸν ἐκεῖνο κάποτε διὰ τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς κατηγορεῖτο; Διότι εἰργάζετο τὸ Σάββατον. **D** «Καὶ δι' αὐτό, λέγει, οἱ Ἰουδαῖοι κατεδίωκον τὸν Ἰησοῦν, διότι ἔκαμνε αὐτὰ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου».[14] Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά; Διότι ἐσταθεροποίησε τὸν παραλυτικὸν καὶ τὸν διέταξε νὰ λάβη τὸ κρεββάτι του καὶ νὰ ἀπέλθη εἰς τὴν οἰκίαν του. Διὰ τοῦτο, καὶ ὅταν τὸν ἠρώτων, τοῦ ἔλεγον ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ τὸν διέταξε νὰ κάμνη αὐτὰ ἡμέραν Σάββατον. Κι' ἐκεῖνος ἀπήντησε: «Αὐτὸς ποὺ μὲ ἔκαμεν ὑγιῆ αὐτὸς μοῦ εἶπε: Πάρε τὸ κρεββάτι σου καὶ πήγαινε εἰς τὴν οἰκίαν σου».[15] Δι' ὅλα αὐτὰ δυσανασχετοῦντες τὸν κατεδίωκαν, διότι διέταξε ὅλα αὐτὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου, πρᾶγμα ποὺ ἐθεωρεῖτο παράβασις καὶ κατάλυσις τοῦ νόμου. Τί λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἀπολογούμενος λέγει; «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται πάντοτε. Καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι».[16] Ἂν καὶ ἀσφαλῶς ὑπῆρχον πολλὰ ἄλλα ποὺ ἠδύνατο νὰ εἴπη, ἐὰν ἤθελε μόνο νὰ ἀπολογηθῇ καὶ νὰ μὴ δείξη τὴν ἰσότητα (πρὸς τὸν Πατέρα). **E** Διότι πολλὰς φορὰς κατελύθη τὸ Σάββατον καὶ κατὰ πρῶτον εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἱεριχουντίων. Ὅταν δηλαδὴ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν τειχῶν, ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας μεταχειριζόμενοι σάλπιγγας καὶ περιήρχοντο τὰ τείχη καὶ ἔτσι ἔπεσε ἡ πόλις. Τώρα, ὅτι μέσα εἰς τὰς ἑπτὰ ἡμέρας κατ' ἀνάγκην περιλαμβάνεται καὶ τὸ Σάββατον ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν ἀρχίσωμεν, εἶναι φανερὸν ἀσφαλῶς εἰς τὸν καθένα. Ὥστε γίνεται φανερόν, ὅτι κατελύθη τὸ Σάββατον.

Πάλι διέτασσε τὸν ἄνθρωπον νὰ κάμη περιτομὴν τὴν ὀγδόην ἡμέραν. Καὶ ἐδῶ κατ' ἀνάγκην παραβιάζεται τὸ Σάββατον. Διότι ἐκεῖνον ποὺ γεννήθηκε ἡμέραν Σάββατον κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ τὸν περιτάμουν τὸ ἄλλο Σάββατον. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἱερεῖς παρεβίαζον τὸ Σάββατον μὲ

14. Ἰωάν. 5, 16.
15. Ἰωάν. 5, 11.
16. Ἰωάν. 5, 17.

μεγαλυτέραν εὐχέρειαν, 396 **A** διότι διετάσσοντο νὰ προσφέρουν πάλιν θυσίαν τὸ Σάββατον. Ἀλλὰ ὅπου (προσφέρεται) θυσία, κατ' ἀνάγκην θὰ γίνη ἡ ἐκδορὰ (τοῦ ζώου), ἄναμμα τῆς φωτιᾶς, τοποθέτησις (τοῦ σφαγίου) ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, μεταφορὰ ὕδατος, θραῦσις ξύλων, μεταφορὰ τέφρας καὶ πολλὰ ἄλλα. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὸ Σάββατον καταλύεται. Ἀλλὰ ἐκτὸς τούτων καὶ ἡ ἴδια ἡ κτίσις κατέλυε τὸ Σάββατον. Καὶ διότι, ὁ ἥλιος ἐργάζεται τὸ Σάββατον, καὶ ἡ σελήνη τρέχει, καὶ ὁ ποικίλος χορὸς τῶν ἄστρων φέγγει καὶ οἱ ἄνεμοι πνέουν, καὶ αἱ πηγαὶ τρέχουν, καὶ οἱ ποταμοὶ ρέουν, καὶ ἡ θάλασσα κινεῖται, καὶ σπόροι παράγονται καὶ φυτά, καὶ ἡ γῆ γεννᾷ καὶ ὅλα τὰ ζῶα, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Διότι, οὐδέποτε ὅταν γυναῖκα ἐπρόκειτο νὰ γεννήση τὸ Σάββατον, ἡ φύσις ἐπερίμενε τὸν νόμον, **B** καὶ ἐδέχθη ἀφοῦ περάση τὸ Σάββατον καὶ μετὰ νὰ ἀρχίσουν αἱ ὠδῖνες τοῦ τοκετοῦ, ἀλλὰ ἔκαμνε τὸ ἔργον της καὶ ὅταν ἦτο Σάββατον. Καὶ αἱ οὐράνιαι δυνάμεις ὑπηρετοῦν καὶ τὸ Σάββατον καὶ δὲν παύουν καθόλου νὰ ἐκπληρώνουν τὴν διακονίαν των. Εἰπέ μου λοιπόν, διὰ ποῖον λόγον, ἐνῷ ἔχει τόσους τρόπους ν' ἀπολογηθῇ, δὲν χρησιμοποιεῖ κανένα ἀπὸ αὐτούς, οὔτε λέγει, διατὶ μὲ κατηγορῆτε ὅτι παραβαίνω τὸ Σάββατον; Διότι καὶ οἱ ἱερεῖς εἰς τὴν Ἱεριχὼ τὸ κατέλυσαν καὶ εἰς τὸν ναὸν τὸ καταλύουν. Διατὶ μὲ κατηγορεῖτε ὅτι καταλύω τὸ Σάββατον; Διότι τὸ καταλύει καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες καὶ ὅλη ἡ κτίσις, καὶ ἡ ἄνω καὶ ἡ κάτω. Ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ ἄφησε κατὰ μέρος καὶ προσέφυγεν εἰς τὸν Πατέρα λέγων: **C** «Ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται πάντοτε καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι».[17] Διότι δὲν ἤθελε λοιπὸν μόνον νὰ ἀπολογηθῇ, ἀλλὰ νὰ δείξη καὶ τὴν ἰσοτιμίαν (μὲ τὸν Πατέρα). Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε: ἐργάζομαι, διότι καὶ ἡ κτίσις ἐργάζεται· διότι δὲν ἀνῆκε εἰς τὴν κτίσιν (κτίσματα)· ἀλλ' «ἐργάζομαι διότι καὶ ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται». Διότι ἦτο ἀπὸ τὴν ἰδίαν οὐσίαν καὶ εἶχε τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν.

Διὰ τοῦτο δὲν ἀπολογεῖται ὡσὰν νὰ προήρχετο ἀπὸ τὴν κτίσιν. ἀλλὰ ὡς γνήσιος υἱὸς Ἐκείνου. Καὶ διὰ νὰ μάθης, ὅτι αὐτὰ ποὺ λέγω δὲν ἀποτελοῦν μόνον σκέψιν, κατέλυσαν κάποτε καὶ οἱ μαθηταὶ τὸ Σάββατον ὅταν ξεφλούδιζαν στάχυα καὶ ἔτρωγαν ἐνῷ οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς κατηγόρουν καὶ ἔλεγον: Δὲν βλέπεις τί κάμνουν αὐτοὶ τὴν

17. Ἰωάν. 5, 17.

ἡμέραν τοῦ Σαββάτου; Ἐκεῖ δὲν ἀναφέρεται καθόλου εἰς τὸν Πατέρα, D ἀλλὰ τί λέγει; «Δὲν ἀνεγνώσατε τί ἔκαμεν ὁ Δαυΐδ, ὅταν ἐπείνασεν; Πῶς δηλαδὴ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ ἔφαγε τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως τοὺς ὁποίους δὲν ἐπετρέπετο νὰ φάγῃ αὐτὸς καὶ οἱ ἰδικοί του; Δὲν ἀνεγνώσατε ὅτι οἱ ἱερεῖς εἰς τὸν ναὸν μολύνουν τὸ Σάββατον καὶ εἶναι ἀθῶοι;»[18] Βλέπεις πῶς ἄλλοτε μὲν ὁμιλεῖ διὰ δούλους, ἀσχολεῖται μὲ τοὺς δούλους, τὸν Δαυῒδ καὶ τοὺς ἱερεῖς, ἄλλοτε δὲ ὁμιλεῖ διὰ τὸν ἑαυτόν του, (ἀναφερόμενος) εἰς τὸν Πατέρα. Ἐὰν δὲ ἀσφαλῶς χρησιμοποιεῖ καὶ ἄλλας ἀπολογίας, ὅπως ὅταν λέγῃ: «Ἐὰν λοιπὸν ἕνας ἄνθρωπος περιτέμνεται (διὰ νὰ τηρηθῇ τὸ Σάββατον) τὸ Σάββατον, γιατὶ ὀργίζεσθε ἐναντίον μου, διότι ὁλόκληρον ἄνθρωπον ἐθεράπευσα κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου;»[19] E «Ποῖος ἀπὸ σᾶς δὲν λύνει τὸ πρόβατον ἢ τὸ βῶδι του τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου;»[20] Τίποτε δὲν εἶναι παράδοξον. Διότι δὲν ὁμιλεῖ πάντοτε ὡς Θεός, ἀλλὰ κάποτε καὶ ὡς ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἦτο καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Ἐδῶ ὅμως ὁμιλεῖ κατὰ τὴν ἀξίαν του καὶ λέγει: 387 A «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται πάντοτε καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι». Διὰ τοῦτο λέγει ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι τὸν κατεδίωκον οἱ Ἰουδαῖοι ὄχι μόνον διότι κατέλυε τὸ Σάββατον, ἀλλὰ καὶ διότι ὠνόμαζε τὸν Θεὸν ἰδικόν του Πατέρα, καὶ ἔκανε τὸν ἑαυτόν του ἴσον μὲ τὸν Θεόν.

Ἐγὼ δὲ εὐχαρίστως θὰ ἔλεγον εἰς τὸν αἱρετικὸν καὶ τοῦτο. Ἔλεγε τὸν Θεὸν ἰδικόν του Πατέρα ἢ δὲν ἔλεγε; Τοῦτο ἦτο (ἐπινόημα) τῆς Ἰουδαϊκῆς ὑποψίας ἢ γνώμη τοῦ Χριστοῦ; Καὶ ἂν φανῇ μυριάκις ἀδιάντροπος, θὰ ἐλεγχθῇ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν (τῶν πραγμάτων). Ἔλεγεν ὅτι «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται πάντοτε καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι». Παρέβαινε τὸ Σάββατον ἢ δὲν τὸ παρέβαινε; Εἶναι φανερόν, ὅτι τὸ κατέλυε. Ἐργάζομαι, λέγει. καὶ ἐκεῖνος ἐργάζεται. Ὥστε κανένα ἐκ τῶν δύο δὲν ἦτο (ἔργον) τῆς ἰουδαϊκῆς ὑποψίας, ἀλλὰ δημιούργημα καὶ γνώμη τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ὅτι τὸ Σάββατον καταλύει καὶ τὸ ὅτι ὀνομάζει ἰδικόν του Πατέρα τὸν Θεόν. Πῶς λοιπὸν ἐνῷ λέγεις, ὅτι αὐτὰ εἶναι γνώμη τοῦ Χριστοῦ (ὑποστηρίζεις) ὅτι ἐκεῖνο εἶναι (ἐφεύρημα) τῆς ἰουδαϊκῆς ὑποψίας, ποὺ εἶναι συνέχεια ἐκείνου καὶ ἀναφέρεται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἀπὸ τὸν εὐαγγελιστήν; B Διότι ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀφήγησιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὁ ὁποῖος ἑρμηνεύει αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ. Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν κατηγόρουν, ἔλεγε ὅτι τὸν κατεδίωκον ὄχι μόνον διότι κατέλυε τὸ Σάββατον, ἀλλὰ διότι ἀπεκάλει ἰδικόν του Πατέρα, τὸν Θεόν, ἐπειδὴ ἔκανε τὸν ἑαυτόν του ἴσον πρὸς τὸν Θεόν.

18. Ματθ. 12, 3 - 5.
19. Ἰωάν. 7, 23.
20. Λουκ. 13, 15.

Ἀλλὰ ὁ ἔλεγχος τῶν αἱρετικῶν ἀρκεῖ ἕως ἐδῶ γιὰ νὰ τελειώσῃ. Τώρα ἐὰν θέλετε νὰ μάθετε ποία εἶναι ἡ ἐργασίαν τὴν ὁποίαν ἐκτελεῖ ὁ Πατήρ, καὶ ποίαν ὁ Υἱός, δύναμαι νὰ σᾶς εἴπω, τὴν πρόνοιαν τῶν δημιουργημάτων, τὴν διατήρησιν, τὴν φροντίδα. Διότι ὅλα ὅσα φαίνονται, ἐδημιουργήθησαν εἰς ἕξ ἡμέρας. «Καὶ ἀνεπαύθη κατὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ὁ Θεός».[21] Ἀλλὰ ἡ πρόνοια δι' αὐτὰ δὲν ἐσταμάτησε. Αὐτὴν τὴν πρόνοιαν ὀνομάζει ὁ Χριστὸς ἐργασίαν, ὅταν λέγει C «ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι» προνοῶν, φροντίζων, διατηρῶν, λέγει, καὶ συγκρατῶν (τὸ σύμπαν), χωρὶς νὰ ἀφίνῃ τίποτε νὰ καταρρεύσῃ.

Ἀφοῦ λοιπὸν δεχθῶμεν τὴν ἀπόδειξιν τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἀπὸ ὅσα εἴπαμε, ἂς προσθέσωμεν ὀρθὴν συμπεριφορὰν καὶ σύμφωνον μὲ τὰ δόγματα. Ἐπειδὴ δὲν ἀρκεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν μας μόνη ἡ γνῶσις τῶν ὀρθῶν δογμάτων, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἀρίστη συμπεριφορά, ὥστε νὰ ἀναπέμψωμεν δι' ὅλα (αὐτὰ) δόξαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς ὑπεσχέθη. Εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

21. Γεν. 2, 2.